

Oliver Mellado Solé

**JESÚS BARROS DE LIS: UNA APROXIMACIÓ HISTÒRICA
AL CONTUBERNI DE MUNIC DE 1962**

TREBALL FINAL DE GRAU

dirigit pel Dr. Joan Maria Thomàs i Andreu

Grau d'Història

**UNIVERSITAT
ROVIRA I VIRGILI**

Tarragona

2021

*Siempre fui partidario de la
prudencia justa y ponderada
y la practiqué en tanto en
cuanto no fuera pretexto para
hacer lo que se debía.*

Jesús Barros de Lis, 1963.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	4
RESUM I PARAULES CLAU	4
INTRODUCCIÓ	5
MARC METODOLÒGIC	8
I. LA REUNIÓ DE MUNIC I EL CONTUBERNI DEL 5 I 6 DE JUNY DE 1962	11
I.I. Estat de la qüestió	11
I.II. El Contubernio: realitat, manipulacions franquistes i conseqüències.	20
I.II.I. Antecedents.	27
I.II.II. Manipulacions franquistes.	46
I.II.III. Conseqüències.	52
II. EN JESÚS BARROS DE LIS I LA SEVA IMPLICACIÓ A MUNIC	63
II.I. Qui era Jesús Barros de Lis y Gaspar?	63
II.II. Barros de Lis i el Contuberni de Munic.	67
II.II.I. La Izquierda Demócrata Cristiana.	67
II.II.II. Els preparatius de Munic.	71
II.II.III. Una esquerra cristiana al Contuberni de Munic.	76
II.II.IV. Les negociacions de Munic: escissions i adhesions.	78
II.III. Sota dependència del règim: el confinament a Fuerteventura.	82
II.IV. Respostes de Barros de Lis a la pregunta I després de Munic, què?	93
CONCLUSIONS	100
SOCIALITZACIÓ	105
BIBLIOGRAFIA I FONTS	108
AGRAÏMENTS	110
APÈNDIX	111

1. INTRODUCCIÓ

RESUM I PARAULES CLAU

Resum

En Jesús Barros de Lis y Gaspar (1928 - 1989) fou un polític i advocat madrileny que va desenvolupar la seva activitat d'oposició democràtica en el context sociopolític del segon franquisme (1959-1975). En aquesta investigació recorrerem el seu llegat polític i personal com a participant del *Contuberni de Munic*, una de les conferències més significatives de l'oposició democràtica al franquisme sota el règim; recorrerem els seus preparatius i la seva experiència amb la repressió franquista. Una trobada democràtica que podria haver posat una alternativa política al règim de Franco amb el vist-i-plau de la comunitat europeïsta. L'objectiu és donar una aproximació històrica amb el suport d'una col·lecció de 161 documents amb la prèvia d'un estat de la qüestió que cita els historiadors més punters de la Història de les elits espanyoles.

Paraules clau

repressió; oposició democràtica; franquisme; *Contuberni de Munic*; Europa.

Resumen

Jesús Barros de Lis y Gaspar (1928 - 1989) fue un político y abogado madrileño que desarrolló su actividad de oposición democrática en el contexto sociopolítico del segundo franquismo (1959-1975). En esta investigación recorreremos su legado político y personal como participante del Contubernio de Múnich, una de las conferencias más significativas de la oposición democrática al franquismo bajo el régimen; recorreremos sus preparativos y su experiencia con la represión franquista. Un encuentro democrático que podría haber puesto una alternativa política al régimen de Franco con el visto bueno de la comunidad europeísta. El objetivo es dar una aproximación histórica con el apoyo de una colección de 161 documentos con la previa de un estado de la cuestión que cita los historiadores más punteros de la Historia de las élites españolas.

Palabras claves

represión; oposición democrática; franquismo; *Contubernio de Múnich*; Europa.

INTRODUCCIÓ

La tesi que teniu entre mans és una investigació entorn la participació política de Barros de Lis en marc de causes i conseqüències abans, durant i després del fet del *Contuberni de Munic*. Ens resulta complicat saber emmarcar aquesta en un corrent historiogràfic concret a causa de les limitacions amb les que ens trobem. No però, podríem considerar que és un relat proper a la nova història política de François-Xavier Guerra i altres historiadors, amb l'estructura d'un enfoc que fugeix de la percepció històrico-política tradicional, la Història *événementielle*, i dels plantejaments estructuralistes del posmodernisme historiogràfic. En canvi, ens hem centrat en un plantejament singular en un marc cultural i plural de la vida política que hereta de Guerra i altres, ens hem centrat en conèixer l'entramat polític-social en la implicació de Barros de Lis al *Contuberni*, amb les seves complicitats i enemistats amb l'entrada d'altres actors polítics del moment. Lògicament, aquesta és una història d'homes atesa que la dona no és present durant el decurs de la nostra investigació, vetada culturalment de la vida política dels segles XX i XXI. Podríem dir que el nostre treball s'agrupa en el que s'anomena la Història de les elits, tot i que el nostre estudiat no formava part d'una minoria privilegiada, plutocràtica i acabalada com ho era la classe dirigent del franquisme polític. És una Història dels homes polítics sense gestió pública, sense responsabilitats de govern, sense competències que s'impulsaven en el món de les idees intangibles i el seu corresponent debat. Una política d'idees que considerem llunyana a la percepció actual de la política, endinsada ara en una dialèctica entre els principis ideològics i les directives de la gestió pública i administrativa.

Les motivacions que van fer-nos estudiar i escriure sobre aquesta temàtica remonten al primer any que cursàvem el grau d'Història a la Universitat. L'any polític 2016 venia marcat per un atzucac històric del parlamentarisme espanyol. Les eleccions generals de 26 de juny de 2016 havien deixat un panorama que podríem dir poc favorable al pacte. La victòria per minoria del Partit Popular de Mariano Rajoy obria la possibilitat d'un pacte nacional entre els dos partits polítics més importants de l'actual democràcia espanyola. Un desgastat Partit Socialista Obrer Espanyol que acusava d'una crisi interna relacionada amb el sentit de responsabilitat d'Estat per no haver concedit el suport a Mariano Rajoy en la legislatura anterior que abocava a dues eleccions en el mateix any 2016. Amb la segona sessió d'investidura del 29 d'octubre de 2016, en Mariano Rajoy del Partit Popular acabaria sent

investit President del Govern de l'Estat amb els vots de Ciutadans. 68 abstencions del Partit Socialista varen permetre la posada en marxa del govern conservador, obrint-se una crisi profunda crisi interna entre la Directiva, el grup parlamentari i els presidents autonòmics del Partit Socialista. No en parlarem sobre aquesta crisi perquè s'escapa d'aquesta justificació, però un jo interessat amb la política va sobtar-li una de les intervencions d'aquella sessió d'investidura de 29 d'octubre de 2016 que defensava el sentit de vot del grup parlamentari socialista. L'Antonio Hernando, el llavors portaveu dels socialistes, va defensar la posició del seu partit després d'una posició severa que acusaven des de la bancada d'Esquerra Republicana de Catalunya amb la següent intervenció per al·lusions:¹

“Sí, señora Presidenta, me refiero a todas aquellas expresiones de odio, y que faltan al honor y al respeto a mi grupo parlamentario y al Partido Socialista, pronunciadas por el Señor Rufián a un partido que ha vertido sangre, sudor y lágrimas para que hoy él esté aquí diciendo lo que le plazca.”

Immediatament després d'aquesta intervenció, diputats de la bancada popular, de Ciutadans, del Partit Socialista i del Partit Nacionalista Basc s'aixecaren amb forts aplaudiments. Aquell sentiment d'una sola comunitat política ens va suscitar l'interès sobre el darrer motiu d'una defensa plural i única d'un sentit d'Estat, la monarquia parlamentària. Cercant per la xarxa, vaig topiar alguna referència sobre la monarquia i el Partit Socialista, una promesa que el Secretari General del Partit Socialista va declarar la seva responsabilitat d'Estat davant d'un monàrquic. No sabem els noms, no sabem qui eren aquestes personalitats. Va ser el primer cop que vam topiar amb el *Contuberni de Munic*.

L'interès que ens ha fet indagar sobre en Jesús Barros de Lis remonta en un moment més proper. Coneguda la meua intenció de fer un treball de fi de grau relacionat amb el *Contuberni de Munic*, l'any 2019 vàrem començar la tasca de recopilació d'informació amb el professor Xavier Moreno Julià de la Universitat Rovira i Virgili. Amb l'entrada de noves assignatures relacionades amb la història del franquisme, va ser finalment el catedràtic i historiador Joan Maria Thomàs i Andreu qui ens va transmetre l'interès en l'etapa històrica de l'Espanya contemporània, podríem dir, de les més grises i fosques que hem conegut. Ens

¹ *Boletín Oficial de las Cortes Generales*. Acta, sesión del 29 de octubre de 2016. num. 14. Disponible al *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. Web: https://app.congreso.es/est_sesiones/ Consulta: 15 juny 2021.

va despertar l'antena del coneixement sobre el bloc polític i social del franquisme, que desconeixem absolutament. També amb la catedràtica i historiadora Montserrat Duch i Plana varem desvelar per primer cop el nostre coneixement sobre l'existència d'una dreta política durant la Segona República. El resultat de tot això va ser el nostre interès en cercar una dreta durant el *Contuberni*, i efectivament hi existia. La democràcia cristiana era present, però més ens va sobtar la presència d'un grup democristià en principi d'esquerra que s'anomenava *Izquierda Demócrata Cristiana*, que lideraven en Manuel Giménez Fernández i Jesús Barros de Lis. El poc que s'ha escrit sobre aquests dos personatges en els primers consultats llibres de lectura ens va encuriosir trobar una justificació i finalment així ho vam escollir.

MARC METODOLÒGIC

L'objecte del present treball és una aportació singular a la investigació històrica del *Contuberni de Munic* a través de la consulta del fons documental d'en Jesús Barros de Lis que disposa l'Arxiu General de la Universitat de Navarra. Ens proposem aproximar-nos a la implicació de Barros de Lis i el seu partit *Izquierda Demócrata Cristiana* en el desenvolupament del *Contuberni* i el·laborar un relat causes-conseqüències de l'ordre cronològic que diferenciem des de principis de l'any de 1962 fins la posteritat de Munic, acotant el final d'aquest en una conseqüència relacionada amb el fet. En un altre ordre de coses, ens proposem també fer una lectura del *Contuberni de Munic* a partir de l'experiència d'en Barros de Lis i aproximar-nos al coneixement d'aquest fet. Varem partir aquest treball des d'un coneixement prou limitat, tenint en compte que no és un afer per tots conegut ni tampoc compta amb una visibilitat notable.

Per a fer-ho, les fases de la nostra metodologia han seguit un ordre evolutiu partint d'una situació precària. Així doncs, vam començar l'estudi amb l'elaboració d'un llistat bibliogràfic que inclogués les darreres publicacions que abordaven el *Contuberni de Munic*. Aquest llistat va ser elaborat amb el suport de la base de dades *Google Académico*. De manera paral·lela, tant aquest autor com el director de tesi el doctor Joan Maria Thomàs, vam preparar una línia alternativa de recerca local en cas que la recerca present no dugués a bon port. També vam preparar el corresponent llistat bibliogràfic. Tant per una banda com per l'altra, els llistats superaven les cinc pàgines de referències bibliogràfiques. Aquesta tasca preliminar va ser seguida amb l'estructuració d'un breu resum d'idees i propòsits que presentariem davant el director de la tesi. Aprovada la seva direcció i acotats els propòsits, vàrem seguir amb la consulta del llistat de personalitats assistents al *Contuberni de Munic*, per la qual cosa vam seguir un criteri de selecció d'aquelles personalitats les quals tenen un fons documental pertinent a l'Arxiu General de la Universitat de Navarra (AGUN). En Jesús Barros de Lis era un dels 30 seleccionats que esmentem seguidament: José María Albareda Herrera, Hermenigildo Altozano, Pablo Bertrán de Heredia, Juan Antonio Bravo y Díaz Cañedo, Rafael Calvo Serer, Francisco Carvajal Xifré, Licinio de la Fuente, Francisco Javier de Lizarza Inda, Francisco de Luis, José María Doussinague y Teixidor, Jesús Enciso Viana, Juan José Espinosa San Martín, Leopoldo Eulogio Palacios, Miguel Fagoaga Gutiérrez Solana, Manuel Fal Conde, Melchor Ferrer Dalmau, Antonio Fontón Pérez, Antonio

Garrigues Díaz Cañabate, Joaquín Garrigues Walker, Fernando Herrero Tejedor, José Ibáñez Martín, Laureano López Rodó, Torcuato Luca de Tena y Brunet, Gregorio Marañón Moya, Florentino Pérez Embid, Francisco Moreno Herrera, Marcelino Oreja Aguirre, Teófilo Pérez Rey i Eugenio Vegas Lavapié. El següent pas va ser una detallada atenció i selecció de les relacions documentals dels fons documentals dels personatges prèviament assignats amb un criteri que seguïem com els més apropiats en relació a l'objecte d'estudi. El director de la tesi Joan Maria Thomàs va suggerir la consulta a la subdirecció d'AGUN, sra. Inés Irurita, i vàrem accedir a la seva suggèrència disposant del seu contacte que ens havia ofert el mateix director. En aquell moment precís, vaig comunicar al doctor Thomàs la selecció d'en Jesús Barros de Lis com la personalitat que treballariem. Immediatament després, vàrem escriure un correu electrònic a la historiadora Inés Irurita adjuntant una llarga llista de nombres referencials de documentals per a la seva consulta. Paral·lelament, treballàvem amb la bibliografia bàsica, una tasca que es va estendre fins l'últim mes de l'any acadèmic. Rebuda la resposta d'Inés Irurita, vam procedir a ressenyar i redactar l'estat de la qüestió i el bloc contextual. Un cop acabat aquest, vam continuar amb la consulta i l'estudi de la documentació cedida per l'arxiu que hem citat. El treball de buidatge de documents arxivístics va caracteritzar-se per un criteri de selecció personal d'aquells que consideràvem que tenien més interès històric. En total, d'un total de 221 documents consultats es van seleccionar 161 que pel seu contingut varen ser detingudament estudiats i la seva informació seleccionada. Vàrem presenciar petits problemes de cohesió històrica amb la informació, per tant aquesta tasca es va prolongar una mica més del plantejat. A partir d'aquest moment, vàrem prosseguir amb la redacció del nucli del treball tot contraposant la informació seleccionada amb la bibliografia que havíem emprat al marc contextual. El resultat d'aquesta tasca va ser la redacció de les conclusions en relació amb la informació del nucli documental del treball, així com un projecte de socialització dels coneixements retinguts.

Per a no deixar cap cordó sense lligar, procedim a un breu resum cronològic de la feina feta. Ho hem dividit de la manera següent:

1. Primera presa de contacte (març 2020): 1 mes.
2. El·laboració de propostes i llistats bibliogràfics (abril - juny 2020): 3 mesos.
3. Esborrany d'idees i propostes (juny - setembre 2020): 4 mesos.
4. Estudi de la bibliografia bàsica (juny 2020 - maig 2021): 12 mesos.
5. El·laboració del llistat documental (juny - novembre 2020): 6 mesos.

6. Redacció de l'estat de la qüestió (desembre 2020 - febrer 2021): 3 mesos.
7. Consulta i estudi de la documentació seleccionada (febrer - maig 2021): 4 mesos.
8. Conclusions final (juny 2021): 1 mes.

En total, ha estat una tasca realitzada en un termini d'un any i sis mesos, des del 25 de març de 2020 fins el 15 de juny de 2021.

I. LA REUNIÓ DE MUNIC I EL *CONTUBERNI* DEL 5 I 6 DE JUNY DE 1962

I.I. Estat de la qüestió

Escriure avui la història política recent d'Espanya pot rebre la incomprensió de tots aquells lectors d'ingenuïtat habilitosa que obstaculitzen la recerca d'un passat viu i recent per legitimar el *laissez passer* dels fets del present. En aquest sentit, la història transitòria de l'Espanya del darrer terç de segle s'assimila com un objecte d'estudi més proper als estudis de politologia i de periodisme, també als memorialístics, en comptes de la seva perspectiva històrica-científica. Amb una voluntat crítica, l'historiador Santos Juliá argumentava aquesta complexitat. Denunciava l'aparença del científicisme en els novedosos estudis d'història, responent amb freqüència a un ús del passat al servei dels interessos, projectes polítics o culturals del present.² Les motivacions polítiques de qualsevol historiador especialitzat en història política, no ho podem negar, són inalienables i fins i tot entenedibles, de les que tampoc es va deslliurar l'historiador Juliá. No obstant això, els historiadors coneixem que la nostra professió pivota entorn uns principis morals i ètics que aporten la virtuositat i l'excepcionalitat dels estudis, i per això, podem i hem de qüestionar els relats que s'han reproduït d'aquesta història més recent, potser amb més intensitat i rigorositat en un moment actual que s'endinsa en la reconstrucció interessada de les herències memorials de la tradició democràcia. Un moment en que els relats afloren i el debat acadèmic quede rellevat de tot interès públic. Doncs, agafem com a principi del nostre estudi la definició encunyada pel cronista Jordi Amat sobre la interpretació de Munic. Una reconstrucció de la tradició democràtica i del contuberni de Munic com un focus de qüestionament, enlloc d'una font de legitimació.³ Creiem que aquesta és la clau, la premissa inicial, per saber com i amb quin sentit els historiadors podem qüestionar acadèmicament el fet de Munic, i també la història del segle XX espanyol, tenint en compte que la memòria que ens arriba sobre el projecte antifranquista va ser capitalitzat per la veritable Transició espanyola. Com a conseqüència de l'èxit del projecte de la Transició, el congrés de l'oposició antifranquista a la capital de Baviera ha restat, si més no, oblidat de la memòria.

² JULIÀ Díaz, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 13.

³ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 429.

Aquest és l'objectiu principal que ens proposem en la nostra tasca. Reinterpretar la reunió de Munic de juny de 1962 i contribuir a la seva investigació amb l'estudi de la participació política de Jesús Barros de Lis. Per reinterpretar l'anomenat *Contuberni de Munic* procedim a l'anàlisi d'una quantiosa bibliografia sobre l'oposició antifranquista durant la segona meitat del segle XX. Per encetar aquest punt exposem l'esquema paradigmàtic que en José Vidal-Beneyto va proposar per a la comprensió de les diverses interpretacions historiogràfiques sobre aquest fet. José Vidal-Beneyto (1927-2010) fou un filòsof, sociòleg i polític valencià. Disciple dels més grans filòsofs del segle XX, com ara Raymond Aron i Theodor Adorno, Vidal-Beneyto ha estat reconegut per les seves aportacions en el camp de l'epistemologia i la cultura. La seva educació a la Universitat de París-La Sorbonne i la seva vocació a la crítica intel·lectual va induir-lo a la militància oberta antifranquista i europeista. No sols fou un dels assistents al *Contuberni* sinó també fou partícip de que aquest fos possible. Va organitzar el pla per a que el nucli del grup de Dionisio Ridruejo, reunit a Barcelona un dissabte 2 de juny de 1962, pogués partir clandestinament per les fronteres del Pirineu fins a França, en un episodi un tant heroïc que es relaten a les seves memòries.⁴ De Vidal-Beneyto en destaquem dues etapes. La primera etapa fou la seva actuació com un agent polític, i la segona fou la seva vida a la rereguarda, dedicada a l'anàlisi i la recuperació de la memòria històrica. Aquesta virtut va optar-li per reflexionar sobre les visions historiogràfiques sobre el Contuberni de Munic. Es classifiquen en dues posicions en clara confrontació: la *negacionista*, que rebutja tota significació i importància a Munic; i la *pro-democràtica*, que entén la fita com un antecedent directe, la *primera pedra* d'una llarga Transició democràtica d'Espanya.⁵

La visió *negacionista* va encetar-se coetàniament al desenvolupament del IV Congrés del Moviment Europeu. El règim franquista va ser l'emissor més principal d'aquesta interpretació. Tanmateix, els partits i grups polítics enconats al republicanisme històric i els que foren no invitats a la reunió també desvirtuaren la importància de Munic. Ho explicarem més endavant. Pel que fa a les lectures historiogràfiques posteriors de la posició *negacionista*

⁴ VIDAL-BENEYTO, José (2007): *Memoria democrática*. Foca: Madrid extret de AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 267.

⁵ VIDAL-BENEYTO, José (2004): *La construcción de la memoria colectiva: un ejemplo concreto*. Revista Diógenes, nº201. Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM). p.4.

de Munic, Vidal - Beneyto va destacar les aportacions dels historiadors Raymond Carr i Juan Pablo Fusi en reafirmacions de la irrellevància històrica de Munic. Amb el seu llibre *España: de la dictadura a la democracia* (Planeta, 1979), Carr i Fusi varen argumentar que la conseqüència última de Munic va ser una justificació més per a l'ús de la repressió del règim, un monopoli de la força que assegurava la continuïtat de Francisco Franco com a *Caudillo*. En aquesta posició, Vidal també hi va classificar els historiadors José Antonio Biescas i Manuel Tuñón de Lara, que en el seu llibre *España bajo la dictadura franquista (1939 - 1975)* (Bruguera, 1981), varen venir a reafirmar aquesta tesi. Biescas i Tuñón de Lara van reduir el *Contuberni* a una resposta de l'oposició antifranquista a l'estratègia propagandista de Garabitas, un acte de 27 de maig de 1962 a iniciativa de Franco, que va concentrar els alferes protagonistes de la Guerra Civil a Cerro Garabitas, prop de Madrid, amb l'objectiu de mostrar una imatge ferma i continuista del règim franquista.⁶ Per aquests historiadors, l'acció política de l'oposició antifranquista es tractava d'una relació retroactiva amb la Dictadura, fet que dugué al fracàs de tot intent subversiu vers un règim preparat de recursos.

La visió *pro-democràtica* s'estructuraria també poc després de la reunió de Munic, quan alguns dels seus participants a l'exili varen veure com una font de legitimitat el descriure la naturalesa i la descripció dels fets. Una tasca que no s'exhaurí mai, tampoc anys ben entrats a la democràcia. La interpretació *pro-democràtica* actual es fonamenta ara en la funció capital de la monarquia com a forma d'Estat i com a possibilitat democràtica des de Munic i fins a la Transició, és a dir, la presentació de la monarquia i la democràcia com a ingredients indissociables del sistema polític vigent que es varen reunir per primer cop al *Contuberni de Munic*. En aquest sentit, la pluralitat ideològica dels assistents formarien l'esperit de la Transició democràtica. Per tant, a Munic hi participen tres claus polítiques: monarquia-democràcia-conciliació. L'historiador Charles Powell és l'historiador referència d'aquesta lectura. En paraules de l'historiador Santos Juliá, els prodemocràtics pensen que Munic vindria a ser una reunió executiva pel futur.⁷ Aquesta lectura ha presentat certs problemes i crítiques. En primer lloc, recordar que el punt 1 de la resolució del IV Congrés del Moviment Europeu sobre la qüestió espanyola no concreta el tipus d'institució que podria garantir la

⁶ VIDAL-BENEYTO, José (2004): *La construcción de la memoria colectiva: un ejemplo concreto*. Revista Diógenes, nº201. Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM). p.8.

⁷ JULIÀ Díaz, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 288

democràcia, sigui monarquia o república. En Xavier Flores, militant i delegat del Partit d'Acció Republicana Democràtica Espanyola assistint al *Contuberni*, és qui va respondre a aquesta lectura, recordant que els republicans no desistiren dels principis de la República. El que venia a dir Flores a retrospecció era que el consens de la resolució de Munic no era un paradigma de cohesió i voluntat d'unió contra la Dictadura entre els contuberniats. Cadascun dels grups polítics participants varen conservar la fermesa dels seus postulats, abans i després de l'any 1962. En aquest punt, en Jordi Amat va ser més profund en aquesta percepció, qui tenia en compte de la singularitat del fet i de l'objectiu últim de Munic, que era acabar amb la Dictadura.⁸ En segon lloc, l'encara irrellevància política de Joan Carles i l'actitud de Joan de Borbó vers el contuberni de Munic varen demostrar el clar distanciament de la Corona amb l'estratègia de l'oposició antifranquista. Els monàrquics de Munic varen quedar sobtats i indignats de la resposta del Consell Privat, perquè la Monarquia els abandonava.

En general, l'esquema dibuixat per en Vidal-Beneyto és suggerent i aclaridor, però ahora se'ns presenta un tant questionable. La polarització en dos blocs del debat historiogràfic entorn el *Contuberni* ens sembla insuficient tenint en compte les particularitats de cada historiador. Ens hem trobat amb historiadors que expliquen Munic com un episodi singular i paradigmàtic però de resultats insignificants que ens semblaria inadient de catalogar-los *negacionistes*. És el cas de l'historiador Santos Julià. Nascut a Ferrol (Galícia) l'any 1940, fou catedràtic del Departament d'Història Social de la Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED) i fou un dels investigadors pioners de l'Espanya social del segle XX. Ens destaca per haver estat dels pocs en emprar el mot *col·loqui* a la reunió de Munic, de manera que apreciem que va reduir el caràcter resolutiu de la reunió. Seguint a Santos Julià, Munic era un escenari repetit per l'oposició antifranquista del moment. Un escenari similar al pacte de San Juan de Luz de 30 d'agost de 1948, la reunió completada pels antifranquistes esquerrans de l'Aliança Nacional de Forces Democràtiques liderada pel socialista Indalecio Prieto i per la Confederació de Forces Monàrquiques de José María Gil-Robles. Els resultats de la mateixa serien convalidats a la reunió de Munic de 1962, és a dir, la progressivitat de l'oposició antifranquista durant més de dues dècades era nula a la vista de Santos Julià, i a més, la seva operativitat política va quedar en evidència després de Munic. En última instància, l'oferta que Llopis oferiria a Satrústegui i a don Juan era la mateixa que Indalecio

⁸ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 449.

Prieto havia proposat a Ansaldo Vejarano aquell 1948, així que el debat de l'oposició romania en un desconcert permanent en un mar d'idees i projectes.⁹

D'altra banda, hi ha altres historiadors i historiadores que aporten un contingut juridicopolític a la reunió, o bé l'entenen com un congrés polític. Aquesta alternativa interpretativa entèn el Contuberni com un fet polític d'influència en el seu present. El seu màxim referent podria ser l'historiador Javier Tusell Gómez. Nascut a Barcelona l'any 1945, fou un historiador punter en els estudis de la història política espanyola del segle XX. La seva producció es quantifica en més d'una vintena d'estudis de l'Espanya contemporània, molts d'aquests guardonats per la comunitat historiogràfica. De tendència liberal, la seva adolescència i joventut va passar per ser militant en grups polítics juvenils antifranquistes a partir dels fets universitaris de primavera de l'any 1965. El seu llibre *La oposición democrática al franquismo* (RBA Libros, 2012) és majestuosament citada com una de les obres més destacades a la contribució de l'estudi de l'oposició antifranquista durant els anys de Dictadura. Sobre la qüestió de Munic, de Tusell podem arribar a la conclusió que les conseqüències produïren la substitució progressiva de l'oposició interior sobre l'exiliada que acabaria fins la democràcia a partir de l'any 1975, quan l'oposició interior es sobreposa totalment a l'exiliada. A més, Tusell considerava que la participació d'uns grups polítics de l'interior d'Espanya va obrir un nou espectre polític comparable amb els països democràtics de l'Europa Occidental. Una homologació de la situació política espanyola amb el context internacional. En aquest punt, podem suposar que Tusell es referís al procés de la naturalització del discurs de la fi de les ideologies impulsat per la intel·ligència nordamericana per tal de facilitar una Transició espanyola no conflictiva, una idea sostinguda i estudiada per la historiadora Olga Glondys¹⁰. Una declaració elaborada amb conceptes jurídics i administratius, i no tant polítics i ideològics, possibilitava una transició política del règim i els de Munic varen escollir per aquest possibilisme. No obstant això, en Tusell sostenia que Munic va resultar un factor de desunió de l'oposició antifranquista, primer amb els monàrquics de don Juan i els legitimistes republicans, i després entre els propis protagonistes. Les tendències fragmentades de

⁹JULIÀ, Santos (1997): *Proyectos de transición en la oposición antifranquista*. Treball monogràfic propi. p. 13.

¹⁰AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 22.

l'oposició responien més a motius personals que a motius ideològics.¹¹ Per últim, la seva teoria defensa que el règim franquista va mantenir el suport en àmplies capes del país, però la conseqüència última era una successiva desafecció dels sectors intel·lectuals fidels al règim, tot provocant una *selecció a la inversa* de la classe política del règim.¹² Resumint, en Tusell agafava Munic com un fet causa-conseqüència de la vida política de l'Espanya de la dècada dels seixanta, malgrat que les limitacions d'aquest foren més que evidents per la falta d'un bagatge social i d'acció entre la política i la societat espanyola.

A l'òrbita d'en Javier Tusell, ressenyem en Jordi Amat. En Jordi Amat Fusté és un destacat escriptor, filòleg i investigador de la història intel·lectual de la Catalunya i de l'Espanya del darrer segle XX i dels estudis biogràfics i literaris de la cultura. Destaquem nombroses obres per la proximitat d'aquestes a l'objecte d'estudi que plantegem. *El llarg procés: cultura i política a la Catalunya contemporània* (Tusquets, 2015) és l'assaig del context català de <*La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*> (Tusquets, 2016), estudis de la intel·lectualitat antifranquista liberal dels anys seixanta al voltant del *Congreso por la Libertad de la Cultura* i el Contuberni de Munic. Sobre aquesta última qüestió, Amat va definir Munic com una part fundacional d'una nova cultura política democràtica espanyola després de la Guerra Civil.¹³ Es fundava el liberalisme polític i cultural de vanguardia com a dissolvent del règim i com a element de reconstitució de la vida política plural de la societat espanyola. Amat va destacar d'aquesta etapa la reivindicació progressiva de l'uropeisme, de la defensa dels drets humans i de la garantia de la llei i l'Estat de dret. Esmentàrem abans el sorgiment d'un vocabulari juridicoadministratiu a la política espanyola. Quan als resultats i a les conseqüències de Munic, en Jordi Amat li atorgava l'èxit en el bloqueig a les negociacions del règim amb Mercat Comú.¹⁴ En Salvador de Madariaga també sostenia aquesta tesi, quan els personatges plantejaven poc després de Munic de quina manera podien treure el rèdit polític i quins eren els següents passos a seguir. En definitiva, en Jordi Amat apreciava el fet de la capital múniquesa com un punt i a part de

¹¹Genoveva García Queipo de Llano a Javier Tusell (2012): *La oposición democrática al franquismo (1939 - 1962)*. RBA Editores: Barcelona. p. 12.

¹²*Ibidem.* p.426.

¹³ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 23.

¹⁴ *Ibidem.* p. 427.

l'oposició en la mesura d'uns resultats visibles i d'una obertura del marc ideològic i polític de l'oposició antifranquista.

La interpretació de Madariaga i de Jordi Amat en última instància presenten certs qüestionaments. L'historiador Jesús María Zaratiegui Labiano, doctor per la Univesitat de Navarra, podria ser dels escèptics davant d'aquest relat. Zaratiegui i altres argumenten que el rebuig de l'Europa Occidental a l'entrada de l'Espanya de Franco a les institucions europees quedava plantejat amb la resolució de l'informe Birkelbach mesos abans de Munic, i no després del Contuberni. L'informe Birkelbach era una resolució debatuda per una Comissió d'estudi liderada pel diputat socialdemòcrata alemany Willi Birkelbach.¹⁵ Presentada el desembre de 1961 i aprovada el 15 de gener de 1962 per l'Assamblea parlamentària del Mercat Comú, la resolució Birkelbach regulava l'accés de països tercers a les institucions europees establint per primer cop uns criteris polítics mínims, com el gaudir d'unes institucions democràtiques pròpies i de l'imperi de la llei. Amb l'informe, els intents del ministre d'Afers Exteriors Fernando María Castiella amb la petició d'ingrés del règim per entrar a les institucions europees tindria poques esperances per a prosperar. La coneguda Carta Castiella del 9 de febrer de 1962 va ser estudiada però poc després va ser desestimada per la totalitat dels buròcrates d'Europa. Continuant amb l'estat de la qüestió, en Zaratiegui pensava de Munic com un canvi d'escenari de la política, que plantejava el debat i l'acció política futura de l'oposició antifranquista en el marc d'un possibilisme amb el bloc franquista.¹⁶ Dit d'una altra manera, la fita del 5 al 7 de juny de 1962 establia un marc cultural per a la reflexió i l'acció de l'oposició democràtica al franquisme que aproximava posicions polítiques *a priori* dispars, una lectura analítica propera a la segona de les conclusions que hem escrit sobre en Jordi Amat.

A tall de recapitulació del que hem exposat, tot recordant la nostra discrepància amb l'esquema d'en Vidal-Beneyto, ens hem decidit a la proposta d'un esquema alternatiu amb l'objectiu de contribuir a l'actualització del què s'ha escrit sobre el *Contuberni*. Ens centrem en l'anàlisi no tant per la significació i les conseqüències de Munic, sinó pel tracte i la lectura de l'historiador a l'hora de descriure els fets. Aquest esquema que plantejem gira al voltant

¹⁵ZARATIEGUI, Jesús M. (2014): *El europeísmo como arma de oposición al franquismo (1956-1962)*. Historia y Política, núm. 32, Madrid. p. 220.

¹⁶ *Ibidem*. p. 235.

de dues concepcions a la manera d'entendre l'esdeveniment: una concepció cultural i una concepció essencial. D'una banda, es troben els historiadors que parteixen de la premissa que Munic fou un encontre de motivacions culturals i intel·lectuals, en què la conseqüència última d'aquest no va desembocar en canvis estructurals de la política espanyola de la segona meitat del segle XX. En destacariem els historiadors Santos Julià, Jesús María Zaratiegui, Juan Pablo Fusi i Raymond Carr.

D'altra banda, la visió essencialista percep la naturalesa política de l'esdeveniment. Munic és entès com un gran salt endavant de l'oposició antifranquista que va intentar una Transició a la democràcia amb el suport de l'europèisme, malgrat les limitacions que es presentaren i els resultats. D'aquesta corrent d'interpretació identifiquem als historiadors Javier Tusell, Jordi Amat, José Vidal-Beneyto i Charles Powell. Malgrat les diferències plantejades de tots aquests, hem considerat que compartiren la manera de tractar el fet a Munic com un esdeveniment més de la política espanyola del segle XX, com un intent frustrat de l'oposició democràtica al franquisme. Si per José Vidal-Beneyto, Munic era l'acte constituent de la democràcia a Espanya.¹⁷ Per a Charles Powell, la monarquia rebia de Munic la fonamentació i la legitimació política que feia indissociable amb la democràcia de la pòstuma Transició espanyola. Els punts en comú és el punt de partida un acte constituent de la democràcia i de la monarquia. En paraules de l'historiador Santos Julià, *d'una executiva pel futur*.

En definitiva, sostenim que el Congrés de Munic va representar un canvi ideològic de la política de l'antifranquisme intel·lectual. S'ha dit de l'entrada del vocabulari jurídic i del consens que es va donar a terme durant aquells dies de juny. Malgrat això, considerem que Munic no va fer possible la Transició, per la raó que haurien de passar una desena d'anys per a que el sector reformista del franquisme recolleixi els principis de la democràcia Occidental com a base del seu projecte. Cal recordar també que la diligència intel·lectual desplaçada a la capital bàvara no és la mateixa que la generació de la democràcia, tant per l'esquerra com per la dreta. El socialista Rodolfo Llopis, que havia promès la cessió de la fidelitat republicana del PSOE a un monarquisme democràtic, seria absorbit per una generació de joves socialistes provinents de l'interior d'Espanya en el conegut Congrés de Suresnes de 1974. Els monàrquics liberals de Gil Robles i de Giménez Fernández varen caure en desànim a tenor

¹⁷VIDAL-BENEYO, José (2007) a AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 425.

del seu paper indiferent durant la Transició, sector capitalitzat pels reformistes franquistes i els monàrquics del *franquisme sociològic*. La mateixa inèrcia de l'electoralisme a les eleccions democràtiques de 1977 varen deixar sense efectes els partits monàrquics de tradició antifranquista. Els monàrquics donjuanistes de significació liberal d'*Unión Española* de Joaquín Satrústegui varen quedar desdibuixats d'entrada per la perspicàcia de les negociacions del sector monàrquic col·laboracionista amb el règim per a la successió de don Juan. D'aquests i els que no foren convidats durant els dies de juny a Baviera, s'agafaren a altres candidatures de nova arrel política, com ara el franquisme aperturista d'Alianza Popular i el reformisme possibilista de naturalesa transversal d'Unió de Centre Democràtic (UCD). El fruit de tot allò fou l'oblit esborrat i interessat d'una part de la memòria democràtica espanyola davant del relat mitificador dels franquistes reformistes que encapçalaren la Transició.¹⁸

Com a conclusió final, se'ns permetrà al nostre temps definir què interpretem de Munic. Entenem el *Contuberni* de Munic com un intent antifranquista d'assentar les bases d'un front polític plural en nom de la democratització d'Espanya i sota organització i auspici de la intel·lectualitat espanyola de cultura europeïsta i del Moviment Europeu. L'objectiu d'alinear democràcia i europeïsmes era el que buscaven els organitzadors de Munic que, en darrer terme, degut al desgast esperable d'un règim que es sostenia de manera exclusiva amb la legitimació d'exercici, varen ser el tacticisme de la política i la incomprensió d'una societat espanyola encara despolititzada els factors que no va fer possible l'acció que definia la resolució espanyola al Congrés del Moviment Europeu: la fi del règim.

¹⁸AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 432.

I.II. El *Contubernio*: realitat, manipulacions franquistes i conseqüències.

En Laureano López Rodó, tecnòcrata català i franquista que va exercir d'alt càrrec de l'Administració de l'Estat franquista durant l'etapa compresa, va definir l'any 1962 com *un partit de tenis*.¹⁹ Tenint en compte que la Dictadura havia suprimit els drets de participació i d'agrupació política, la situació política i social espanyola durant la dictadura del general Francisco Franco es presentava fragmentada entre grups o faccions de diferent significació ideològica, democràtica o no que asseguraven sota mena de clandestinitat la continuïtat de la pluralitat social i política de la població d'Espanya des de les darreries del segle XIX. En Dionisio Ridruejo va escriure en 1965 un esquema model de la composició política espanyola del moment. Dionisio Ridruejo (El Burgo de Osma, 1912 - Madrid, 1975) fou escriptor i polític espanyol de tradició falangista a qui se li deuen els primers versos de l'himne *Cara al Sol*. Fou director general de Propaganda del bàndol franquista durant la Guerra Civil i cofundador amb Pedro Laín Entralgo de la revista *Escorial*. Va ser fidel al Consell Nacional de *Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista* (FET y de las JONS, en endavant) durant la crisi del govern franquista de 1941, de manera que el va conduir al seu trencament amb el règim i dedicà els seus esforços a liberalitzar l'Estat únic. Entre els anys 1956 i 1957 fou empresonat degut a dos processos judicials que l'acusaven de col·laboració i de cooperació amb l'oposició antifranquista. En aquest moment i un cop alliberat de la presó el setembre de 1956, diversos intel·lectuals, a destacar els noms de Pablo Martí Zaro i Miguel Sánchez-Mazas, li feren arribar la necessitat de la creació d'un grup de reflexió i d'acció social d'oposició democràtica, el *Partido Social de Acción Democrática*.²⁰ De nova significació socialdemòcrata, en Ridruejo es convertiria en un agent de diàleg entre la intel·lectualitat democràtica de l'interior i de l'exterior. Tant ell com el seu grup participaren en el *Contuberni de Munic* de 1962 com a representants de l'interior, fet que portarà al seu exili a París durant cinc anys. L'esquema de Ridruejo sobre la situació política espanyola a la dècada dels seixanta es definia de la següent manera. En primer lloc, els components del bloc social i polític franquista es dividien en feixistes (*camisas viejas*) i pragmàtics (tecnòcrates). En segon lloc, fora dels límits de la Dictadura, es trobava l'oposició extremista, encapçalada per l'esquerra del Partit Comunista d'Espanya (PCE), i per la dreta

¹⁹ LÓPEZ Rodó, Laureano (1978): *La larga marcha hacia la Monarquía*. Editorial Noguer: Barcelona. p.210.

²⁰ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 14.

es trobaven els neofeixistes, els carlistes i els integristes. L'oposició *moderada* al règim es conformava per un bloc democràtic de quatre famílies: el socialisme obrer, el moviment social-demòcrata de base liberal, la democràcia cristiana europea i els liberals-conservadors d'afiliació monàrquica.²¹

L'historiador Javier Tusell va estudiar la situació política de l'antifranquisme dels anys seixanta. Seguint amb l'esquema a quatre proposat per Ridruejo a l'entorn de l'oposició al règim, Tusell ens va proporcionar i analitzar el ventall de grups i partits polítics de cada significació. En primer lloc, el socialisme obrer estava encapçalat per les seccions interiors del PSOE-UGT i el nou Frente de Liberación Popular, els coneguts *felipes*, aquest darrer fundat el 1958 i liderat per en Julio Cerón Ayuso. En segon lloc, el moviment social-demòcrata de base liberal s'agrupava en el grup d'en Dionisio Ridruejo i el seu *Partido Social de Acción Democrática*, i també entre els estudiants del doctor Enrique Tierno Galván que van encunyar el concepte del *funcionalisme*. L'Enrique Tierno Galván (1918-1986) neix a Madrid el 8 de febrer de 1918. La Segona República i la Guerra Civil va marcar la seva adolescència, combatent a favor dels republicans. En plena etapa universitària, sigué deportat en un camp de concentració de republicans durant uns mesos i després va reprendre la seva carrera de Dret. Doctor en Dret per la Universitat Complutense de Madrid el 1942, aconseguirà la càtedra de Dret Polític de la Universitat de Murcia i també una càtedra a la Universitat de Salamanca, on hi assentà la seva carrera política i professional.²² El *funcionalisme* era una teoria accidentalista política amb la qual l'arribada de la democràcia i la llibertat serien indissociables amb una Espanya europeïsta, de manera que l'entrada a Europa faria inevitable la democratització d'Espanya. L'*Asociación por la Unidad Funcional de Europa* era el *think tank* de Salamanca presidit per Tierno Galván. Per tant, els *funcionalistes* eren europeïstes de tendència social-demòcrata, tenint en compte les teoritzacions i traduccions que feren de Marx.²³ En tercer lloc, la democràcia cristiana europea era representat pel grup de debat i de reflexió de Rodríguez Soler, que va fundar el partit Democràcia Social Cristiana i la *Unión Demócrata Cristiana*. Per últim, els liberals-conservadors d'afiliació monàrquica s'agrupaven amb la *Unión Española*, un partit

²¹ RIDRUEJO, Dionisio (1965). *El régimen y la Transición democrática*. Mañana, París, n°6, p. 12-14 a Santos Juliá Díaz (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona.

²² MORODO, Raúl (2001): *Atando cabos. Memoria de un conspirador moderado* (II tom), Taurus: Madrid. p.113.

²³ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 365.

donjuanista fundat de manera oficial en un sopar a l'Hotel Menfis de Madrid el gener de 1959 i en el que participaren les figures més importants del monarquisme antifranquista del moment.²⁴ L'esquema deixava de banda al Partit Comunista d'Espanya per consideració del propi historiador a descriure la ideologia comunista de *no democràtica*, guanyant-se les crítiques de la comunitat.

Per a parlar de l'oposició antifranquista i dels seus projectes, primer hem d'esboçar quina situació política s'endinsava l'Espanya sota la dictadura de Franco. Els projectes de canvi polític i de modernització de les institucions capitalitzaven el moment de la segona meitat del segle XX espanyol. La raó es troba deguda a la progressiva desafecció de les bases del mateix règim i les *amenaces*, o diríem, les alternatives que s'anaren forjant i consolidant entre la societat espanyola. Al marge de les formacions democràtiques, cal també recordar aquells *canvis per dins*, intents de reconstrucció política interna del franquisme, per una banda a causa de la incomoditat de *Falange Española Tradicionalista y de las JONS*, també coneguts com el *<proyecto azul>*, i per l'altra banda a causa de l'esperit renovador d'alguns dels franquistes, com els projectes de redreç administratiu de l'Estat franquista de Laureano López Rodó i Luis Carrero Blanco.²⁵ A nivell global, el govern franquista havia superat el gran desconcert que va provocar el sistema autàrquic, amb unes fites gens menys que històriques que significaren des dels pactes de Madrid de 1953 amb els Estats Units, que havien de ser convalidats en una nova negociació durant els anys 1962 i 1963, i els pactes del Concordat fins l'accés i el reconeixement internacional l'exercici 1958-1959 de l'Organització Europea per a la Cooperació Econòmica (OECE) i del Fons Monetari Internacional (FMI). A més, l'any 1960 el règim va poder entrar al Consell d'Europa amb la firma d'un protocol cultural que va permetre la presència d'un cònsul espanyol a la seva Assemblea Parlamentària.²⁶ El Consell d'Europa és una institució internacional pròpia que, segons el seu tractat fundacional de Londres de 5 de maig de 1949, té per objectiu l'adopció d'acords comuns entre els Estats europeus de dret i democràtics en els àmbits econòmics, socials i de l'administració. Amb seu a Estrasburg, era l'organisme executiu i governamental de l'aspiració del Moviment Europeu,

²⁴ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 358.

²⁵ MORODO, Raúl (2001): *Atando cabos. Memoria de un conspirador moderado* (II tom), Taurus: Madrid. p.510.

²⁶ SATRÚSTEGUI, Joaquín (1993): *Cuando la Transición se hizo posible. El Contubernio de Múnich*. Editorial Tecnos: Madrid. p. 117-121. a Jordi Amat (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 235.

la seva vessant política i intel·lectual. L'etapa d'accés a aquestes institucions, coneguda historiogràficament com el procés de *rehabilitació* del règim, va significar una millora a l'alça de la producció i de la competència dels mercats espanyols, tot i que les desigualtats, les finances i els acords comercials varen ralentir les perspectives de bonança. Historiogràficament, els globals canvis econòmics i socials de la societat espanyola durant el segon franquisme és àmpliament coneguda com el *milagro español*. Un *milagro* que degudament analitzat han estat diversos els historiadors que han revisat l'accidentalitat de la recuperació econòmica. Contrasten aquesta suposada *bonança* amb un elevat dèficit fiscal i comercial, les conseqüències de l'emigració de mà d'obra espanyola a Alemanya i altres països europeus, i sobretot l'augment de les desigualtats socials. Segons les aportacions del notable historiador Ángel Viñas, les ajudes de l'eix internacional a l'Espanya de Franco va ser oxígen a un projecte dictatorial sota mínims davant d'una recuperació progressiva de l'economia mundial.²⁷ Es va produir una radical transformació industrial espanyola abandonant la clàssica estructura d'una economia agrària, acompanyada de l'entrada de capital estranger, d'un augment del turisme peninsular i dels llaços comercials estrangers i a partir del 7 juny de 1962 una certa liberalització del Banc d'Espanya. Canvis estructurals de l'economia espanyola que provocaren el creixement dels sectors de l'automòbil, de la construcció, de la metalúrgia i el petroquímic. La conseqüència directa d'aquest creixement econòmic en sectors estratègics va ser la font de noves riqueses espanyoles, de nous empresaris nacionals amb grans fortunes.

Teoritzar sobre el règim franquista de la segona meitat de segle inapelablement és escriure la paraula *crisi*. Entre la comunitat historiogràfica s'accepta la descripció d'un règim perpetuat des de la legitimació de l'exercici del poder, a vista del desgast ideològic de la legitimació d'origen, de la victòria de la Guerra Civil.²⁸ Legitimació d'origen i legitimació d'exercici s'equiparen a les etapes del primer i el segon franquisme. La preponderància de l'esquema sobre el poder i no sobre l'origen és el que considerem que enceta la divisió entre el franquisme. En el sentit del franquisme de la dècada dels seixanta, l'historiador Ismael Saz Campos, especialitzat en la línia de recerca de les ideologies franquistes i el règim,

²⁷ VIÑAS, Ángel (2003): *En las garras del águila: los pactos con Estados Unidos de Francisco Franco a Felipe González, 1945-1995*. Editorial Crítica: Barcelona. p. 322 - 332 extret de Jordi Amat (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 314.

²⁸ZARATIEGUI, Jesús M. (2014): *El europeísmo como arma de oposición al franquismo (1956-1962)*. Historia y Política, núm. 32, Madrid, p. 220.

proposava un esquema fracturat entre la facció tecnòcrata, dirigida per Laureano López Rodó i sostinguda per Luis Carrero Blanco; i la facció *Movimiento Nacional*, amb José Solís a la Secretaria General, i el suport de Fernando María Castiella des d'*Asuntos Exteriores* i en Manuel Fraga.²⁹ Crisis ideològiques i projectes polítics enconats entre la monarquia tradicional tecnocràta i el falangisme. Ho havíem comentat en la pàgina anterior. Les solucions de Franco davant d'aquest conflicte s'adreçaven a canviar immediatament els ministres sota la seva ordenança i buscar suports de personatges d'altres afiliacions polítiques del bloc social i polític franquista. En el marc d'aquesta premissa, Santos Julià va entendre un canvi d'aquest esquema a partir de la crisi ministerial de febrer de 1957. La gestió de Franco a la crisi de 1957 es va dirigir per primera vegada a la incorporació d'una nova elit de poder que no procedia de les burocràcies nacionals fundadores del Nou Estat. Aquestes personalitats venien de les càtedres universitàries i els alts cossos de l'Administració o de l'exercici professional.³⁰ Era aquesta nova facció, la tecnocràcia. Aquestes personalitats de nova carrera política van destacar per una decantació a l'oberturisme dels postulats fundacionals i possibilitaren el reconeixement a una *oposició tolerada*.³¹ En són uns bons exemples clars el tècnic Laureano López Rodó, l'intel·lectual Rafael Calvo Serer i l'ambaixador Fernando María Castiella. De López Rodó, destacat membre de l'Opus Dei i amb una impecable carrera acadèmica en l'àmbit del Dret administratiu, destaquem el seu contacte amb Dionisio Ridruejo el març de 1957, un antifranquista de nova arrel amb un passat clarobscur com a membre-fundador i militant del partit Falange Española durant la Segona República. En aquella conversa, Ridruejo proposava a López Rodó un pla de substitució de Franco a la regència per la que en Joan Carles seria coronat el rei d'Espanya, un regne amb un executiu governamental gestionat per un primer ministre. En López Rodó va negar-s'hi, tot i que no va ser suficient per evitar l'empresonament de Ridruejo.³² Convé incidir en aquest punt perquè va assentar un precedent important. Una secció de l'elit franquista es disposava a una certa interlocució amb l'*oposició tolerada*, però de cap de les maneres es considerava un cessament definitiu de la fidelitat i la repressió. Hi havia uns

²⁹ SAZ Campos, Ismael (2007): *Mucho más que crisis políticas: el agotamiento de dos proyectos enfrentados a JULIÀ Díaz, Santos (2017). Transición: Historia de una política española (1937 - 2017). Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 312.*

³⁰ JULIÀ Díaz, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017). Galaxia Gutenberg: Barcelona. p.252.*

³¹ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo. Planeta: Barcelona. p. 334.*

³² JULIÀ Díaz, Santos (2017): *Op.cit. p. 254.*

límits que no podien traspassar-se i l'oposició antifranquista n'era un. Ho tenia ben clar l'Antonio Garrigues y Díaz Cañabate, diplomàtic que va rellevar en Fernando María Castiella a l'ambaixada dels Estats Units i una de les figures del franquisme més consideradament liberals segons la comunitat historiogràfica.³³ Aquesta nova tecnocràcia tancava files quan a la defensa de la legitimació ideològica i política i de la continuïtat de la Dictadura es tractava, el·laborant com a base del seu discurs la promulgació de la Llei de Successió a la *Jefatura del Estado* de 27 de juliol de 1947, per la qual Espanya es constituïa en regne i la successió al cap de l'Estat es designaria per via del *Consejo de la Regencia*, és a dir, posant com a punt de partida el retorn de la monarquia espanyola.

En aquest context l'oposició democràtica també acusava d'una profunda divisió, en aquest cas geogràfica. Les relacions per carta entre l'oposició de l'interior i els partits exiliats varen ser una constant en aquesta etapa. Sobre el final de la dècada dels cinquanta, l'objecte d'aquestes comunicacions es dirigia a contestar les tres hipòtesis que en Tierno Galván havia plantejat sobre la institucionalització del govern de la democràcia i la forma d'Estat: si bé amb una arribada per consulta prèviament a la configuració de les Corts Constituents; una arribada sense consulta, o una per elecció legislativa.³⁴ Consegüentment, el règim va accionar la repressió vers els emissors d'aquelles cartes. El març de 1957 patiren detencions, condemnes de presó i processaments judicials.³⁵ Es conegueren les detencions de Dionisio Ridruejo; d'Antonio Menchaca, qui col·laborava amb l'establiment del partit *Unión Española* de Joaquín Satrústegui, les detencions de Valentín López Aparicio i Francisco Herrera Oria, per haver calendat una entrevista a París amb el president de la República espanyola a l'exili Félix Gordón Ordás, entre d'altres noms coneguts com Fermín Solana, Raúl Morodo, Germán Argumosa, Víctor Pradera i Enrique Tierno Galván. Tots aquests personatges de l'interior eren coneguts per l'exili per configurar *los grupos del Poeta y el Profesor*.³⁶ Per una banda, el *Poeta* era l'entorn Ridruejo i el PSAD, que rebien col·laboració d'en Valentín

³³ L'historiador navarrès Rafael Escobedo Romero (Universidad de Navarra) va analitzar en profunditat el posicionament polític d'en Garrigues y Díaz Cañabate i el sector *liberalitzant* del règim en el següent epígraf: *La embajada en Washington de Antonio Garrigues Díaz-Cañabate (1962-1964): ¿Una diplomacia para el aperturismo?* *Historia y Política*, 23 (2010), pp. 249-279.

³⁴ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 378.

³⁵ JULIÀ Díaz, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 266.

³⁶ *Ibidem*. p. 267.

López Aparicio, representant de la República espanyola a l'interior, i Francisco Herrera Oria. Per altra banda, el *grupo del Profesor* al·ludia a l'*Asociación por la Unidad Funcional de Europa* del catedràtic Enrique Tierno Galván. Grups d'oposició *moderada*, fora dels partits polítics tradicionals i democràtics com el PSOE i el PCE.

Una altra alternativa al franquisme estava capitanejada pel comte Joan de Borbó, amb un projecte monàrquic tradicional. Aquest trencava amb l'estratègia de la seva oficina dels primers anys de la Dictadura, la defensa d'una monarquia constitucional del radical Adolphe Thiers que es dirigia a l'oposició al règim amb el manifest de Lausana i Estoril, aquest darrer es va fer des de la seva residència oficial. En el moment del *Contuberni*, la facció monàrquica favorable a la monarquia tradicional i a l'entesa moderada amb el dictador era més que nombrosa en l'entorn d'Estoril. Persones liberalitzants com Pedro Sáinz Rodríguez i José María Gil-Robles varen ser cada cop més desplaçats del cercle de don Joan de Borbó.³⁷ La facció de la monarquia tradicionalista estava encapçalada per en Juan Claudio Güel i Churruca, el comte de Ruiseñada, en Francisco de Asís Moreno, el comte de *los Andes*, i més destacadament en José María Pemán, qui va presidir el Consell Privat del Comte de Barcelona durant el 1960 i el 1964. El Consell Privat del Comte de Barcelona es va fundar el 6 d'abril de 1947 per ordre de Joan de Borbó durant el seu desplaçament de residència de Suïssa a Estoril. El Consell era un gabinet proposat per a ser un centre de coordinació de totes les activitats de la causa monàrquica a Espanya.³⁸ A partir de l'any 1956, el nou conseller Gonzalo Fernández de la Móra va proposar al comte de Barcelona la constitució d'una Comissió permanent del Consell, aprovada i formada per en José María Pemán com a president, l'Alfonso García Valdecasas com a secretari, i set vocals: el comte de los Andes, en Juan Antonio Gamazo, en Pedro Gamero del Castillo, el director del diari ABC Juan Ignacio Luca de Tena, en Fernández de la Móra, en Florentino Pérez Embid i en José Yangüas Messía. Com afirmàvem anteriorment, totes aquestes personalitats provenien dels sectors monàrquics fidels que buscaven ara una aproximació diplomàtica entre la Corona i el règim, abandonant la relació amb els partits donjuanistes d'oposició democràtica, a saber la *Unión Española* de Joaquín Satrústegui i la *Democracia Social Cristiana* de José María Gil-

³⁷ LÓPEZ Rodó, Laureano (1978): *La larga marcha hacia la Monarquía*. Editorial Noguer: Barcelona. p. 151.

³⁸ ACEDO Castilla, José F (2005): *En memoria del eminente historiador don Jesús Pabón Suárez de Urbina en su I centenario (1902-1976)*». Minervae Baeticae. Real Academia Sevillana de Buenas Letras [Sevilla], 33,, p.145. ISSN: 0214-4395.

Robles. A mode d'exemple, una de les més extraordinàries cites de Joan de Borbó i Franco va ocórrer al Palau de *Las Cabezas* del dia 28 de març de 1960, encontres que es realitzaven per debatre i negociar el retorn de la Monarquia espanyola. És aquest sector, el monarquisme de col·laboració, el que amb les paraules de la historiadora Genoveva García Queipo de Llano va sorgir la monarquía del present com a conseqüència de les negociacions amb el postfranquisme.³⁹

I.II.I. Antecedents.

Ens resulta summament delicat evidenciar quin van ser l'antecedent més directe de la reunió de Munic, amb els prejudicis historiogràfics que es poden ocasionar si sobreposem un antecedent premonitori. La primera etapa de l'oposició democràtica al franquisme de la segona meitat de segle s'ha considerat com una *travessa pel desert*. La *travessa* contesta a l'etapa de reestructuració dels partits i grups polítics de l'oposició antifranquista de l'interior i de l'exili davant la continuada repressió del règim franquista. Es diferenciaven grups i partits polítics per les característiques de l'estructura i pel reconeixement internacional de la seva legitimitat. La repressió del règim, per posar algunes dades objectives, es dirigia a les següents formacions. El líder de la CNT Manuel Vallejo va ser detingut l'any 1953. El president de la Comissió executiva de l'interior del PSOE Tomás Centeno va morir durant els interrogatoris policials a causa de la tortura. Sis executives del PSOE a l'interior varen ser represaliades entre 1939 i 1953. Per la seva banda, Joan Comorera, líder del PSUC, fou detingut el 1954 i morí a presó l'any 1958. Davant d'aquesta desestructuració provocada, criminal, la intel·lectualitat opositora al règim es va fundir sobre la base de dos escenaris diferenciats. El primer dels escenaris va ser els anomenats *cafés*, reunions clandestines d'intel·lectuals en cases particulars en les que es parlava sobre la situació política, i sobretot, es pretenia donar solucions als problemes més apressants del país. Una activitat d'oposició que era coneguda pels diversos ministres franquistes i també per la Direcció General de Seguretat, que aconsellaven la limitació publicitària i l'aforament.⁴⁰ D'aquestes trobades es

³⁹ GARCÍA Queipo de Llano, Genoveva (introducció) a Javier Tusell (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 13.

⁴⁰ TUSELL, Javier (2012): *La oposición democrática al franquismo (1939 - 1962)*. RBA Editores: Barcelona. p. 334.

considera que van sorgir els nous grups polítics antifranquistes de l'interior, en homologació amb els principals projectes de l'europèisme democràtic d'Occident: la socialdemocràcia, el liberalisme democràtic i la democràcia cristiana.⁴¹

L'altre escenari era l'acció social i política. Ens referim a tota aquella amalgama de sindicats a l'ombra i grups estudiantils que varen ser una alternativa de força durant les darreries del règim franquista, iniciats amb els fets de febrer de 1956. La primera de les manifestacions convocades pels sectors obreristes i sindicals va ocórrer en la primera meitat de la dècada dels cinquanta. La vaga de tramvies de Barcelona de l'any 1951, ocasionada per la pujada de preus dels tramvies i l'encariment de la vida secundada per sindicats catalanistes i anarcosindicalistes, va ser de les primeres mobilitzacions de la dècada dels cinquanta. No obstant això, l'acció reivindicativa més destacada venia del sector minaire d'Astúries. Entre els anys 1957 i 1958 varen ocórrer unes vagues indefinides que es varen perllongar de manera progressiva fins l'any 1963. Aquestes accions polítiques venien a posar en entredit les desigualtats socials i econòmiques a conseqüència dels efectes negatius de les mesures de privatització de la mineria arran dels *Planes de Desarrollo* proposat pels ministres de la tecnocràcia i els impactes macroeconòmics que varen provocar. Les vagues dels miners va despertar la solidaritat de sectors obreristes i sindicalistes de la resta de l'Estat, i també d'un suport considerable de l'intel·lectualisme antifranquista de l'interior, amb conseqüències repressives com ara els processaments de Salvador Clotas i de Manuel Vázquez Montalbán l'any 1962.⁴²

De manera paral·lela, el Partit Comunista d'Espanya (PCE) va impulsar dues successives accions de masses amb l'objectiu de fer un front comú d'oposició antifranquista. Aquestes varen ser la *Jornada de Reconciliación Nacional* de 5 de maig de 1958 i una *Huelga Nacional Pacífica* de 1959 amb el clar propòsit de fer sucumbir la dictadura.⁴³ Perquè no hi havia una societat espanyola per aquestes i perquè el Partit Comunista es trobava en una situació d'aïllament de la resta de l'oposició al règim, l'estratègia no resultà exitosa. Els

⁴¹ Raúl Morodo a ZARATIEGUI, Jesús M. (2014): El europeísmo como arma de oposición al franquismo (1956-1962). *Historia y Política*, núm. 32, Madrid, p. 222.

⁴² AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 314.

⁴³ JULIÀ Díaz, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 270-271.

grups democràtics practicaven també la divisió de la Guerra Freda, entre comunistes i capitalistes. L'aïllament dels comunistes es va produir sobretot en la negociació bilateral per aconseguir l'adhesió del PSOE a la *Huelga Nacional Pacífica*. Va succeir el 17 de març de 1959, quan el secretari general del PSOE Rodolfo Llopis va rebutjar la visita d'un emissari del secretari general comunista Santiago Carrillo.⁴⁴ Si l'exili liberal i socialista mantenia un veto a la relació amb els comunistes, els partits peninsulars d'*Acción Democrática*, el *Frente de Liberación Popular* i la *Izquierda Demócrata Cristiana* es varen mostrar en un principi obertes a la col·laboració, però finalment no es varen posicionar a favor de la mobilització. Si hi havia algun motiu d'aquest canvi de parer era l'adveniment del pacte de París de 1959-1961 entre l'oposició monàrquica de l'interior i l'obrerisme socialdemòcrata. La cima que féu possible el pacte de París, l'entrevista de Baiona de 24 de juny de 1961 entre el grup de l'interior *Izquierda Demócrata Cristiana*, el Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) i la Unió General de Treballadors (UGT) va configurar un nou organisme polític per mancomunar-se en l'anomenada *Unión de Fuerzas Democráticas (UFD)*. Convé ressaltar d'aquesta organització una de les propostes més conegudes pel seu abast i repercussió en els postulats de l'oposició antifranquista dels anys seixanta. La *UFD* tenia com a objectiu la promulgació d'un *gobierno provisional sin signo institucional*, el que d'alguna manera significava una accidentalitat de govern un cop assegurada la transició d'Espanya a la democràcia. Per la seva banda, es fundava amb l'establiment de vuit objectius d'acció política: una acció comuna de totes les forces d'oposició democràtica; el veto a tota relació amb el franquisme o l'Estat franquista; el rebuig dels totalitarismes i obrir el diàleg per aconseguir les *aspiracions autonòmiques*.⁴⁵ Les veus crítiques a la firma del PSOE amb les forces de l'interior de la U.F.D. corren de la mà dels qui creien en un diàleg constructiu entre tots els components de l'oposició al règim, també amb el comunisme.⁴⁶ Cal recordar també que amb l'entrevista Llopis-Prieto de maig de 1961 la Direcció del PSOE havia assegurat cap cessió amb els monàrquics.⁴⁷ El pacte de París es podia entendre des del PSOE en la mesura que progressivament les federacions socialistes de l'interior d'Espanya creien en

⁴⁴ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 387.

⁴⁵ MORODO, Raúl (2001): *Atando cabos. Memoria de un conspirador moderado (I)*. Taurus: Madrid.

⁴⁶ JULIÀ Díaz, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 319.

⁴⁷ LÓPEZ Rodó, Laureano (1978): *La larga marcha hacia la Monarquía*. Editorial Noguer: Barcelona. p.179.

engegar la tàctica *infiltracionista* en els organismes de la Dictadura.⁴⁸ D'altra banda, la secretaria del PSOE limitava l'entesa del Partit Comunista amb els grups de l'interior, presentant-se així com un actor indispensable davant d'una possible transició política espanyola.

El projecte europeu va ser un altre camp de batalla de la política espanyola de la segona meitat de segle. Oposició i règim varen iniciar una autèntica *carrera per Europa*, una campanya de fidelització per veure quina de les *dues Espanyes* podia convèncer la línia política dels Estats europeus. Els historiadors Juan Carlos Pereira Castañares i Antonio Moreno Juste varen teoritzar l'europeisme espanyol entre els anys 1945 i 1977 en cinc funcions diferents: alternativa, medi, necessitat, meta i solució. L'alternativa era la modernització d'Espanya, el medi era el compliment d'objectius mínims, la necessitat era els vincles amb Europa, la meta era arribar a nous horitzons a partir de la reconstrucció europea i la solució era la implicació d'Europa per acabar amb la Dictadura i restituir la democràcia.⁴⁹ La proposta d'aquests autors és definir cada família política espanyola segons alguna de les perspectives anteriorment comentades. A banda d'aquesta categorització, l'europeisme espanyol estava dividit en dues propostes per una Europa unida. Una divisió homologable a la resta dels Estats de l'Europa Occidental de la meitat de segle. D'una banda, hi havia els defensors d'una Europa integral amb els valors catòlics, atlantilitzants i anticomunistes que defensaria l'oficialisme franquista i el *Centro Europeo de Documentación e Información*. El President de la República francesa Charles de Gaulle era el cap visible d'aquesta vessant europeista, qui durant els anys seixanta volia projectar un eix tradicional amb les dictadures espanyola i portuguesa. D'altra banda, hi havia els defensors d'una Europa federal i de cooperació internacional, que es defensava des de les posicions liberals i democràtiques. La matriu política d'aquesta divisió s'estructurava en els debats del Moviment Europeu. El Moviment Europeu va ser un organisme cultural i polític que tenia per objectiu generar un debat sobre el projecte europeu entre totes aquelles personalitats de primer ordre de la política i la cultura d'Occident. Els seus objectius inicials disten molt dels actuals, els quals ara s'han

⁴⁸ JULIÀ, Santos (1997): *Proyectos de transición en la oposición antifranquista*. p. 319. Transcripció de conferència pronunciada durant la IV Setmana hispànica d'Augsburg (Alemanya), que tingué lloc del 29 de novembre al 9 de desembre de 1996. Disponible a: <http://santosjulia.com/> Consulta: tardor 2020.

⁴⁹ PEREIRA Castañares, Juan Carlos; MORENO Juste, Antonio (1991): *España ante el proceso de integración europea desde una perspectiva histórica: panorama historiográfico y líneas de investigación*. Departamento de Historia Medieval, Moderna y Contemporánea: Universidad de Salamanca. p. 136.

convertit en un grup de pressió per una Europa federal i democràtica. L'europeisme conegut fins avui es va fundar poc després de la Segona Guerra Mundial, en el moment que els Aliats demòcrates que vanceren el conflicte internacional dibuixaren els plans per a la recuperació social i econòmica de tot el continent. La unió es va fer imperant, per la qual cosa els intel·lectuals europeistes de les nacions de l'europa democràtica varen començar a idear noves unions polítiques, a destacar les personalitats de Paul-Henry Spaak, Alcide de Gasperi, Robert Schuman i Konrad Adenauer. La coalició europeista francobritànica va afanyar-se per a la cooperació d'organitzacions europeistes nacionals durant l'estiu de 1947 i, finalment, l'acte de fundació del Moviment Europeu es va realitzar en el cèlebre congrés de l'Haia entre el 7 i l'11 de maig de 1948, amb la presència i lideratge de l'ex primer ministre britànic Winston Churchill. En aquest Congrés va ser invitat el líder liberal-demòcrata Salvador de Madariaga, qui en últim moment va ser reclòs del seu viatge perquè el Govern de Franco, i en concret el ministre d'Afers Exteriors Alberto Martín-Artajo, no van expedir-li el passaport.⁵⁰ En Salvador de Madariaga (La Corunya, 1886 - Locarno, Suïssa, 1978) va ser escriptor, historiador, professor universitari i diplomàtic de carrera que ens ocupa gran part del nostre treball. Considerat un dels escriptors pupils del filòsof José Ortega y Gasset i membre de la considerada *generació* de 1914, va unir-se al projecte progressista i social d'aquests en ser cofundador de la revista d'assaig *El Sol*, sorgida el 1917 sota direcció d'Ortega y Gasset. En Madariaga va ocupar-se de diverses tasques de relacions internacionals durant el període d'entreguerres, primer com a informador espanyol pel *Foreign Office* i després com a cap del Departament de Desarmament de la Societat de Nacions. Amb l'entrada de la Segona República durant el primer terç de l'any 1931, els contactes d'*El Sol* amb el govern provisional de la República nombrarien en Madariaga com a ambaixador als Estats Units i com a delegat permanent en el Consell General de la Societat de Nacions. Va esdevenir ministre accidental d'Instrucció Pública i de Justícia durant el govern lerrouxista i, a l'esclat de la guerra, s'exilià a Oxford, al Regne Unit. Durant la seva estança a Oxford en Madariaga va assolir el seu lloc al primer Consell Executiu Permanent del Moviment Europeu, a la presidència de la Comissió Cultural del Moviment Europeu i a la presidència del Consell Administratiu del Col·legi d'Europa amb seu a Bruges, Bèlgica.⁵¹ Com que el Moviment Europeu constava d'una estructura federal integrada en cada país membre de l'Europa Occidental, en Madariaga i la seva oficina varen impulsar el Consell Federal Espanyol del

⁵⁰ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 400.

⁵¹ *Ibidem* p. 401.

Moviment Europeu (també dit CEME) el febrer de 1949 a l'*Avenue Marceau* número 11 de la capital francesa, l'antic palau que el règim franquista havia sostret del govern autonòmic basc després de la guerra. En Madariaga n'era el seu president, i el seu assessor personal Enric Adroher i Pascual, també conegut Enric *Gironella*, n'era el secretari. L'Enric Adroher fou un mestre català qui ben prompte dedicà la seva joventut a la militància política a l'anarquisme de les FAI durant la Segona República. Detingut durant els fets de maig de 1937 a Barcelona per donar suport al POUM, va ser empresonat a la Model de Barcelona fins l'arribada de les tropes franquistes que li va permetre escapar i exiliar-se a Mèxic. La seva labor política portà a Gironella a ser líder de la *Gauche Européenne*, la rama francesa de l'esquerra europea, entre 1949 i 1958.⁵² Els contactes durant la seva presidència varen permetre la localització del centre neuràlgic del nostre treball, la seu del CFEME, que s'alternava entre París i Toulouse.

A Madrid es trobaven dues organitzacions europeistes paral·leles al Moviment Europeu. D'una banda, el règim va activar l'any 1952 l'anomenat *Centro Europeo de Documentación e Información (CEDI)*, un canal de subvenció del franquisme creat a Santander que s'utilitzava com a fòrum estratègic internacional per assolir la integració a Europa. El seu director fou el diplomàtic Alfredo Sánchez Bella, director del *Instituto de Cultura Hispánica*, amb la participació dels ministres Manuel Fraga, Alberto Martín Artajo, Joaquín Ruiz-Giménez i els membres del Consell Privat de don Juan, com el marquès de Valdeiglesias i en Luis Sánchez Agesta.⁵³ El canal del CEDI era una xarxa extensa de contactes amb ministres i intel·lectuals ultraconservadors d'Europa Occidental que col·laboraven amb el franquisme. El secretari general internacional del CEDI era el major de la *Wehrmacht* Georg von Gaupp-Berghausen. A través dels informes expedits per aquesta oficina internacional, alguns dels historiadors aquí citats van recuperar el paper del CEDI durant el *Contuberni de Munic* que ens dóna les claus de la justificació repressiva de l'Estat franquista vers els desplaçats de l'interior a Baviera.

⁵² Entrada biogràfica *Adroher Pascual, Enrique* al web de la Fundació Pablo Iglesias. Digital. Consulta: 18 març 2021. Disponible: https://fpabloiglesias.es/entrada-db/38830_adroher-pascual-enrique/

⁵³ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 271.

D'altra banda, una altra associació europeïsta es va obrir a l'interior d'Espanya. El juliol de 1954 els dirigents de la privada *Asociación Católica Nacional de Propagandistas (ACNP)* van fundar l'*Asociación Española de Cooperación Europea (AECE)*, una organització cultural de debat i de reflexió europeïsta que agruparia les personalitats de l'europeïsmes de l'interior i de la democràcia cristiana, accedint-hi també els membres dels partits *Democracia Social Cristiana* de José María Gil-Robles i de la *Izquierda/Unión Demócrata Cristiana* d'en Manuel Giménez Fernández i Jesús Barros de Lis. A principis de 1956, el periodista catòlic i exdirector del diari *El Debate* durant la Segona República Francisco de Luis va presidir la seva junta directiva, accions de la qual van estar finançades pel Ministeri d'Exteriors del propagandista Alberto Martín-Artajo.⁵⁴ Amb el pas del temps i degut a la deixadesa del règim sobre l'AECE, es varen instal·lar altres sectors polítics antifranquistes i europeïstes que investiren a José María Gil-Robles com a president de l'associació.⁵⁵ Amb un Yangüas Messía defenestrat pel règim, va entrar un nou organigrama més proper als partits d'oposició democràtica de l'interior. Així doncs en Fernando Álvarez de Miranda ocuparia el secretariat general; el vicepresident va ser l'*idecista* Mariano Aguilar Navarro seguit del seu primer vicesecretari Íñigo Cavero; i en José Luis Ruiz-Navarro n'era el seu tresorer.⁵⁶ La línia d'acció d'aquesta associació anava dirigida a l'organització de congressos literaris i intel·lectuals sobre Europa i a la influència de les idees europeïstes a l'Espanya del moment.

Aquesta trilogia d'associacions europeïstes (CEDI-AECE-CFEME) varen agafar el protagonisme de la reunió a Munic. El CEDI per boicotejar-la; i les dues restants per organitzar-la. No obstant això, dues altres associacions varen patrocinar econòmicament el *Contuberni de Munic*, el *Congreso por la Libertad de la Cultura* i el *Centro de Documentación y Estudios*. Un grup de pressió i un *think-tank* liberal que es suposaven finançats per la gegant filantròpica estatunidenca Fundació Ford, creada per el magnat de l'automòbil Henry Ford.⁵⁷ Malgrat l'anticomunisme de la fundació Ford, el *Congreso por la Libertad* federat a la geografia espanyola estava liderat per intel·lectuals i polítics excomunists que tenien afinitats amb l'europeïsmes democràtic espanyol, com en Julián

⁵⁴ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 242.

⁵⁵ *Ibidem*. p. 233.

⁵⁶ BARROS de Lis, Jesús (sense datar): *Carta de Mariano Aguilar Navarro*. [Epístola class. 38, caixa 22 núm. arxiu 235-2]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

⁵⁷ AMAT, Jordi. *Op.cit.* p. 252.

Gorkin. La col·laboració entre totes dues era propera. De fet, el *Centro de Estudios y Documentación*, encapçalat per en Salvador de Madariaga com a president i en Julián Gorkin com a vicepresident, també es creu que fou finançat per les estructures de les oficines del secretari d'Estat del Govern de la Casa Blanca. La seu del *Centro* es trobava a l'edifici número 23 de la cantonada de la *Rue de la Pèpinière* de París.⁵⁸ Aquestes organitzacions varen celebrar les cites intel·lectuals més properes al *Contuberni* que en parlarem a continuació.

Un dels antecedents de Munic fou el col·loqui literari de Lourmarin entre els dies 8 i 13 de juliol de 1959 a la regió de la Provença francesa. Va ser un col·loqui promocionat per l'escriptor occità Pierre Emmanuel que buscà el suport i el finançament d'associacions filantròpiques americanes amb la persona de Waldemar A. Nielsen, un dels assessors privats de les famílies de magnats Rockefeller i Getty.⁵⁹ L'objecte era introduir els ideals d'Emmanuel sobre la democràcia i la llibertat d'expressió davant dels intel·lectuals de l'oposició democràtica espanyola relacionats amb el *Congreso por la Libertad*. Aquests intel·lectuals de Lourmarin de procedència peninsular foren en Pedro Laín Entralgo, en José Luis Aranguren, en Julián Marías, en Camilo José Cela, en José Luis Cano i en Josep Maria Castellet, afegir també l'absència de l'invitat Llorenç Gomis.⁶⁰ El debat intel·lectual d'aquell petit *contuberni* era de les primeres accions que cursaven invitacions a l'oposició de l'interior d'Espanya.

Un altre moment a destacar és la *I Semana europeísta española*. Citada entre el 13 i el 18 de setembre de 1961, va ser un simposi polític organitzat per l'AECE a Palma de Mallorca i promocionat per la secretaria internacional del Moviment Europeu, dirigida pel *pare d'Europa* Robert Schuman.⁶¹ La *Semana europeísta* reuniria a la llavors directiva de l'AECE, capitanejada per en José María Yangüas y Messía, i la resta d'alguns dels membres de l'oposició monàrquica al franquisme i dels dirigents del Moviment Europeu, sobretot els que s'agrupaven sota la influència d'en Schuman. El cas és que el llavors ministre de la *Gobernación* Camilo Alonso Vega va ordenar la total suspensió de la celebració del simposi

⁵⁸ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 244.

⁵⁹ *Ibidem*. p. 173.

⁶⁰ *Ibid*. p. 181.

⁶¹ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 404.

de Palma de Mallorca pocs dies abans que comencés. La intervenció d'Alonso Vega va encetar una crisi interna dins la direcció de l'AECE perquè el règim podia vetar la directiva. Una majoria dels membres de la direcció de Yangüas Messía, malgrat la seva afiliació monàrquica, també exercien a l'Administració franquista. Els fets varen ocórrer durant la segona meitat de juny de 1961 en una de les plenàries sobre la situació espanyola de la Comissió de Nacions no Representades del Consell d'Europa, en la que varen intervenir els ministres Alonso Vega i Manuel Fraga. En en el torn d'intervencions de les associacions democràtiques europeistes, en Fernando Álvarez de Miranda, representant de l'AECE, no va deixar d'expressar la naturalesa il·legítima del règim de Franco.⁶² El setembre de 1961 la presa de del règim d'aquell discurs va ser la defenestració de Yanguas Messía com a president de la junta directiva de l'AECE i també de totes aquelles personalitats que n'eren membres i tenien llaços laborals i administratius amb el règim.⁶³ Era una mesura en ocasió de la conferència de les Illes Balears. Tota l'executiva va ser depurada. Aquesta conjuntura va facilitar el seu relleu amb l'entrada de figures monàrquiques més bel·ligerants amb el règim, amb en José María Gil-Robles com a president de l'AECE.⁶⁴

Durant la primera meitat de l'any 1962 l'*Asociación Española de Cooperación Europea* va organitzar un simposi d'estudiosos i polítics que portava per títol *Soluciones occidentales a los problemas de nuestro tiempo*. Era una cita més d'una campanya de conferències de primavera que pretenia posar l'AECE al mapa de l'activitat política de l'interior. Un pla de conferències que s'obriren el 15 de març i es tancaren el 12 de maig de 1962.⁶⁵ *Soluciones* venia a ser una continuïtat del col·loqui de Lourmarin, aquesta vegada però desenvolupat a l'interior de la península. Constava de tres ponències: la cultura de les elits contra la cultura de les masses, la pugna capitalisme i marxisme i la superposició del nacionalisme sobre el

⁶² SATRÚSTEGUI, Joaquín (1993): *Cuando la Transición se hizo posible. El Contubernio de Múnich*. Editorial Tecnos, Madrid. p. 134-139 a Jordi Amat (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona p. 242.

⁶³ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona p. 242.

⁶⁴ *Ibidem*. p. 234.

⁶⁵ ZARATIEGUI, Jesús M. (2014): *El europeísmo como arma de oposición al franquismo (1956-1962)*. Historia y Política, núm. 32, Madrid, p. 231.

federalisme.⁶⁶ Més o menys, assistiren a la cita personatges de la mateixa peculiaritat, tot i que els comunistes no van ser invitats. Aquí començaria el veto al comunisme ateu. Les reflexions dels assistents foren els fonaments amb els quals l'AECE estructuraria la seva carta de principis per presentar-se al *Contuberni de Munic*, en forma d'una resolució (fig. 9) que s'acabaria presentant davant el *Consejo Federal Español del Movimiento Europeo (CFEME)*, i després sencera, davant la reunió espanyola de Munic.⁶⁷

No obstant això, el pes de l'organització del *Contuberni* va recaure en mans dels exiliats espanyols que representaven el Moviment Europeu, el *Consejo Federal Español del Movimiento Europeo (CFEME)*. En aquesta línia, convé ressaltar les gestions que el secretari Enric Adroher, *Gironella*, va realitzar en dates anteriors del *Contuberni*. La voluntat d'aquest era acomplir el projecte que en Salvador de Madariaga havia escrit durant la primavera de 1960 en el seu estudi d'Oxford, conegut historiogràficament com el *projecte Madariaga*.⁶⁸ Aquest assentava les bases d'una assemblea *de notables* composta per uns 75 espanyols de l'interior i uns quants de l'exili, sense determinar el determinat nombre per ambdós parts. No era una simple declaració de principis. Durant el mes de maig de 1960, el *projecte Madariaga* es va presentar en una entrevista privada entre el propi autor del document, també president de la Internacional Liberal, amb el president de la Internacional Socialista Alsing Andersen. Amb aquesta entrevista, es volia arribar a una entesa entre les organitzacions internacionals socialistes i liberals per tal d'aconseguir apadrinar l'acte i tenir la màxima repercussió possible.⁶⁹ Arran d'això, en Madariaga va motivar el president del Moviment Europeu Robert Schuman a sol·licitar un punt de l'ordre del dia de les sessions de la plenària del Consell d'Europa sobre l'actualitat espanyola. El govern franquista com a membre del Consell va bloquejar tota disposició per atendre aquella demanda. La discussió es va passar a la Comissió de Nacions no representades al Consell d'Europa, que en sessió de 16 de desembre de 1960 a París, i tot reunint en Madariaga, el secretari general de la UGT Pascual Tomás, en Rodolfo Llopis i en *Gironella*, es va determinar el rebuig respecte el projecte *Madariaga*.⁷⁰

⁶⁶ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 221.

⁶⁷ *Ibidem*. p. 242.

⁶⁸ *Ibid.* p. 234.

⁶⁹ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 405.

⁷⁰ AMAT, Jordi (2016): *op.cit.* p. 235.

Bloquejat des del Consell d'Europa, el *projecte Madariaga* no va acabar aquí. El canvi de seu de la reunió antifranquista va venir de la mà d'un sopar privat el dia 17 de juny de 1961 a la casa del liberal catalanista i membre del Moviment Europeu Josep Sans i Arrufat. Sans i Arrufat fou un dels funcionaris europeus més destacats de la Catalunya contemporània que alternà aquesta tasca amb la militància política. Els convidats a aquella taula foren en Rodolfo Llopis, en José María Gil-Robles, el nacionalista basc Manuel de Irujo, l'Enric Adroher *Gironella* i els amfitrions, el matrimoni Sans. Es decidí que es desplaçava la seu de l'assemblea de notables a la capital de l'europèisme per antonomàsia, Brusel·les. En aquella reunió a la casa dels Sans també es demanà un encàrrec. En José María Gil-Robles, persona que *Gironella* va creure amb més poder i influència de l'oposició democràtica de l'interior, va ser la persona escollida per preparar la llista d'invitacions de les personalitats de l'interior de la península que participarien en el *projecte Madariaga*.⁷¹ En Gil-Robles va delegar la confecció de la llista dels invitats catalanistes i nacionalistes al periodista i polític català Claudi Ametlla, el fundador del Consell de Forces Democràtiques de Catalunya. També conegut com a *Comité Ametlla*, el Consell de Forces Democràtiques de Catalunya fou un organisme polític antifranquista de l'interior que rebé el rebuig de bona part de l'exili catalanista republicà per considerar-lo adversari a la Generalitat de Catalunya a l'exili.⁷²

Coneguda la sol·licitud d'ingrés d'Espanya a les institucions europees de primers de febrer de 1962, també dita *Carta Castiella*, la plenària del *Consejo Federal Español del Movimiento Europeo* va decidir el canvi de la reunió antifranquista en una nova proposta: a la ciutat de Munic i durant el proper IV Congrés del Moviment Europeu.⁷³ Els congressos del Moviment Europeu s'havien dut a terme darrerament en tres ocasions. La primera ocasió i més coneguda fou el Congrés de l'Haia de l'any 1948, el congrés fundacional del Moviment amb una participació total d'uns 800 representants delegats de tota Europa. Una segona edició es va celebrar també a l'Haia el 1953 i el més proper fou el III Congrés del Moviment Europeu celebrat a Roma el 1957, al qual es va invitar a tres personalitats de l'interior: en Manuel Giménez Fernández, el líder del grup *Unión Demócrata Cristiana*; en Rodríguez Soler, el

⁷¹ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 239.

⁷² *Ibidem*. p. 259.

⁷³ *Ibid*. p. 243..

líder del grup intel·lectual cristià i antifranquista en el que era membre en Jesús Barros de Lis; i l'Enrique Tierno Galván, el líder de l'*Asociación por la Unidad Funcional de Europa*.⁷⁴ El quart dels congressos seria a Munic, projectat per una setmana de juny de 1962. El punt general de l'ordre del dia d'aquesta sessió congressual fixava el debat i votació d'una resolució sobre l'ampliació d'una Europa unida amb la resta de països occidentals no estrictament democràtics.⁷⁵ Els invitats espanyols antifranquistes tenien l'ocasió de presentar una resolució pròpia per elevar-la a tota la plenària europeïsta.

Les preparacions del debat de Munic varen ser diverses. En primer lloc, l'AECE de Gil-Robles va posar en marxa tres grups de treball per a elaborar les ponències entorn a les següents qüestions: la reforma de les estructures precises que obrís la porta espanyola al Mercat Comú, la democratització dels sindicats i la liquidació de la Dictadura.⁷⁶ La llista d'invitats de Gil-Robles havia excedit el nombre de 160 personalitats de l'interior que estaven disposades a viatjar a Munic, a les quals el Moviment Europeu havia comunicat que les podien cursar totes sense problemes. La superposició de força dels assistents de l'interior vers de l'exili era una de les preocupacions d'aquells qui eren entesos partidaris de l'exili històric, que reivindicaven la legitimació política dels qui varen marxar des de la Guerra Civil.⁷⁷

Les sessions del *Consejo Federal Español del Movimiento Europeo* (CFEME) que presidia en Salvador de Madariaga anaren en augment. L'estudiós Jordi Amat va treballar amb profusió tot el contingut d'aquestes sessions. De totes, citarem dues de les sessions més determinants de cara al *Contuberni*. Una d'aquestes fou la reunió executiva del CFEME en data de 12 de març de 1962. Convocada a la seu del *Centro de Documentación y Estudios* de París, es va decidir la reserva de quaranta invitacions a Munic pels membres del *Consejo* que es cubriren en vint membres provinents de l'interior i vint més de l'exili. Tanmateix, es comunicava que els socialistes el·laborarien la seva llista i la presentarien una vegada

⁷⁴ Unes referències que he extret dels següents historiadors: AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnic...* p. 157. i TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 406.

⁷⁵ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 243.

⁷⁶ *Ibidem*. p. 244.

⁷⁷ *Ibid*. p. 247.

publicada la definitiva.⁷⁸ Un altre punt important era que en Madariaga fou l'encarregat de redactar el document programàtic amb el que els membres del *Consejo* es presentaren a Munic, com així l'AECE també es va disposar. La primera versió del document va ser traslladat des de l'oficina liberal d'Oxford a París.⁷⁹

L'altra reunió d'un abast important va ocasionar-se el 3 de maig de 1962 també a la capital francesa. En primer lloc, es va donar compte de les 120 invitacions que el Moviment Europeu era capaç de gestionar a l'interior d'Espanya. En segon lloc, es van acordar els punts de l'ordre del dia de la reunió de Munic. L'objectiu principal d'aquesta era debatre l'eventual incorporació d'Espanya a Europa, conclusions les quals es presentarien a la plenària del Congrés del Moviment Europeu del dia 7 i 8 de juny. La sessió plenària del dia 7 i 8 de juny va tractar l'assumpte de la democratització de les institucions europees i de la creació d'una Comunitat política. La jornada del dia 5 de juny s'obriria amb un discurs del secretari del Moviment Europeu Robert van Schendel i es tancaria amb un altre del president Maurice Faure. Hi hauria una mesa de la jornada constituïda pel seu president Madariaga i els vocals en José María Gil-Robles, Rodolfo Llopis, Manuel Giménez Fernández, un republicà a decidir, Joaquín Satrústegui, Pedro Laín Entralgo, els sacerdots Frederico Sopeña o José María Díez-Alegría, en Dionisio Ridruejo, un basc i un català. Aquesta mesa seria dividida en dues ponències: una econòmica, conduïda per en Llopis, en Giménez Fernández, l'economista Jesús Prados Arrarte i l'escriptor Suárez Carreño; i una ponència política dirigida per en Gil-Robles, el republicà a designar, en Ridruejo i el jurista José Luis Lacruz Berdejo.⁸⁰ En tercer lloc, es va donar compte de les 75 habitacions que el CFEME havia reservat a l'hotel Regina de Munic, lloc de trobada de la reunió de juny de 1962. I per últim, es va notificar a tots els assistents que els membres de l'executiva marxarien amb un tren direcció a Munic el dia 4 de juny de 1962 a les 8.45 del matí.⁸¹ El destí de l'expedició era l'arribada a l'hotel Regina de Munic i la seu del Congrés del Moviment Europeu era una sala de congressos instal·lada al Parc Oest de Munic, situat al barri Sendling-Westpark.

⁷⁸ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 244-246.

⁷⁹ SATRÚSTEGUI, Joaquín (1993): *Cuando la Transición se hizo posible. El Contubernio de Múnic*. Editorial Tecnos, Madrid. p. 175 a Jordi Amat (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 246.

⁸⁰ AMAT, Jordi (2016): op.cit. p. 249.

⁸¹ *Ibidem*. p. 251.

El viatge a Munic dels antifranquistes de l'interior va ser molt més problemàtic. Les persones sense antecedents judicials marxaren amb els seus vehicles travessant la línia fronterissa d'Irún amb els seus passaports en vigència. Per la seva banda, els *vigilats* per les forces de l'ordre ho tingueren més difícil, a destacar les persones que havien estat processades per col·laboració amb l'oposició com en Dionisio Ridruejo. Sense la possessió del passaport, la única forma possible de sortir del país era per la via ilegal. Aquest grup de Ridruejo va acabar arribant a les acaballes de la jornada de Munic. Hem volgut ressenyar les aventures d'aquest grup per arribar al punt de trobada. En primer lloc, el socialista Joan Reventós va idear un pla per evitar els controls policials de duanes. Gens convençuts per la planificació que havia proposat el polític català, en Ridruejo, Fernando Baeza, José Vidal-Beneyto i entre d'altres col·laboradors varen optar pel pla d'Antonio de Senillosa, aristòcrata català que tenia una finca propera a la frontera francesa. El cronista català Jordi Amat ha recopilat els moments de la sortida d'Espanya. A la matinada del dissabte dia 2 de juny de 1962, el grup de demòcrates varen partir amb vehicle des del carrer Calvet de Barcelona en direcció els Pirineus. En arribar a la finca de Senillosa sobre les 8 del matí, els que tenien el passaport en vigència varen creuar la duana. Els que no tenien el passaport, com en José Vidal-Beneyto, el pla era travessar a peu les muntanyes del Pirineu català fins arribar a la població francesa de Font-romeu. Els expedicionaris varen ramificar-se en dos grups, un comandat per en Ridruejo i un altre per en Vidal-Beneyto. El punt de trobada era Font-romeu. No obstant això, quasi tretze hores més tard de la partida des de la finca de Senillosa, els grups es varen trobar accidentalment a l'estació de ferrocarril de Perpinyà per accedir al proper tren en direcció Estrasburg. També trobaren dificultats amb la documentació necessària per sobrepassar la frontera entre França i Alemanya. En qualsevol cas, l'ajuda d'un alcalde del *Mouvement Républicain Populaire*, el mateix partit democristià de Robert Schuman, va permetre l'arribada dels socialdemòcrates de l'interior a l'hotel Regina de Munic.⁸²

El dietari de l'escriptor i poeta català Marià Manent és el testimoni que ha donat llum a la foscor dels fets de Munic. Els historiadors seguidament citats a les peus de pàgina de les properes han recopilat aquestes informacions a partir d'aquesta font. El dia 6 de juny de 1962 es varen congreguar un total de 118 persones a la capital bavaresa. L'historiador Javier

⁸² VIDAL-BENEYTO, José (2007): *Memoria democrática*. Foca: Madrid. p. 41 extret de Jordi Amat (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 267.

Tusell va intentar recuperar tots els noms possibles dels assistents recollint les fonts orals i consultant la documentació dels arxius oficials del Moviment Europeu. La impossibilitat de confeccionar una llista completa anys després del fet a Munic aixeca la sospita de la veracitat de la informació sobre els fets i els noms dels participants que varen acabar assistint. No obstant això, prenent com a vàlida la llista oficial del Moviment Europeu com a referència, els personatges de més interès amb la nostra tasca foren en Félix Pons Marqués, Carmelo Cembrero Hornillos, Felipe Lagarriga Eixarch, Juan Casals i en Jesús Barros de Lis de la *Izquierda Demócrata Cristiana*; i en José María Gil-Robles, en José María Rodríguez Villamil, en Simón Tobalina, en Fernando Álvarez de Miranda, l'Íñigo Cavero i en José María Moutas Mera del partit *Unión Demócrata Cristiana*.⁸³ (fig.28)

Les informacions d'una reunió política d'antifranquistes s'escamparen per Munic. Els rumors i la inseguretat dels nous instal·lats a Munic era una constant. Es féu saber que alguns dels assistents de l'interior, en Joaquín Satrústegui, en Jaime Miralles i en Vicente Piniés varen notificar a les autoritats franquistes dels seus desplaçaments, de l'existència del *Contuberni* i dels seus objectius pocs dies abans. Els recels havien començat. Aquests remitiren una carta al ministre d'*Asuntos Exteriores*, Fernando María Castiella, al cardenal Pla y Deniel, arquebisbe de Toledo, al Capità general Agustín Muñoz Grandes i al ministre de la Governació Camilo Alonso Vega.⁸⁴ No eren les primeres informacions que estaven a sobre de les mans dels serveis d'informació i d'intel·ligència del règim franquista. La Direcció General de Política Exterior del ministeri d'*Asuntos Exteriores* va notificar a mitjans d'abril de 1962 la rebuda d'una carta estranya a l'oficina de l'ambaixador espanyol de Mèxic. Era una carta de Fernando Valera, ministre d'Estat del govern de la República a l'exili, dirigida a Claudio Sánchez Albornoz, president del Consell de Ministres, amb la que es posava al dia i es detallava tota l'operació que faria possible la reunió espanyola de Munic.⁸⁵

En coneixement de totes aquestes revelacions d'informació, els nous instal·lats a l'hotel Regina de Munic varen esclatar per la seva indignació amb els qui creien havien estat traidors. Els ànims s'apaivagaren durant el sopar del dia 4. En aquest, el secretari general del

⁸³ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 408.

⁸⁴ *Ibidem*. p. 407.

⁸⁵ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 254.

Moviment Europeu Robert van Schendel va citar a set representants de l'exili i set representants de l'interior per aprovar l'organització dels dos dies de debat. El dia següent, el 5 de juny de 1962, la plenària va ordenar els debats en dues comissions de treball: l'A i la B. La comissió A estava configurada per una gran majoria de personalitats de l'interior que esmenarien allò oportú i posarien en debat la resolució que va presentar l'AECE. Per lògica i proximitat, la presidència de la comissió recauria en les mans de Gil Robles.⁸⁶ Una de les primeres discussions d'aquesta comissió *interior* va ser l'organització territorial de la democràcia espanyola en un context europeu. Era un debat que havia encetat el republicà Rafael Tasis. La proposta de l'AECE reconeixia el caràcter singular de les identitats regionals de les comunitats històriques. Aleshores, el president de la comissió Gil Robles va exclamar: <"¡NO! ¡Eso no lo admito!">. Era una exclamació històrica, perquè d'alguna manera ens fa recordar els problemes territorials que va tenir la Segona República espanyola. En canvi, es proposava el terme jurídic *personalidades regionales*, una definició que no convenia als nacionalistes catalans i bascos però recollia un reconeixement territorial.⁸⁷

Mentrestant, a la comissió B figurava tot l'elenc de personalitats de l'exili històric republicà i democràtic que resoldria el text proposat per en Salvador de Madariaga. Atès el desequilibri numèric entre els antifranquistes de l'interior i els de l'exili (un 80 a 30), els personatges considerats de posicions intermitges, com ara els nacionalistes catalans i bascos i els membres del partit *Izquierda Demócrata Cristiana*, varen localitzar-se majoritàriament a la comissió de l'exili, la comissió B.⁸⁸ A la nit del dia 5 continuaven els debats en comissió. La cordialitat entre algunes de les figures de l'interior i de l'exili facilitava la participació dels delegats en les dues comissions, de manera que el *Contuberni* s'endinsava en una dinàmica més fluïda. L'objectiu final era clar: la decisió unànime de tots els assistents.⁸⁹ Un dels problemes d'aquella nit de juny de 1962 va ser consensuar un dels punts més importants del document. La comissió A i el programa elaborat per l'AECE garantia la instauració de les institucions democràtiques amb l'exercici legitimador d'unes eleccions legislatives de

⁸⁶ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 409.

⁸⁷ JULIÀ Díaz, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p.289.

⁸⁸ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 261.

⁸⁹ VIDAL-BENEYTO, José (2004): *La construcción de la memoria colectiva: un ejemplo concreto*. nº201. Revista Diógenes, Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM). p. 5.

representació pública, el que venia a dir que el sufragi seria exclusivament polític sense decidir la forma institucional de l'Estat. Una de les raons per les quals es sostenia aquesta idea es pot entendre amb el discurs posterior i ja fora del congrés polític antifranquista, del polític monàrquic i liberal Joaquín Satrústegui, fundador del partit juanista *Unión Española*. Des del seu posicionament el dia 6 de juny de 1962 pronuncià la següent afirmació:

“La legitimidad de una dinastía y la razón del respeto al rey, descansan en la historia.”

Joaquín Satrústegui Fernández⁹⁰

Per aquestes raons, els monàrquics de la comissió A tancaven files amb els drets naturals de la monarquia i s'oposaven a qualsevol alternativa de legitimació social que endarrerís o compliqués el trànsit a la democràcia. En contraposició, la comissió B donava peu a unes eleccions parlamentàries lliures de caràcter plebiscitari que determinaria la institució d'Estat pel futur d'Espanya, si bé monarquia o república.⁹¹

A fi de comptes, s'havia d'arribar a una redacció comuna dels punts. Coneixedors d'aquestes diferències, Van Schendel i *Gironella* varen decidir la constitució d'una reunió urgent de deu persones, cinc representants per cada comissió, a fi de resoldre l'atzucac. Es va arribar a l'acord en la redacció del següent punt:

“

1. L'establiment d'institucions autènticament representatives i democràtiques les quals garanteixin que el govern es basarà en el consentiment dels ciutadans.

”

A les onze del matí del dia 6 de juny de 1962 es va convocar la reunió plenària dels *contuberniats* per tal d'aprovar el text final que es presentaria al Congrés del Moviment Europeu, de sessió del dia 7 i 8 de juny de 1962. En Fernando Álvarez de Miranda va llegir el projecte de resolució. (fig.10)

⁹⁰ Joaquín Satrústegui a VIDAL-BENEYTO, José (2004): *La construcción de la memoria colectiva: un ejemplo concreto*. nº201. Revista Diógenes, Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM).p.9.

⁹¹ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 409.

Seguidament, tots els assistents alçaren els braços, s'abraçaren i aplaudiren amb vehemència. A la tarda, en Joaquín Satrústegui va convocar una reunió extraoficial a l'agenda de Munic. Va pronunciar solemnement el seu monarquisme, que vindria a dir la frase que hem citat en pàgines anteriors, i seguiria amb les següents:

“Que la monarquía vendrá porque en el fondo cuenta con el apoyo difuso y casi instintivo del conjunto de la nación que no ve la posibilidad de ninguna otra fórmula para el futuro. Ya que ella es la única que nos permitirá resolver nuestras dos cuestiones básicas: superar la Guerra Civil e integrarnos en Europa.”

Joaquín Satrústegui⁹²

En Satrústegui creia un escenari possibilista de la instauració monàrquica espanyola en clau juanista:

“[...] no sé cómo ni cuando, pero estoy convencido de que un día don Juan de Borbón, conde de Barcelona, estará en el Palacio de Oriente.”

Joaquín Satrústegui⁹³

A la nit d'aquell 6 de juny de 1962 en Satrústegui va rebre una visita privada del primer secretari socialista Rodolfo Llopis. Un Rodolfo Llopis que es trobava en una situació un tant complexa. D'una banda, l'ala més legitimista del PSOE anava a Munic amb un paquet de propostes molt més properes al republicanisme evidenciant la profunda divisió del partit. En José Federico de Carvajal fou un d'aquests socialistes crítics amb el lideratge moderat d'en Llopis, membre d'un dels sectors crítics que protagonitzaren els congressos de Suresnes i el XXVIII Congrés de maig de 1979.⁹⁴ D'altra banda, també sorgí un sector crític dels qui renegaven de la direcció de Toulouse, fins i tot considerada massa enconada amb l'oposició comunista i monàrquica de l'interior d'Espanya. Aquest parer era representat per l'Antonio

⁹² VIDAL-BENEYTO, José (2004): *La construcción de la memoria colectiva: un ejemplo concreto*. nº201. Revista Diógenes, Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM). p. 9.

⁹³ *Ibidem*. p. 13.

⁹⁴ ZARATIEGUI, Jesús M. (2014): *El europeísmo como arma de oposición al franquismo (1956-1962)*. Historia y Política, núm. 32, Madrid, p. 227.

Amat i altres socialistes de l'interior.⁹⁵ La nit del 6 de juny de 1962 el secretari general del Partit Socialista Obrer Espanyol va traslladar a Joaquín Satrústegui que tenia un missatge urgent dirigit al comte de Barcelona, en Joan de Borbó i Battenberg. La següent fou una de les frases més simbòliques del moment:

“Quiero que el Conde de Barcelona sepa que, si la Corona, de hecho, facilita el tránsito pacífico a la democracia, el PSOE a partir de ese momento respaldará a la Corona.”

Rodolfo Llopis⁹⁶

Sense haver estat membre del Consell Privat del comte de Barcelona, en Satrústegui confiava el dret legítim de la Corona en mans d'en Joan de Borbó. Ara seria el missatger d'aquesta declaració dels socialistes de tradició republicana.

El matí del dia 7 de juny de 1962 era el torn del Congrés federal del Moviment Europeu. El punt de l'ordre del dia era, com ja hem comentat, el debat sobre les noves incorporacions de països europeus a les institucions. En Maurice Faure, polític francès i una de les icones de la resistència francesa al feixisme, va rellevar en Robert Van Schendel a la presidència l'any 1961 i, per tant, era el nou president del Moviment Europeu. S'obrí la sessió, i quan el torn de paraula vingué als delegats espanyols, en Salvador de Madariaga i en José María Gil-Robles pronunciaren els discursos de presentació abans de la votació final. (fig. 18 i 19)

Una vegada acabats els discursos, el president Maurice Faure va senyalar la impossibilitat de votar una moció presentada per una delegació nacional, una acció que no estava recollida en els punts de l'ordre del dia de la sessió ni tampoc en el reglament de la cambra.⁹⁷ Podríem dir que aquesta puntualització va ser un retrocés en les aspiracions dels *contuberniats*, si s'hagués avingut l'impacte mediàtic i resolutiu amb una moció aprovada pel Congrés del Moviment Europeu que exigís a Espanya la restitució dels drets democràtics i socials. La normativa del Congrés ho impedia, tot i que el president Faure va recórrer a l'aprovació d'un

⁹⁵ JULIÀ Díaz, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 318.

⁹⁶ SATRÚSTEGUI, Joaquín (1993): *Cuando la Transición se hizo posible. El Contubernio de Múnich*. Editorial Tecnos, Madrid. p. 90 a Jordi Amat (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 264.

⁹⁷ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 411.

posicionament polític puntual sobre la resolució dels dies 5 i 6 de juny de 1962. El Congrés quedava clausurat amb aquella aprovació, però el destí dels *contuberniats* de Munic no es va acabar. A la mitja tarda del dijous dia 7 els reunits varen ser convidats d'honor d'una recepció a l'Ajuntament de Munic, l'alcalde del qual en aquell moment fou Hans-Jochen Vogel del Partit Socialdemòcrata d'Alemanya (SPD).⁹⁸ A partir d'aquella visita i a l'hora de la cloenda del IV Congrés del Moviment Europeu, el futur dels *contuberniats* de l'interior no tornaria a ser el mateix. L'Espanya hostil, anquilosada als valors tradicionals de la *jefatura* ja movia els fils d'escarment pels qui consideraven haver estat els conspiradors a la nació.

I.II.II. Manipulacions franquistes.

L'Estat franquista va conèixer les informacions de la reunió de Munic molt abans de que aquesta es produís. Durant la primavera de 1962, la diplomàcia franquista va posar en marxa una maquinària burocràtica per tal de, com a mínim, silenciar el *Contuberni* i també vetar tota resolució que es presentés al Congrés del Moviment Europeu. Les oficines del ministeri d'*Asuntos Exteriores* varen posar-se en contacte amb l'ambaixada franquista a l'Alemanya, amb seu a Bonn, i també amb el consolat de Munic. Vora les mateixes dates, un 17 de maig, el cònsul de Munic contrastava aquestes informacions sobre la reunió europea que havia notificat el ministre d'*Exteriores*. El *Centro Europeo de Documentación e Información (CEDI)* s'ocuparia d'aquesta operació a l'exterior d'Espanya, que s'ha conegut a través dels informes polítics d'aquesta mateixa oficina que es troben a l'*Archivo General de la Administración (AGA)* situat a Alcalà de Henares. L'aristòcrata José Ignacio Escobar y Kirkpatrick, marquès de Valdeiglesias, un col·laborador estret amb el franquisme partidari de la monarquia tradicional, va contactar amb el director Georg von Gaupp-Berghausen. L'objectiu últim del CEDI era impedir una resolució favorable a la moció espanyola de part de tot el Congrés del Moviment Europeu, que provoqués una crisi diplomàtica de l'Estat franquista amb la resta dels estats europeus. L'operació va dirigir-se primer a tots els delegats francesos del Congrés del Moviment Europeu, com el senador francès gaullista Jacques

⁹⁸ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 271.

Baumel i els diputats francesos Christian de la Malène i Michel Habib-Delanále.⁹⁹ Val a dir que entre els delegats europeistes hi havia francesos i alemanys de significació ultraconservadora i anticomunista que simpatitzaven amb el règim a través del CEDI. El CEDI va elaborar tota una llista d'aquests convidats amb la pretensió de pressionar els alts càrrecs del Moviment Europeu en no atendre les peticions dels delegats de l'oposició. Els francesos eren els primers elegits perquè tenien una relació directa amb en Maurice Faure, el president del Moviment Europeu que finalment va denegar la moció presentada per la delegació espanyola *democràtica*. Entre el dia 5 de juny i el dia 6 el CEDI havia contactat ja amb tots els delegats francesos del Congrés del Moviment Europeu. La campanya va seguir ara amb els delegats alemanys. El ministre d'Afers Exteriors de la República Federal d'Alemanya (RFA) de parer democristià i conservador Hans-Joachim von Merkatz era el conspirador alemany del *Contuberni*. La tasca va fer possible que es concretés una reunió d'urgència a les 8:15 de la matinada del dia 7 de juny. En un vehicle amb direcció al Congrés del Moviment, compartiren paraules el president d'honor del Moviment Europeu, el comte de Kalergi; el marquès de Valdeiglesias; el ministre von Merkatz i el també president d'honor en Salvador de Madariaga. En aquell moment el *Contuberni* havia pronunciat la seva declaració d'intencions i en Madariaga n'era còmplice. Ara Madariaga estava envoltat en un vehicle amb quatre personatges confidents de la vella i llunyana Espanya franquista. Els reunits de dubtosa persuasió varen intentar apaivagar la motivació antifranquista d'en Madariaga. Res la féu cedir. La moció continuava endavant. Les notícies d'aquestes maquinacions franquistes varen arribar a cau d'orella de tots els assistents antifranquistes de Munic, que en aquell moment, com ja hem comentat, visitaven l'Ajuntament de la capital.¹⁰⁰

La repressió de l'Estat franquista estava ja preparada a la cloenda del congrés internacional. A la matinada del divendres 8 de juny el Palau del Pardo va reunir el gabinet de crisi del govern de Franco, deliberant el decret de suspensió de l'article 14 del *Fuero de los Españoles*. L'article 14 definia el dret lliure de fixació de residència a territori espanyol.¹⁰¹ El

⁹⁹ *Informe sobre el Congreso del Movimiento Europeo en Múnich (CEDI)*. Archivo General del Ministerio de Asuntos Exteriores a Joaquín Satrústegui (1993): *Cuando la Transición se hizo posible. El Contubernio de Múnich*. Editorial Tecnos, Madrid. p. 90

¹⁰⁰ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 271.

¹⁰¹ *Boletín Oficial del Estado*. 18 de juliol de 1945. num. 199. Disponible a BOE.es Consulta: 23 gener 2021.

matí del dia 9 de juny de 1962 es va publicar aquest decret d'urgència al Butlletí oficial.¹⁰² Per tant, una vegada sancionat el decret de suspensió, els membres de Munic de procedència peninsular no podien tornar a casa. Immediatament, creuada la frontera a la nit del dia 9 varen ser detinguts en Jesús Prados Arrarte, Joaquín Satrústegui, José María Gil-Robles, Fernando Álvarez de Miranda, Félix Pons, Jaime Miralles, Jesús Barros de Lis, Íñigo Cavero, Dionisio Ridruejo, José Federico de Carvajal, Alfonso Prieto i José Vidal Beneyto. Fins i tot, en Manuel Giménez Fernández, líder del partit *Izquierda Demócrata Cristiana* de significació monàrquic i democristià, absent a la reunió de Munic, va ser detingut temporalment a l'interior d'Espanya.¹⁰³ L'historiador Javier Tusell va revelar un dels episodis més íntims durant les hores anteriors a la detenció de Fernando Álvarez de Miranda:¹⁰⁴

“

En el mismo avión regresaban él [F.A. de Miranda], Íñigo Cavero y el marqués de Valdeiglesias. [...] Cuando la policía detuvo a los dos primeros, Valdeiglesias se quedó perplejo y acudió inmediatamente a protestar al Ministerio de la Gobernación: hacía escasas horas que había dado seguridades en Alemania de que los asistentes españoles al congreso no sufrirían ningún tipo de medida punitiva.

”

La Policía va obrar per a que els propis *conspiradors* decidissin el seu futur punitiu: o escollien l'exili o escollien el desterrament. Entre tants, hi hagué qui va optar per una justificació ignominiosa de la seva assistència a Munic. En Tusell va anomenar-los els *<arrepentidos>*, perquè presumptuosament varen delantar a la Policía tots els assistents de Munic.¹⁰⁵ Aquesta qüestió encara és oberta i polèmica i, per tant, no procediríem a comentar-la. El que quedava clar és que persones tant d'esquerres com de dretes passaren la frontera sense cap problema i després foren interrogats per la Policía, com per exemple els socialistes José Federico de Carvajal i Ramón Sáinz de Varanda i altres independents com Antonio García Mateo. Pel que fa als detinguts, la meitat varen optar per l'exili. El seu destí va ser

¹⁰² AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 275.

¹⁰³ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 419.

¹⁰⁴ *Ibidem*. p. 413.

¹⁰⁵ *Ibid.* p. 419.

París perquè el govern de la *République* va concedir-los els permisos de residència temporals (*permis de séjour*). En José Vidal-Beneyto, en Dionisio Ridruejo i en José Federico de Carvajal figuraven entre aquests. El *Congreso por la Libertad de la Cultura* es va encarregar del finançament dels costos d'hospitalitat dels intel·lectuals i des d'aquesta institució s'encetaria la reflexió entorn a la maniobra política de Munic i les seves conseqüències.¹⁰⁶ En relació a l'interior d'Espanya, un total de deu persones varen ser deportades a les Illes Canàries. El secretari general de l'AECE Fernando Álvarez de Miranda, el primer secretari de *Unión Española* Joaquín Satrústegui, l'advocat Jaime Miralles i el secretari de la I.D.C. Jesús Barros de Lis varen residir a l'illa de Fuerteventura; el tesorer de l'AECE José Luis Ruiz Navarro i el primer vicesecretari de l'AECE i monàrquic Íñigo Cavero es trobaven confinats a El Hierro; el vicepresident de la I.D.C. Félix Pons Marqués i el membre d'Acció Catòlica Alfonso Prieto varen ser destinats a Lanzarote i La Gomera, respectivament.¹⁰⁷ La garantia jurídica de les ordres de detenció i de confinament eren inexistents, i també eren il·legals perquè no es recollien en el codi penal franquista. Una declaració de guerra, exclusivament, podia justificar aquesta substracció *de facto* dels drets fonamentals.¹⁰⁸

El dia següent a les detencions, el dia 10 de juny de 1962, el procurador i sotssecretari general del *Movimiento Nacional* Fernando Herrero Tejedor va pronunciar el primer discurs del franquisme sobre la reunió de Munic. La línia seguida era el descrèdit i fracàs de l'intent que s'havia produït i l'èxit de les manipulacions franquistes. La reacció del *Movimiento* i de l'Estat va ser reforçada amb una campanya de manifestacions *populares* a les ciutats de Logronyo, Màlaga i Guadalajara, i la més destacada a València el 16 de juny en ocasió de la visita del dictador Francisco Franco a la ciutat.¹⁰⁹ A Guadalajara es tancaren tots els comerços i les indústries per a facilitar aquesta mobilització, que va clausurar amb el cant del *Cara al Sol*.¹¹⁰ El discurs del general Franco a la seva visita a València no va ser gens

¹⁰⁶ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 280.

¹⁰⁷ BARROS de Lis, Jesús (sense datar): *Carta de Mariano Aguilar Navarro*. [Epístola class. 38, caixa 22 núm. arxiu 235-2]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

¹⁰⁸ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 419.

¹⁰⁹ *Ibidem*. p. 420.

¹¹⁰ AMAT, Jordi (2016): *op.cit.* p. 276.

conciliador, que finalitzava amb una proclama injuriosa i criminal del públic valencià: <Los de Múnich, a la horca!>, que acompanyava amb la mirada còmplice de Franco. (fig. 13)

En les ciutats de menys mobilització, la reacció es va centrar a unes protestes dels organismes oficials del règim, dels ajuntaments i dels *Consejos Provinciales del Movimiento* sobre l'esperit anti-Espanya del *Contuberni*. La Diputació Provincial de Burgos va publicar un panflet falangista que comunicava un missatge de Falange dirigit als *contuberniats*:

“[la Falange] tiene las armas dispuestas para un castigo ejemplar [...] [a] los líderes típicos de un señoritismo estúpido y nostálgico.”¹¹¹

El discurs oficialista en aquesta qüestió vingué de la mà de la intervenció del ministre de la *Gobernación* Camilo Alonso Vega al ple de *las Cortes* en sessió del dia 14 de juliol de 1962, qui també féu una entrevista sobre els fets al diari ABC.¹¹² La compareixença del ministre Alonso Vega es dirigí a l'anàlisi complet de tots els fets ocorreguts abans, durant i després del Contuberni de Munic. Sabia el govern de Franco els orígens que hem explicat de la reunió, dels moviments de Gorkin i del *Congreso por la Libertad* per a promocionar una conferència política de l'antifranquisme. Coneguts els posicionaments polítics dels partits de l'interior i de l'exili sobre les vagues minaires d'Astúries, el ministre acusà a tots els grups *contuberniats* de la seva ingerència. Va esgrimir tota una sèrie de responsabilitats polítiques dels assistents antifranquistes durant la Segona República i la Guerra Civil. El ministre va explicar les *trampes* o *mentides* dels qui havien notificat els desplaçaments davant dels organismes oficials, que havien encobrit l'existència de la reunió extraoficial i antifranquista dels dies 5 i 6 de juny. En aquest sentit, va justificar aquests perjudicis cap al Govern en no poder evitar la reunió de Munic. Així mateix, es féu un ordre cronològic de tots els actes dels antifranquistes al IV Congrés, aportant breus cites dels discursos d'en Madariaga i d'en José María Gil-Robles, també d'en Joaquín Satrústegui. Finalment, es va justificar la suspensió de l'article 14 del *Fuero* amb una decisió *serena* i *justa*, sota el paraigües d'un *cauce legal adecuado*.¹¹³ En definitiva, la pretensió del ministre es va preocupar en l'estat de l'opinió

¹¹¹ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 415.

¹¹² *Ibidem*. p. 420.

¹¹³ *Boletín Oficial de las Cortes Españolas. Serie histórica, sesión del 14 de julio de 1962*. num. 743. Disponible al *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. Web: https://app.congreso.es/est_sesiones/ Consulta: 6 març 2021.

pública sobre Munic, no tant per al seu menysteniment sinó per a la descripció a la seva manera dels fets. L'objecte era la protecció de la imatge del règim sobre la gestió de la crisi de premsa i dels fets.

En aquest ordre de coses, el diari generalista francès France Soir va donar la cobertura cronològica dels successos de Munic. El periodista francès d'aquesta agència, en Marcel Niedergang, va cubrir la reunió d'una manera que es considerava *ultrasecreta* que, així ho entenia, tenia per objectiu l'assoliment d'un pacte entre monàrquics i republicans per sucumbir el règim en el període de temps més breu possible. Munic era un pla que havia de ratificar-se a l'interior d'Espanya, amb la col·laboració de l'Exèrcit. Aquesta categorització de Munic va ser la base per la qual l'Agència EFE, l'agència nacional de notícies que el llavors ministre de l'interior Ramón Serrano Súñer havia fundat l'any 1939, va versionar el *Contuberni* amb el seu biaix franquista. L'Agència EFE va narrar un pressumpte pacte entre el Primer secretari socialista Rodolfo Llopis i el líder d'*Unión Demócrata Cristiana* José María Gil-Robles, un pacte que mai no va arribar a existir.¹¹⁴ Des de l'agència EFE es van afegir les comunes acusacions de qualsevol discrepant al règim de Franco: els de Munic foren comunistes, capitalistes i masons, per complementar-se en un *sucio contubernio* contra l'Espanya de Franco.¹¹⁵ El convers escriptor al franquisme Joaquín Pérez Madrigal va escriure una curta publicació titulada *El escándalo de Múnich*, amb la qual va associar la pretensió de Munic amb una conjura organitzada des de las *Industrias Liberales Asociadas* (ILA), un pressumpte grup de pressió encapçalat pel socialisme, el comunisme, el canibalisme i la masoneria.¹¹⁶

El ministre de *Información y Turismo* Gabriel Arias-Salgado i el director general de *Prensa* Adolfo Muñoz Alonso varen ser els caps decisius de la gestió i de la difusió de la campanya d'informació vers el *Contuberni*.¹¹⁷ Com hem vist, la manipulació de l'article de Marcel Niedergang era el punt de partida de falsedats manifestes i de judicis de valors. *Arriba*, l'òrgan oficial de premsa de Falange, va publicar el dia 10 l'article *Pelillos a la mar*,

¹¹⁴ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 413.

¹¹⁵ *Ibidem*.p. 413.

¹¹⁶ *Ibid*.p. 416.

¹¹⁷ *Id*. p. 418.

remarcant la irrellevància de tota l'operació Munic.¹¹⁸ Tot plegat, el problema va venir quan les publicacions dels diaris afins al règim varen relacionar Munic amb la figura de don Juan de Borbó, el més absent dels protagonistes del no-franquisme. Es féu més profunda la divisió entre els col·laboradors franquistes a la monarquia tradicional de don Juan de Borbó i les ideologies antimonàrquiques del bloc franquista, una divisió que evitava a tota costa el conegut historiogràficament com el *comité de enlace*. El marquès de Luca de Tena, en Torcuato Luca de Tena, i confundador del diari monàrquic ABC d'entrada va rebutjar aquella relació entre Estoril i Munic, remarcant els errors testarruts que es feren des de la Direcció General de *Prensa*.¹¹⁹ Tota reacció del règim va ser clarament contraposada a les directrius proposades des del col·laboracionisme exterior del franquisme del CEDI alemany.¹²⁰

I.II.III. Conseqüències.

L'acció més immediata de resposta a la repressió dels polítics de Munic va ser la formulació de peticions d'alliberament dels empresonats i d'una campanya de fons benèfics per a les famílies afectades. La carta de clemència que havien escrit les mullers dels intel·lectuals va ser desestimada pel ministeri de la Governació. Aquesta carta s'havia escrit i enviat des de la casa d'en Joaquín Satrústegui, amb l'escriptura i firma de la seva muller Joaquina Satrústegui. Així doncs, quedaven pendent les pressions que es podien prendre des del Moviment Europeu i les organitzacions polítiques en pro d'una solució pactada dels empresonaments. El Moviment Europeu va reaccionar amb un manifest publicat el dia 18 de juny de 1962 que demanava l'alliberament total dels presos polítics que varen assistir al seu congrés. El comunicat expressava la frustració de tot l'europèisme democràtic davant de les sancions del règim imposades als assistents espanyols.¹²¹ Amb aquestapetició, que no va ser admesa pel règim, la secretaria general del Moviment Europeu va creure oportuna una presa

¹¹⁸ VIDAL-BENEYTO, José (2004): *La construcción de la memoria colectiva: un ejemplo concreto*. nº201. Revista Diógenes, Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM). p.7.

¹¹⁹ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 417.

¹²⁰ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 216.

¹²¹ *Ibidem*. p. 276.

de contacte amb el dictador Francisco Franco. Així les coses, es va enviar una comissió de l'Oficina Executiva Internacional del Moviment Europeu formada per en Pierre de Wigny, exministre democristià d'Afers Exteriors del govern belga; l'Etienne Hirsch, expresident socialista francès de la comissió de la Comunitat Europea de l'Energia Atòmica (EURATOM); el laborista britànic John Hynd, exministre de Treball i Pensions durant el mandat d'en Clement Attlee (1945-1950) i el secretari del Moviment Europeu, Robert van Schendel. Es varen reunir a París el dia 4 de juliol de 1962, on l'ambaixada espanyola a França va bloquejar de primeres l'entrada a Espanya d'en Robert van Schendel, pels motius que havia col·laborat amb personatges contraris al règim de Franco. Sense la presència de van Schendel, la reunió amb Franco es va convocar pel dia 6 de juliol, a la qual també va assistir el ministre d'*Asuntos Exteriores* Fernando María Castiella. La reunió s'estengué durant una hora i mitja. Els comissionats europeistes iniciaren la cita amb una clara petició d'absolució de tots els delegats espanyols confinats a les Illes Canàries. El *Caudillo* va asseverar els motius pels quals el seu Estat havia condemnat i represaliat els polítics. En primer lloc, considerava que les invitacions a la delegació espanyola europeista havien estat discriminatòries, tenint en compte que el sector col·laboracionista de Franco de significació europeista no va rebre cap invitació. En segon lloc, considerava que els europeistes havien protegit una operació política en nom de la reagrupació dels adversaris del seu règim, de manera que l'Estat va concloure que l'assumpte de l'hotel Regina i el *Contuberni* era una clara ingerència en els assumptes interns d'Espanya.¹²² Aquestes consideracions provenien d'un relat que s'havia extret de la redacció del diari belga de dreta conservadora *Europe Magazine*, pocs dies després del fet.¹²³ La postura inflexible del dictador va resultar infructuosa davant de qualsevol petició de restitució dels presos confinats a l'arxipèlag canari. Els detinguts i desterrats restaren entre sis i nou mesos reclosos dels seus drets.¹²⁴ Sí tenien garantit el dret a la comunicació amb els seus familiars més propers, com així demostra l'entrecreuament de cartes entre els reclosos amb les seves mullers i els seus companys de partit.

¹²² TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 426.

¹²³ Almenys així ho exposà el ministre Alonso Vega davant de les Corts en la sessió plenària de data 14 de juliol de 1962. *Boletín Oficial del Estado*. 18 de juliol de 1945. num. 199. Disponible a BOE.es Consulta: 23 gener 2021.

¹²⁴ TUSELL, Javier (1977): *op.cit.* p. 434.

Valdria anomenar els posicionaments contraris a Munic que justifiquen l'absència d'uns sectors polítics antifranquista i monàrquic a la cita. Per la seva banda, el govern de la República a l'exili conformat per la secció republicana del PSOE i els hereus azañistes d'*Acción Republicana Democrática Española (ARDE)* varen practicar l'escepticisme vers els de Munic, tenint en compte les declaracions del president de la República a l'exili Claudio Sánchez Albornoz amb el representant del nacionalisme basc Manuel de Irujo. Segons en Sánchez Albornoz, els de Munic erraven en considerar les relacions de la Casa Reial de don Juan amb la Dictadura de Franco, tot creient que els monàrquics de don Juan no voldrien perdre l'oportunitat de manejar o explotar una nova monarquia que s'instaurés per mitjà de l'exèrcit oficial obviant la figura de Franco.¹²⁵ El grup de republicans del ministre sense cartera de la República espanyola a l'exili Félix Gordón Ordás consideraven que Munic havia concedit excessives facilitats a una oposició interior sense saber les fidelitats a qui responien aquests. El *Frente Popular de Liberación* i el grup funcionalista d'en Tierno Galván varen declarar-se completament aliens a l'organització del *Contuberni*, tot i que algun *felipe* va acabar assistint a títol personal.¹²⁶ En Tierno Galván i els funcionalistes apreciaren que el format i les invitacions menystenien la imatge i la força dels partits de l'interior. Aquests ni assistiren ni tampoc cregueren amb la cita de Munic.¹²⁷ Per la seva banda, el Partit Comunista d'Espanya (PCE) va declarar-se lògicament contrari a Munic, adoptant el mateix dubte sobre la naturalesa política dels grups antifranquistes de l'interior que hi participaven. El seu secretari general Santiago Carrillo va declarar després el seu suport a les conclusions de Munic i la seva solidaritat amb els confinats. Al seu torn, el govern de la Generalitat de Catalunya a l'exili i el seu president republicà Josep Tarradellas van adoptar aquesta absència dels partits que hem anat esmentant. L'any 1963 digué el següent als seus col·laboradors més adscrits:¹²⁸

¹²⁵ Carta de Claudio Sánchez Albornoz a Manuel de Irujo. Fondo Irujo, 27 octubre 1962 a JULIÀ Díaz, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 306.

¹²⁶ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 431.

¹²⁷ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 366.

¹²⁸ Josep Tarradellas, 125è president de la Generalitat de Catalunya, a Carles Santacana (2015): *Josep Tarradellas. L'exili 2 (1954 - 1977)*, Barcelona, Edicions Dau p. 166 - 167, extret de Jordi Amat (2016): *La primavera de Múnich....* p.295.

“Sapiguen que darrerament he tingut ocasió de parlar amb algunes persones molt lligades amb els organitzadors de la conferència de Munic [...] Ara estan treballant en una altra. Crec que no arribaran a firmar-lo.”

Per la seva part, aquells que varen optar per l'exili a altres països varen encetar un debat intel·lectual sobre la lectura i la significació que s'hauria de donar a Munic i sobre les conseqüències que van influenciar a Espanya i a Europa. Aquest era l'objectiu del *Congreso por la Libertad de la Cultura* i el *Centro de Estudios y Documentación*, i per aquest motiu va finançar la seva reflexió. En Vicent Ventura, un col·laborador valencià d'en Dionisio Ridruejo també assistent a Munic, va definir l'operació d'aquesta manera extraordinària:¹²⁹

“Munic constituye el primer acto público de la oposición española que, como la clase obrera, “ha perdido el miedo” para aplicar una expresión utilizada por agudos comentaristas de la interpretación de las huelgas”

L'exemple de Ventura és la notable extraordinarietat que es dona del fet de Munic. En Salvador de Madariaga va extreure que la victòria de Munic va ser el fracàs de les negociacions de l'Estat franquista amb les institucions europees per la incorporació al Mercat Comú.¹³⁰ En aquest sentit, el *Consejo Federal Español del Movimiento Europeo (CFEME)* va promocionar un fulletó anomenat *Munich, 1962. Explicación de un hecho histórico*, redactat per en Julián Gorkin, en Ridruejo i l'Enric Adroher *Gironella*.¹³¹ El fulletó de 35 pàgines constava de tres apartats significatius: *la cuestión de Múnich*, *el facsímil de la invitación cursada por el Movimiento* i *el discurso pronunciado por don José María Gil-Robles*. Venia a ser també una defensa legitimadora dels èxits de Munic i de la nova etapa oberta per l'oposició democràtica. Per la part de l'exfalangisme socialdemòcrata, en Dionisio Ridruejo considerava els de Munic com un bloc significatiu que podia preparar el futur institucional d'Espanya per personalitats fóra de l'àmbit del 18 de juliol i deixava clarivident la

¹²⁹ Vicent Ventura (1962, p.22) a AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 282.

¹³⁰ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 282

¹³¹ *Ibidem*. p. 282.

contestació repressiva de l'Estat a la democràcia.¹³² No obstant això, la resistència a l'èxit de Munic, segons en Gil Robles en una carta dirigida a en Ridruejo, provenia d'una classe mitja i alta de la burgesia de la Península que va reaccionar negativament al *Contuberni*.¹³³ Constataven que hi havia estrats socials espanyols que defensaven el règim de Franco. Així mateix, també constataven de Munic el suport incontestable de les Forces Armades amb Franco, conclusió de la qual n'originaria la definició robliana sobre la Dictadura: una *Dictadura militar pura con apariencias civiles*.¹³⁴

Donades aquestes lectures sobre el *Contuberni de Munic*, el pas següent dels intel·lectuals i polítics de significació antifranquista va ser la formulació de les propostes que donaven continuïtat a l'esperit de Munic. En aquest sentit, en Dionisio Ridruejo va reflexionar en diversos punts estratègics personals i col·lectius per desenvolupar el després de Munic. El més significatiu per al nostre estudi va ser la continuació de les negociacions muniqueses. En Ridruejo considerava el *Contuberni* com un mitjà i no com un fi, de resultat inacabat i indefinitori.¹³⁵ Hi faltava un pas més per assolir l'anhel democràtic. Per aquest motiu, en José María Gil-Robles va pensar en aquest pas endavant amb una acció coordinada per sucumbir la Dictadura amb la col·laboració de tres forces: un partit democristià de classes mitges, un partit socialista llunyà de les tesis marxistes i un partit liberal de centre.¹³⁶ En sintonia al projecte que en Julián Gorkin anava presentant davant del CFEME, en Salvador de Madariaga defensava l'establiment d'un *Consejo de la Democracia Española*, una plataforma de coordinació i d'acció política que estaria conformada per tots els partits i grups polítics de l'antifranquisme de l'interior i de l'exili. Amb aquest projecte, en Ridruejo i en Gorkin varen encetar un tour de tardor per *les dues amèriques* com a ambaixadors de títol privat dels antifranquistes democràtics amb l'objectiu d'atraure els Governos dels Estats del Nord i del

¹³² Cartes personals de Dionisio Ridruejo que es varen ressenyar en un article de l'historiador Juan Cruz (2012): *Ridruejo, la desesperación del exilio*. Diari *El País*. Aquesta informació s'ha extret de Jordi Amat (2016): *La primavera de Múnich...* p. 282.

¹³³ Cita de Gil-Robles ressenyada a Javier Tusell (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Barcelona, Planeta. p. 436.

¹³⁴ Article de Gil-Robles a la tardor de 1962 citat per Jordi Amat (2016): *La primavera de Múnich...* p. 287.

¹³⁵ Cartes personals de Dionisio Ridruejo que es varen ressenyar en un article de l'historiador Juan Cruz (2012): *Ridruejo, la desesperación del exilio*. Diari *El País*. Aquesta informació s'ha extret de Jordi Amat (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 285.

¹³⁶ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich...* p. 288.

Sud d'Amèrica. Els dos emissaris varen reunir-se amb l'assessor de la contraintel·ligència nordamericana anticomunista Joy Lovestone, un dels agents estatals que havien col·laborat amb l'embranchada del moviment antifranquista liberal de l'exili. En aquesta reunió de finals de l'any 1962 va assistir l'historiador i assessor de l'administració Kennedy Arthur Meier Schlesinger, que va demanar una redacció d'un informe sobre el projecte *Consejo* per a la Casa Blanca. En aquest informe es recollia la idea plantejada per Lovestone: l'organització d'un gran consell de la Democràcia a Roma i, alhora, encomanava el futur polític de l'Espanya de Franco a una plataforma política transversal i democràtica després de la seva mort.¹³⁷ En aquest sentit, aquesta nova intenció de Lovestone redifinia tot el plantejat a la resolució de Munic. Era una marxa enrere per a definir què i de la mà de qui esdevindria el futur polític d'Espanya.

L'esperança d'una monarquia liberal i antifranquista liderada pel comte de Barcelona va ser desautoritzada per la pròpia Casa. El comte don Juan de Borbó va desentendre's de qualsevol lligam en relació amb el *Contuberni*, tenint en compte les acusacions amb les quals la premsa oficialista del règim franquista anaven publicant. Aquesta vinculació provenia de la crònica de Marcel Niedergang (*France Soir*), que afegia una presumpció més a les que hem comentat anteriorment. La vinculació del comte amb el traçat de Madariaga es justificava per assegurar una *operació Corona*, un accés de Joan de Borbó a la *Jefatura*.¹³⁸ La conseqüència d'aquest relat res va tardar en engegar-se amb la campanya política dels sectors franquistes antimonàrquics i falangistes indignats des de la *Ley de Sucesión de 1947*. Els sectors *ultra* relacionaven la *farsa de Múnic* amb l'escàndol d'Atenes, aludint a la boda règia de Joan Carles amb Sofia de Grècia, filla del monarca grec Pau I. S'acusava aquella boda d'una operació antifranquista perquè un dels invitats, Victor Salmador, va publicar en el seu *Diario Español* una sèrie de crítiques polítiques contràries amb el règim.¹³⁹ A més, ignorada l'opinió de Franco als preparatius de les noces de Grècia, aquella i Munic eren considerades una traïció a les Institucions i a l'esperit del règim.¹⁴⁰ Els perfils de talla tradicionalista del *comité de enlace* varen emprar una contestació comunicativa a tota la informació que vinculava Estoril amb Munic. El president del Comité del Consell Privat José Maria Pemán i el secretari

¹³⁷ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 291.

¹³⁸ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 417.

¹³⁹ LÓPEZ Rodó, Laureano (1978): *La larga marcha hacia la Monarquía*. Editorial Noguer: Barcelona. p.204.

¹⁴⁰ *Ibidem* p. 431.

Alfonso García Valdecasas varen notificar d'aquestes notícies al comte de Barcelona, que en el moment de la realització de Munic es trobava a bord del seu iat. Els consellers varen anunciar de l'existència de Munic a don Juan, qui presumptuosament no en sabia res, i tot seguit, varen publicar un comunicat de premsa urgent del Consell Privat del Comte de Barcelona evitant a tota costa una relació amb l'acció que s'havia dut a terme. (fig.8)

La condemna de don Juan sobre Munic significava en últim moment la contrarietat amb aquest darrer sector liberalitzant. Conseqüentment, el comunicat oficial convidava a la destitució del conseller José María Gil-Robles, qui paradoxalment havia dimitit abans del comunicat del Consell Privat. Es veu que en Joan de Borbó va escriure carta a Gil-Robles en rebre la de destitució, amb la que proposava afegir membres del seu partit dins del Consell Privat, una última oferta que Gil-Robles va rebutjar.¹⁴¹ L'hivern de 1962 en Gil-Robles va centrar-se en la col·laboració dels socialistes per a pressionar al nou vicepresident del Govern Agustín Muñoz Grandes per a la coronació de Joan de Borbó i la substitució de Franco. Enviada la proposta a l'executiva nacional del PSOE, aquesta va ser desestimada.¹⁴² Tota una quimera. Ni Muñoz Grandes era partidari de la restauració borbònica ni el PSOE tenia l'interès per cooperar amb el franquisme sociològic.

La negativa reacció dels monàrquics *joanistes* amb les informacions que arribaven dels mitjans de premsa oficials del Règim podria entendre la crisi del govern franquista un mes després de Munic. El 10 de juliol de 1962 el general Francisco Franco va decretar la remodelació del Consell de Ministres, confiant les noves carteres als membres més fidels del seu entorn privat i remarcant els perfils tecnòcrates i els perfils de fidelitat *stricto sensu* amb la posició oficial de la *Ley de Sucesión*. L'Agustín Muñoz Grandes va ocupar el nou càrrec de la vicepresidència del Govern, al ministeri de Treball el tradicionalista Sanz-Orrio va ser substituït per l'empresari Jesús Romeo Gorriá; el ministre de la Marina José Abárzuza Molina y Oliva, assistent a les noces de Joan Carles i Sofia de Grècia, va ser cessat i substituït per en Pedro Nieto Antúnez, aquest promocionat per decisió de Franco; l'opuista Gregorio López-Bravo de Castro va accedir de ministre d'Indústria; i el falangista Jesús Rubio,

¹⁴¹ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática...* p. 432 - 433.

¹⁴² JULIÀ, Santos (1997): *Proyectos de transición en la oposición antifranquista*. p.15. Transcripció de conferència pronunciada durant la IV Setmana hispànica d'Augsburg (Alemanya), que tingué lloc del 29 de novembre al 9 de desembre de 1996. Disponible a: <http://santosjulia.com/> Consulta: tardor 2020.

ministre d'Educació, va ser substituït pel tecnòcrata Manuel Lora-Tamayo. El més important desplaçament va ser el cessament d'en Gabriel Arias-Salgado, ministre d'Informació i Turisme qui s'havia guanyat molts desencontres amb el sector intel·lectual per la censura i el tractament de la informació dels mitjans de comunicació durant la dècada de 1950. El tic falangista d'Arias-Salgado va ser substituït per la tecnocràcia de Manuel Fraga Iribarne.¹⁴³ En definitiva, la línia de reedició del govern confirmava la crisi de la identitat del nacionalcatolicisme, que es volia reforçar amb l'entrada de membres catòlics i opunistes. Aquesta és una de les conseqüències globals. La remodelació governamental era una resposta de Franco a la progressiva secularització que despuntava com a eina de transformació social i cultural de la societat espanyola. La progressiva secularització del règim és la tesi principal del teòleg i filòsof Alfonso Álvarez Bolado sobre el procés de desafecció del projecte nacionalcatolicista durant la meitat del segle XX.¹⁴⁴

Pel que fa als reclusos i els exiliats, aquests tornaren a les seves corresponents llars. A la primavera de l'any 1964, els exiliats de Munic varen tornar a Espanya. La seva vida política va continuar. Ara, la repressió del règim sobre les famílies dels minaires mobilitzats durant la vaga de la primavera de 1962 va despertar la solidaritat dels intel·lectuals, qui havien reclamat per telegrama el dret a la informació pública i veraç. Les firmes d'en Salvador de Madariaga, Dionisio Ridruejo i Julián Gorkin figuraven a peu de pàgina.¹⁴⁵ La campanya d'en Gorkin i Ridruejo a la recerca del suport extern americà va ser més proper a un fracàs que a un èxit. La visita a Mèxic, el centre neuràlgic del republicanisme històric, va generar sentiments de desencontres i retrets nostàlgics en la ja coneguda carrera pel lideratge polític.

La continuïtat de l'esperit muniquès va quedar reduït a les estructures d'organització dels partits i de les entitats que hem esmentat. El liberalisme europeïsta de Madariaga va proposar una revista intel·lectual anomenada *Mañana*, que segons els seus editors responia a una estricta continuïtat de Munic. Va publicar-se per primer cop el mes de gener de 1964, a

¹⁴³ LÓPEZ Rodó, Laureano (1978): *La larga marcha hacia la Monarquía*. Editorial Noguer: Barcelona. p.207.

¹⁴⁴ Teorització del doctor Alfonso Álvarez Bolado en la seva obra (1976): *El experimento del nacional-catolicismo (1939 - 1975)*. Madrid, Edicusa, citada a Santos Juliá (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 325.

¹⁴⁵ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 314.

Madrid.¹⁴⁶ A nivell polític, l'objectiu principal va ser la reestructuració de la *Asociación Española de Cooperación Europea (AECE)* com a espai d'unitat i d'acció peninsular, organització que havia perdut el finançament i suport del Consell d'Europa i del Moviment Europeu.¹⁴⁷ Alguns dels personatges de l'oposició democràtica a l'interior, tant si foren invitats a Munic com si no, es dedicaren a consolidar les estructures orgàniques de les associacions europeïstes, i molt especialment de l'AECE. Tanmateix, aquestes personalitats com Tierno Galván i Pablo Martí Zaro van configurar un comitè antifranquista de Madrid per tal de donar suport i continuïtat als projectes que venien publicant-se.¹⁴⁸ Eren personatges que no havien assistit a Munic però que van creure en el seu esperit.

La democràcia cristiana de l'interior va acusar la crisi entre els dos sectors més nombrosos: la *Democracia Social Cristiana* de José María Gil-Robles i la *Unión / Izquierda Demócrata Cristiana* de Jesús Barros de Lis i de Manuel Giménez Fernández. Amb el congrés de San Juan de Luz de 1963, la *Democracia Social Cristiana* de Gil-Robles col·laboraria de nou amb el partit de Barros de Lis, adoptant també la seva proposta d'una regència per al futur d'Espanya i abandonant la monarquia de Joan de Borbó. En Gil-Robles es declarava el líder de l'oposició a l'interior d'Espanya i defensava la via del pacte amb el PSOE, com ja havia intentat l'any anterior.¹⁴⁹ Així mateix, de la mateixa família ideològica va brotar un altre sector democristià crític amb el franquisme que donava veu a la revista cultural *Cuadernos para el Diálogo*, dirigida pel periodista Pedro Altares i promoguda per l'ex-ministre Joaquín Ruiz-Giménez Cortés.¹⁵⁰ El Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) també sortí de Munic amb les dificultats enceses entre la direcció i el republicanisme legitimista. L'elecció del primer secretari Rodolfo Llopis a la presidència del CFEME el 6 de març de 1965, en substitució de Madariaga, va ser una sorpresa per a tots els grups europeïstes tenint en compte la gradual reticència que Llopis havia demostrat abans, durant i després del *Contuberni*.¹⁵¹

¹⁴⁶ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona. p. 250.

¹⁴⁷ *Ibidem*. p. 340.

¹⁴⁸ *Ibid*. p. 308.

¹⁴⁹ ZARATIEGUI, Jesús M. (2014): *El europeísmo como arma de oposición al franquismo (1956-1962)*. Historia y Política, núm. 32, Madrid, p. 235.

¹⁵⁰ JULIÀ Díaz, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 325.

¹⁵¹ AMAT, Jordi (2016): *op.cit.* p. 340.

Fora de l'espectre moderat, el comunisme va representar ser la més marginal de les ideologies polítiques, una marginació basada amb l'amenaça geopolítica d'una ingerència exterior de la URSS al devenir d'Espanya, o també amb la rivalitat política que es mantenia amb la socialdemocràcia d'ençà de la Segona Internacional. El Partit Comunista d'Espanya (PCE), liderat per Santiago Carrillo i Dolores Ibárruri *La Pasionaria*, vacil·lava en el seu posicionament polític vers l'amalgama existent de forces. Un sector dels militants contemplaven indissociablement la unió de totes les forces d'oposició, també les estudiantils, per assolir la superació del règim. Per contra, l'oficina de Carrillo convenia per l'espiral revolucionària de l'antifranquisme com a horitzó de la nova democràcia espanyola, tot i que acceptava l'organització d'unes taules rodones informals per organitzar accions conjuntes. La divisió es va agreujar en el temps. Per consegüent, l'executiva del partit va expulsar l'any 1964 els principals valedors del sector unionista, en Fernando Claudín, Jorge Semprún i Francesc Vicens.¹⁵²

Com a conclusió d'aquest apartat, convindrem amb el professor Jordi Amat que el marc d'acció política dels congressistes després de la celebració de la cima de Munic de juny de 1962 estava completament esgotada.¹⁵³ Sense cap amenaça amb un potencial incontrolable, el febrer de 1964 el règim tornaria a presentar la segona *Carta Castiella* a la comunitat europea, essent negada pels mateixos motius que es va negar la primera.¹⁵⁴ Aquella mateixa primavera, els intel·lectuals que varen decantar-se per l'exili la nit del 9 de juny de 1962 tornaren a la Península. L'esperit de Munic que va perdurar va ser el de la reflexió. En aquest sentit, el professor Amat veié d'estricta continuïtat de l'operació Munic l'organització dels *Coloquios Cataluña - Castilla*, més endavant coneguts com els *Coloquios sobre Comunidades Diferenciadas*, unes jornades privades de reflexió de l'any 1964 que tenien com a objectiu analitzar l'estructura plurinacional d'Espanya i la seva organització en un suposat Estat democràtic. Aquesta definició jurídica, les *Comunidades Diferenciadas*, es

¹⁵² JULIÀ Díaz, Santos (2017): *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona. p. 322.

¹⁵³ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 278.

¹⁵⁴ ZARATIEGUI, Jesús M. (2014): *El europeísmo como arma de oposición al franquismo (1956-1962)*. Historia y Política, núm. 32, Madrid, p. 236.

recuperava del punt 3 de la resolució espanyola de Munic.¹⁵⁵ La carta d'invitacions fou similar a la del Congrés del Moviment Europeu, tot i que es centrava a la geografia catalana. La temptativa *ipso facto* de superació del règim franquista ara s'havia diluït en el temps.

La repressió del règim mai no va cessar. El més conegut i polèmic dels processos judicials posteriors a Munic va ser el cas de Julián Grimau, un polític clandestí comunista que representava el nexa amb la direcció de Carrillo. L'execució del cas per la via militar que va comportar la pena de mort va ser un autèntic escàndol internacional. Com a conseqüència, el 2 de desembre de 1963 es varen crear els Tribunals d'Ordre Públic, que encausaren causes polítiques per la via civil com a complement de la justícia militar. Veritablement, la reacció de la societat davant d'aquest aparell repressiu de diversos recursos demoraria en el temps, almenys fins a la segona meitat de la dècada dels seixanta i la primera dels setanta. La resolució de Munic tenia un caràcter transgressor, anticipatori i clarament pacífic que demostrava una vegada més que malgrat tot una oposició moderada podia ser una *amença* a la criminalitat.

¹⁵⁵ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnic. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona.p. 353.

II. EN JESÚS BARROS DE LIS I LA SEVA IMPLICACIÓ A MUNIC

II.I. Qui era Jesús Barros de Lis y Gaspar?

En Jesús Antonio Barros de Lis y Gaspar va néixer el dia 11 d'agost de 1928 a l'antic districte de l'*Hospicio* de Madrid, situat al nord del centre de la capital.¹⁵⁶ Fill de Severino Barros de Lis i Carmen Gaspar Gómez. El seu pare, Severino, natural de la població pontevedresa de Cotobad, era un jurista i polític galleguista amb carrera de magistrat. Estudià Dret a la Universitat de Santiago de Compostela (USC) i aprovà les oposicions a la Judicatura del Poder Judicial i a secretari judicial. Residí a Madrid, on treballaria i on coneixeria a la seva esposa Carmen. En Severino va desenvolupar la seva tasca professional com a jutge a diverses localitats i, poc abans de l'entrada de la Segona República, va accedir a la secretaria de la Sala del Contenciós-Administratiu del Tribunal Suprem d'Espanya, de la qual va ser cessat per desafecte a la República el 19 d'agost de 1936. La vida pública i privada de Severino Barros de Lis era anàloga a l'inici i final de la Segona República espanyola, primer va participar políticament en una candidatura agrària-regionalista de la *Unión Regional de Derechas* (URD) de l'òrbita de Gil Casares i després amb la *Confederación Española de Derechas Autónomas* (CEDA), amb la qual va esdevenir diputat per Pontevedra a les eleccions generals republicanes de 1933 i de 1936.¹⁵⁷ Sorprès pel cop d'Estat de 18 de juliol de 1936 a Madrid, Severino es va refugiar a casa seva. Ben prompte fou detingut per les milícies republicanes a causa de la seva militància *cedista* i per la seva visió antimarxista i catòlica que va demostrar en el seu pas per les Corts republicanes. Fou alliberat però morí el 9 de maig de 1939, a l'edat de 52 anys.

En Jesús Barros de Lis, que passava per la seva adolescència en els temps republicans, va agafar una gran influència dels principis religiosos i conservadors del seu pare Severino.

¹⁵⁶ *Certificación en extracto de acta de nacimiento*. Juzgado municipal nº6, Distrito del Hospicio, Madrid. Barros de Lis Gaspar, Jesús: Expediente de colegiación 16375: Caja 539. Archivo Histórico del Ilustre Colegio de Abogados de Madrid (AHICAM).

¹⁵⁷ L'historiador Emilio Grandío Seoane va centrar la seva tasca investigadora amb la Segona República a Galícia i la dreta gallega. En aquest sentit, la lectura de *Los orígenes de la derecha gallega: la CEDA en Galicia (1931-1936)* (1998) és suggerent per entendre aquesta etapa convulsa a la regió. Es referencia a la persona de Severino Barros de Lis com a una persona *independiente* entre el partit que militava, la CEDA, i el grup de Gil Casares.

Aquesta es féu notable durant el pas de Jesús Barros de Lis a la Facultat de Dret de la Universitat Central de Madrid, en la seva implicació en grups polítics estudiantils a favor de la reinstauració de la monarquia de Joan de Borbó. Aconseguí la participació en un grup de reflexió social i política d'universitaris madrilenys de significació democristiana, també historiogràficament conegut com el grup de Rodríguez Soler. Amb aquest va contactar amb joves de prometedora carrera política, com per exemple Alfonso Osorio, Fernando Álvarez de Miranda, Óscar Alzaga i Jaime Cortezo.¹⁵⁸ A les memòries d'en Raúl Morodo es comenta que Jesús assistia a aquestes reunions *conspiratòries* amb el seu germà José Luis Barros de Lis y Gaspar, una persona que generalment no s'implicava ni a les discussions ni a les accions que s'organitzaven.¹⁵⁹ L'any 1948 Jesús fou detingut pels següents enfrontaments que Barros tingué amb alguns representants del sindicalisme universitari falangista (SEU). No va ser greu, ja que el tribunal va sentenciar només la imposició d'una sanció administrativa.¹⁶⁰ De la seva tasca professional, valdria a destacar l'etapa inicial com a jurista. Accedí a la direcció de la *Oficina Auxiliar de las Corporaciones Locales* entre els anys 1951 i 1956, i va ocupar la direcció de la societat empresarial *Hansa Española* entre el 1953 i 1958.¹⁶¹ Aquesta hibridació vital amb els sectors públic i privat va augmentar l'agenda de contactes de Barros de Lis. A l'edat de 27 anys, va contraure matrimoni amb l'empresària sueca Ingrid Tubbe Johansson amb qui tindrà tres fills: Cristina, Beatriz i Carlos.¹⁶² Fixaren la seva residència familiar al número 70 del carrer de Martín de los Heros, al barri d'Argüelles de Madrid. A la segona meitat de la dècada dels cinquanta, el matrimoni va obrir una empresa familiar al centre de Madrid, anomenada *Tubbe & Asociados SL*, vinculada a la comercialització de

¹⁵⁸ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 335.

¹⁵⁹ MORODO, Raúl (2001): *Atando cabos. Memorias de un conspirador moderado (I)*. Taurus: Madrid. p. 383.

¹⁶⁰ *Barros de Lis en el club Siglo XXI: "El centro ha de estar ocupado por una alianza electoral"*. Diari ABC, divendres 26 d'octubre de 1976, p.6. Archivo ABC. Consulta: 26 abril 2021.

¹⁶¹ Entrada biogràfica *Barros de Lis Gaspar, Jesús* a Asociación Católica de Propagandistas (web). Enllaç: <https://www.acdp.es/biografia/barros-de-lis-gaspar-jesus/>

¹⁶² Intervenció del fill de Jesús Barros de Lis, Carlos Barros de Lis, a la inauguració de l'exposició *Múnich 1962. El "contubernio" de la concordia*, celebrada a Puerto del Rosario (Fuerteventura) el 30 d'octubre de 2012. Hemeroteca de la Casa de África (web). Enllaç: <https://www.casafrica.es/es/mediateca/video/5-intervencion-de-carlos-barros-de-lis-hijo-de-jesus-barros-de-lis>

material de la construcció i de fustes d'origen escandinau a la Península Ibèrica.¹⁶³ Un negoci que es mantindria fins l'actualitat, a títol de les filles de Barros de Lis i Ingrid Tubbe.

A l'octubre de 1956, Jesús i el grup d'universitaris madrilenys de significació democristiana van fundar la *Unión Demócrata Cristiana*. Barros de Lis va ser nomenat secretari del partit i, en absència completa de Manuel Giménez Fernández qui residia a Sevilla, va ocupar la direcció del partit en delegació. Aquesta importància de Barros de Lis dins del nou partit democristià va ser significant per a representar-lo. D'aquesta manera, va ser un dels quatre delegats de la *Unión Demócrata Cristiana*, ara anomenada *Izquierda Demócrata Cristiana*, a l'entrevista de Baiona de setembre de 1959, amb la qual es reuniren amb els secretaris generals de la UGT, Pascual Tomás; i del PSOE, Rodolfo Llopis, a la vista d'una arribada d'acord de punts programàtics i d'un instrument de col·laboració entre l'interior i l'exterior d'aquests, que s'anomenaria *Unión de Fuerzas Democráticas*.¹⁶⁴ D'alguna manera, Barros de Lis es va perfilar com un membre més de l'elit política de l'oposició antifranquista.

Amb una carrera política en marxa, Barros de Lis va demanar el títol de llicenciatura en Dret per la Universitat Central de Madrid el 2 de juny de 1958 per a sol·licitar la seva entrada a l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Madrid el 1 d'octubre de 1960.¹⁶⁵ Aprovada el 18 d'octubre de 1960 i formalitzada el 22 d'octubre de 1960, Barros de Lis va assistir al Congrés de Munic de 1962 com a nou professional de l'advocacia.¹⁶⁶ Com a conseqüència de la participació a Munic, va ser un dels detinguts per la Policia en el retorn a Espanya i fou confinat a Puerto del Rosario, la capital de l'illa de Fuerteventura. Hi passà nou mesos fins que l'ordre governamental va decaure el 3 de maig de 1963. La pèrdua de contactes i d'ingressos era més que notable. La I.D.C. va acusar de la desorganització, molt probablement ocasionada per la por a la repressió del règim. Barros de Lis fou dels pocs del seu grup que volgué mantenir una continuïtat. Un d'aquests intents més seriosos va ocórrer a la reunió de Los Molinos

¹⁶³ S'ha consultat l'entrada *Nuestra Historia* de la web oficial de *Tubbe & Asociados S.L.* Enllaç: http://www.tubbe.net/quienes_somos_seccion.asp?ids=46 Consulta: 29 abril 2021.

¹⁶⁴ TUSELL, Javier (1977): *La oposición democrática al franquismo*. Planeta: Barcelona. p. 392.

¹⁶⁵ *Certificación de título*. Secretariado del Ilustre Colegio de Abogados de Madrid. Barros de Lis Gaspar, Jesús: Expediente de colegiación 16375: Caja 539. Archivo Histórico del Ilustre Colegio de Abogados de Madrid (AHICAM).

¹⁶⁶ *Expediente personal del colegiado*. Barros de Lis Gaspar, Jesús: Expediente de colegiación 16375: Caja 539. Archivo Histórico del Ilustre Colegio de Abogados de Madrid (AHICAM).

(Madrid) de 10 de gener de 1965, amb la que la I.D.C. va refundar-se amb altres formacions democristianes sota el nom de *Unión Demócrata Cristiana*. Amb aquesta, assisteix als congressos internacionals de la democràcia cristiana de la segona meitat de dècada, com el XVII Congrés Internacional Europeu de la Democràcia Cristiana a Sicília (1965). Malgrat això, aquesta unió democristiana es va trencar un cop més a l'abril de 1966, quan s'enfrentaren els sectors esquerrans i dretans de la U.D.C. per la complicitat i col·laboració amb el Partit Comunista d'Espanya. A partir d'aquest moment, Barros de Lis es va distanciar del seu grup arran de l'augment de sospites sobre la seva implicació amb la C.I.A., però no abandonaria mai el seu partit polític.

Entrada la Transició política espanyola, no va incloure's al nou partit polític democristià *Izquierda Democr tica* que havien fundat els seus excompanys Roda i Ventura, Josep Maria Vilaseca,  lvarez de Miranda i Gil-Robles. Durant la Transició, els partits democristians que no tenien l'encàrrec de constituir un nou Estat varen patir el fracàs electoral a les eleccions generals de juny de 1977, convertint-se en forces estrictament *outsiders* de la nova política democr tica espanyola. A la seva banda, va ocupar-se del lideratge de la *Unión Dem crata Cristiana* a la recerca d'una entesa amb grups polítics conservadors. Pret s per la *Unión de Centro Democrático* i *Fuerza Nueva*, trobaria acord amb la *Derecha Democr tica Española* de Federico Silva Muñoz, apropant-se a una dreta molt conservadora i crítica amb el text de la Constitució Espanyola. La *Derecha Democr tica Española* va desaparèixer l'any 1983. Els últims aspectes de la vida de Jesús Barros de Lis es relacionen amb el cop d'Estat de 23 de febrer de 1981. Va col·laborar en l'exercici privat com a advocat de la defensa del tinent general Jaime Milans del Bosch, principal implicat en el cop d'Estat a València.¹⁶⁷ A l'espera de la notícia de l'acusat, Jesús Barros de Lis va morir a Pamplona el dijous 18 de maig de 1989 a l'edat de 60 anys a causa d'una malaltia.

¹⁶⁷ MORODO, Raúl (2001): *Atando cabos. Memorias de un conspirador moderado (I)*. Taurus: Madrid. p. 385.

II.II. Barros de Lis i el *Contuberni de Munic*.

II.II.I. La *Izquierda Demócrata Cristiana*.

Ens comprometem primer a conèixer el rol polític i social que en Jesús Barros de Lis tingué abans, durant i després del *Contuberni de Munic*. Com ja hem esmentat en pàgines anteriors, el grup de reflexió política que es fundava amb el nom d'*Unión Demócrata Cristiana* (UDC) va nèixer d'ençà que el nucli de Barros de Lis amb altres egressats i estudiants de la Universitat Central de Madrid varen distanciar-se de la democràcia cristiana del grup de José Rodríguez Soler i del sector gilroblista i excedista. Contrastant amb la dreta d'aquestes dues branques democristianes, la UDC es presentava, a través del *Plan político de los "accidentalistas"* de maig de 1958, com l'alternativa democristiana i de centre-esquerra a la dreta i al conservadorisme doctrinal. Partia del diàleg entre i amb tothom, que superaria definitivament el clima de la Guerra Civil. Defensava una àmplia amnistia política i l'establiment d'una nova bandera nacional amb els colors verd, roig i groc.¹⁶⁸ Es declarava europeista i occidentalista, partidària d'una Reforma Social i *<defensora de las libertades y derechos de la Persona humana>*.¹⁶⁹ En el context espanyol, la UDC declarava la seva accidentalitat en la forma d'Estat per a l'Espanya democràtica. El que volia dir que defensaven una Regència provisional sense signe institucional que encetaria el canvi de règim a la democràcia. Una vegada superat un plaç prudencial, aquesta Regència convocaria un plebiscit popular per decidir la forma d'Estat, si monàrquica o republicana.

En el sentit ideològic, la *Unión Demócrata Cristiana*, i també després la *Izquierda Demócrata Cristiana*, gaudien de pluralitat d'opinió, tot i que s'ha de pensar en una extensió estreta de cada una de les sectorials, amb pocs membres però amb la voluntat de distanciar-se de la direcció de la U.D.C. Així que la seva gestió i organització es pot entendre més àgil en comparació amb un partit ampli de masses, com el PSOE o el PCE. Es distingien cinc diferents grups d'opinió a la *Unión Demócrata Cristiana*, més els grups regionals que es recollien com a federacions.¹⁷⁰ Els següents són els grups de definició política:

¹⁶⁸ TUSELL, Javier (2012): *La oposición democrática al franquismo (1939 - 1962)*. RBA Editores: Barcelona. p.345.

¹⁶⁹ BARROS de Lis, Jesús (1 sept. 1958): *Informe muy confidencial y urgente*. [Informe class. 38, caixa 6 núm. arxiu 5-9 pag. 3]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

¹⁷⁰ Ibidem. p. 8-9.

- Grup primitiu de la U.D.C: conformat pels primers socis-fundadors de la U.D.C i la que era la seva executiva.
- Grup *maurista*: seguidors de Miguel Maura, independents monàrquics que simpatitzaven més amb Manuel Giménez Fernández que amb la U.D.C. Alguns entraren a ser membres del *partit* i d'altres continuaren amb la seva independència.
- Grup monàrquic-parlamentari: monàrquics essencialistes contraris a l'accidentalisme que s'havia constituït la U.D.C i propers al grup de Rodríguez Soler.
- Grup primitiu "Comunalista": era partidari de l'organització federal de la U.D.C. i, per tant, simpatitzava amb la direcció.
- Grup de sindicalistes cristians: molt propers a la dreta conservadora i catòlica amb qui volien una col·laboració.

De ben inici, l'estructura organitzativa de la U.D.C no s'entenia amb un esquema rígid i estatutari. Es buscava una formació de grups reduïts i clandestins conservant la seva autonomia a organitzar-se a la clandestinitat. Tampoc es declarava com a partit d'oposició democràtica, era més bé un grup de reflexió i acció democràtica.¹⁷¹ Aquesta definició va canviar progressivament amb el normal funcionament d'aquest grup, a mesura que l'ampliació de les bases *militants* feia inevitable el presentar-se com un element atractiu de *conspiració* democràtica. És així que durant la primavera i el principi d'estiu de 1959, a cavall entre una reunió d'abril de 1959 a la casa del Marquès de Cerverales de Madrid i el Congrés Nacional de 12 de juny de 1959, s'aproven unes bases estructurals i programàtiques com a partit polític d'oposició ara ja titulat com a *Izquierda Demócrata Cristiana* per

¹⁷¹ BARROS de Lis, Jesús (1 sept. 1958): *Informe muy confidencial y urgente*. [Informe class. 38, caixa 6 núm. arxiu 5-9 p. 1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

diferenciar-se dels *gilroblistes*.¹⁷² L'esquema orgànic d'aquesta era homologable a qualsevol altra estructura de partit polític.¹⁷³

- Assamblea: convocada cada any i de representació regional. Definia els principis ideològics i programàtics, admitia els nous grups regionals i designava el President de la I.D.C, els membres del Consell Nacional i de la Comissió Executiva, que tenien un mandat d'un període d'un any i de reelecció indefinida.
- El Consell Nacional: presidida pel President, un representant de cada grup regional, els membres de la Comissió Executiva i els afiliats que l'Assamblea havia d'escollir com a delegació.
- Una Comissió Executiva de tres membres, un dels quals havia de ser el Secretari de la I.D.C.. Les deliberacions d'aquesta estaven obertes a qualsevol militant que es trobava o residia a Madrid. Per indisposició, qualsevol membre de la Comissió podia designar un substitut amb l'aprovació del Consell Nacional.
- El President: exercia la suprema direcció del Partit i la seva representació, qui podia delegar les seves funcions a qualsevol dels membres del Partit.

Vist això, l'esquema organitzatiu de la I.D.C. formalitzava estatutàriament l'existència dels grups regionals federats que eren els següents: Madrid, Catalunya, Sevilla, Illes Balears, Saragossa, Santander, Valladolid, Granada i Salamanca. Per conèixer les persones que actuaven en nom d'aquestes sigles, hem volgut elaborar una llista de les personalitats més significatives d'algunes de les regions:

- Madrid: José Luis i Jesús Barros de Lis, José Gallo, Mariano Aguilar Navarro, Rafael Alcaraz - marquès de Cerverales - i José María Ugalde.

¹⁷² TUSELL, Javier (2012): *La oposición democrática al franquismo (1939 - 1962)*. RBA Editores: Barcelona. p.346.

¹⁷³ BARROS de Lis, Jesús:: *Esquema orgánico y funcional de la Izquierda Demócrata Cristiana*. [Estatut class. 38, caixa 6 núm. arxiu 9-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

- Catalunya: Manuel Jiménez de Parga, Frederic Roda i Ventura, José María Portabella, Josep María Vilaseca i Marcet i Joan Arumi.
- Sevilla: Manuel Giménez Fernández, Guillermo Céspedes i Adolfo Cuéllar.
- Illes Balears: Joan Casals, Félix Pons Marqués i Juan López Gayà.
- Saragossa: José Luis Lacruz Berdejo i Agustín Luna Serrano.
- Valladolid: Francisco Fernández Prida i José Antonio Rubio Sacristán.
- Granada: Juan Antonio Carrillo Salcedo.

El *corpus* de la llista de personalitats provenia del curs judicial, alguns ja per herència familiar dedicada a l'advocacia, d'altres de nova col·legiació. Madrid, Catalunya i Illes Balears vindrien a ser les tres federacions més importants de l'estructura interna, i també de les més actives intel·lectualment. Un equip total de personalitats de relleu que estaven compromeses amb un canvi social i polític per una Espanya democràtica dins d'una Europa federal. El debat d'aquesta idea era el *quid* de la qüestió del *Contuberni de Munic*.

II.II.II. Els preparatius de Munic.

De tota aquesta estructura, quines funcions s'atribuïen a Jesús Barros de Lis abans de Munic? Barros de Lis va ser nomenat Secretari i membre de la Comissió Executiva de la I.D.C. El President d'aquesta formació era Manuel Giménez Fernández, exercint a la semblança d'un *Jefe* cedista durant la Segona República, és a dir, era el *jefe indiscutible*. Barros de Lis accedirà a la Presidència en delegació abans i durant Munic, però aquesta presentació no era l'única que comptava. Hem parlat de la vida professional com a advocat al Col·legi d'Advocacia de Madrid. També fou membre fundador de la *Unión de Fuerzas Democráticas*, a la que accedí al Comité Directiu en qualitat de membre-vocal.¹⁷⁴ La presidència recauria a Manuel Giménez Fernández i la secretaria general a Rodolfo Llopis. Amb la U.F.D., Barros de Lis trobaria recolzament davant els reptes més destacats de la política espanyola del primer terç dels seixanta: l'abast polític del *comité Ametlla* que integrava *associats polítics* catalans de la I.D.C., el Moviment Socialista de Catalunya de Joan Reventós i la Unió Democràtica de Catalunya de Miquel Coll i Alentorn; la notable animadversió de José María Gil-Robles vers Jesús Barros de Lis i, sobretot, la programació del *projecte Madariaga*. Aquesta darrera qüestió mereix una explicació més profunda amb el treball de la documentació.

En un principi, la *Izquierda Demócrata Cristiana* i el seu secretariat no estaven invitades a participar en les discussions polítiques sobre l'entrada d'Espanya a Europa i el seu futur polític. El *projecte Madariaga*, que hem esmentat en el bloc contextual, tenia previst una reunió de demòcrates espanyols de l'interior i de l'exili en una de les seus de les institucions europeistes, primerament a Estrasburg i, amb els bloquejos governamentals de Franco, després es pensava a Brusel·les i finalment acabaria amb una trobada a Munic. Tal com s'ha dit, la I.D.C. no figurava entre els grups polítics i les associacions invitades entre les dues primeres etapes del *projecte Madariaga* (Estrasburg-Brusel·les). Altres formacions dins de la U.F.D., com el PSOE i el PNV, varen ser invitades i, per aquest motiu, fou el secretari Barros

¹⁷⁴ BARROS de Lis, Jesús (26 març 1962): *Carta a Julián Larrea* [Epístola class. 38, caixa 4 núm. arxiu 8-3 p.1].

Archivo General de la Universidad de Navarra.

de Lis qui envià a Rodolfo Llopis el debat de la qüestió a l'organització multilateral de la U.F.D.¹⁷⁵

“
Creemos que en la próxima reunión el orden del día debería incluir los puntos siguientes: [...]
3. Posición de la U.F.D. ante la proyectada reunión de Estrasburgo, a la que de no invitarse por los “presuntos monopolizadores” a la I.D.C. (tenemos entendido que al PSOE y PNV se han visto obligados finalmente a aceptarlos muy a su pesar) y naturalmente a los amigos de A.R.D.E., habría de considerarse cuál debería ser la actitud de los grupos excluidos.
”

El socialista Rodolfo Llopis va donar resposta a aquesta inquietud de Barros de Lis. Quan a octubre de 1961 el CFEME continuava debatent el possible escenari del *projecte Madariaga*, candidatura de la qual Brusel·les era la més seriosa, el Primer secretari socialista va enviar una carta a Jesús Barros de Lis afirmant el següent:¹⁷⁶

“
Cuando discutíamos en el Consejo Federal Español de la actitud de unos y otros en relación a la asamblea, yo me permití afirmar rotundamente ante los titubeos de los amigos de quien puede usted figurarse, que nuestros amigos de I.D.C. estarían presentes y con una representación valiosa.
”

Aquesta persona qui tenia amics amb titubeig era en José María Gil-Robles, la persona que s'encarregava de la confecció de la llista de personalitats que participarien al *projecte Madariaga*. L'animadversió entre Gil-Robles i Jesús Barros de Lis era un episodi més de la vida política democristiana de Barros de Lis. Si les relacions entre la D.S.C. i la I.D.C. no eren particularment positives, menys ho foren quan Gil-Robles tingué notícia del pacte de la

¹⁷⁵ DE IRUJO Olló, Manuel (11 juliol 1961): *Cartas remitidas por Jesús Barros de Lis y otros dirigentes de Izquierda Demócrata Cristiana a Rodolfo Llopis* [Epístola class. 00, caixa 46 núm. arxiu 2]. Archivo Histórico de la Sociedad de Estudios Vascos.

¹⁷⁶ BARROS de Lis, Jesús (20 octubre 1961): *Carta a Jesús Barros de Lis* [Epístola class. 38, caixa 5 núm. arxiu 46-2]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

U.F.D. En aquest sentit, en una carta dirigida a Rodolfo Llopis el 11 de juliol de 1961, Barros de Lis va expressar aquestes paraules:¹⁷⁷

“
El Sr. Gil Robles ha dicho que el Pacto [de la U.F.D.] [...] es una maniobra gubernamental que viene a desbaratar los trabajos de la verdadera oposición (la que él representa desde su opulento despacho-bufete), siendo el verdadero culpable el que esta carta suscribe por ser un intrigante y agente policial dedicado a apartar a Manolo Giménez [Manuel Giménez Fernández] del buen camino y de los verdaderos amigos (más o menos es transcripción textual).
”

Aquestes discrepàncies entre Gil-Robles i Barros de Lis foren una constant, a la qual també s’hi afegiren membres dels dos grups polítics que hem conegut. Barros de Lis pensava que Gil Robles significava la *vella guàrdia*, incapaç de reconèixer els errors del passat durant la Segona República i la Guerra Civil.

Com a membre del Comitè Directiu de la U.F.D., Barros de Lis informava als simpatitzants de la coalició de totes les deliberacions que s’avenien a París, seu logística del projecte europeista i de la U.F.D.¹⁷⁸ Per la seva part, en Manuel Giménez Fernández presidia també el *comitè d’enllaç* de la U.F.D., el nexa de l’interior amb la secretaria de Llopis de la U.F.D., i per inèrcia amb el PSOE. Per tant, els sectors de l’esquerra democristiana i l’esquerra socialdemòcrata estaven en avinences més que evidents. Extensament coneguda era la relació cordial de Jesús Barros de Lis amb els socialistes del P.S.O.E., sigui del sector de la Directiva de Rodolfo Llopis, o altres socialistes de l’interior com l’Antonio Amat. Són noms que anirem veient en el decurs d’aquesta investigació.

En Jesús Barros de Lis també fou soci de la *Asociación Española de Cooperación Europea* (AECE), afiliació que compartia amb Giménez Fernández. Tots dos participaren en el calendari de primavera de 1962 d’aquesta associació, protagonitzant intervencions orals i

¹⁷⁷ *Ibidem.*

¹⁷⁸ BARROS de Lis, Jesús (26 març 1962): *Carta a Julián Larrea* [Epístola class. 38, caixa 4 núm. arxiu 8-3 p.1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

debats interns en el marc del simposi *Soluciones occidentales a los problemas de nuestro tiempo*, que hem esmentat a la introducció del present treball. En una carta de l'advocat Eduardo Pardo Reina, monàrquic i militar de passat republicà a Julián Larrea, socialdemòcrata de Caracas, hem arribat a conèixer els ànims d'aquestes participacions a l'A.E.C.E. mesos abans de Munic:¹⁷⁹

“
Acudí a Madrid para escuchar a don Manuel [Giménez Fernández], cuya anunciada conferencia en la Asociación Española de Cooperación Europea había despertado gran expectación; y de la que se esperaba saliera públicamente perfilada la ideología de la Izquierda Demócrata Cristiana. Bajo la “divertida” Presidencia de Gil-Robles, que lo es de la tal Asociación, don Manuel, a golpes de Historia, de Doctrina y de Encíclicas, pintó la realidad del catolicismo español, que puso crudamente al desnudo; abatió la doctrina del “carismas” de que se dice asistido el “Criminalísimo”, digo, el Generalísimo; flageló a los mercaderes de los templos; y sentó las bases de un Poder Civil legítimo, sobre las determinaciones de la Soberanía Nacional... El éxito fue rotundo; los sudores y palideces de Gil Robles inocultables y las ovaciones de un tipo cálido, fuerte y largo, casi impropio de tan docta Casa. Luego se le hicieron varias objeciones por varios “eruditos” asistentes al acto que fueron contestadas aún con mayor cruda verdad y brillantez, y, desde luego, con más resonantes y entusiásticos aplausos.

Al terminar, los íntimos fuimos invitados a un “lunch” [“cena”, sopar] en casa de Barros, pero las tres horas de pelea, a las cuatro y media, en plena digestión, motivaron una ligera indisposición de don Manuel, que se retiró a su residencia.

”

Per aquella primavera de 1962, l'activitat dels líders democristians de la I.D.C. era important. Es varen celebrar més conferències d'estudiosos i de líders polítics, moltes vegades dins de la coneguda *campanya de primavera* de la A.E.C.E. Malgrat que va ser aquesta organització, l'AECE, l'entitat organitzadora de Munic des de l'interior, Barros de Lis i la delegació de la I.D.C. van aconseguir la invitació per la *línia oficial* del Moviment Europeu, probablement degut al convenciment democristià del mateix partit i el contacte amb Robert van Schendel. Aquesta invitació personal i oficial de Barros de Lis data del 18 de maig de 1962. El seu propòsit era construir el debat *sobre el problema de l'eventual integració d'Espanya a*

¹⁷⁹ *Ibidem.*

Europa. A l'accedir Barros a la seva assistència, el Moviment Europeu li reservà una habitació pròpia a un hotel per a designar, que finalment seria l'hotel Regina de Munic. (fig. 3 i 15)

Més enllà de tot això, en Barros de Lis com a secretari de la I.D.C. va creure que la cima de Munic podia ser un element estratègic per adquirir noves afiliacions polítiques. Per aquesta raó, l'Executiva de la I.D.C. va preparar unes octavetes amb el programa polític del partit per a repartir entre els convidats demòcrates de Munic. El secretariat de la *Unión de Fuerzas Democráticas*, el socialista Rodolfo Llopis, va fer-se càrrec de la logística necessària per l'arribada d'aquests fulls volants a la capital bavaresa, perquè s'havien guardat a la seva casa de Baiona.¹⁸⁰ Els objectius estratègics de la I.D.C. a Munic estaven fixats. Els objectius polítics quedaren manifestats en la declaració pública de la I.D.C. de 27 de maig de 1962, que per la seva extensió ha estat afegida entre els nostres annexos. (fig.17) De tot el manifest de 3 pàgines, hem de destacar que la I.D.C. es va presentar a Munic amb un canvi ideològic important. Malgrat el seu accidentalisme, aquesta vegada permetien una possibilitat amb la monarquia de Joan de Borbó qui havia de ser l'encarregat d'una transició a la democràcia i també de la celebració d'un referèndum per a la forma d'Estat. El paràgraf en concret es troba al punt e) que seguidament reproduïm:¹⁸¹

“
e) *Teniendo en cuenta la segura reacción violenta de los injustos intereses amenazados, creemos lo más oportuno de momento, iniciar la actuación política no rechazando la posibilidad de una restauración monárquica en la persona de don Juan de Borbón, si éste fuese el camino más seguro y adecuado para la pronta liberación del pueblo español, y siempre previo compromiso por parte del Pretendiente de instaurar un régimen democrático con observancia de las libertades fundamentales consignadas en la Carta de Roma y la convocatoria tras un plazo prudencial y convenido de unas Cortes Constituyentes elegidas por sufragio universal, igual y proporcional entre listas presentadas por Partidos con programas públicamente propuestos al pueblo español.*
”

¹⁸⁰ BARROS de Lis, Jesús (24 maig 1962): *Carta a Jesús Barros de Lis. Unión de Fuerzas Democráticas*. [Epístola class. 38, caixa 4 núm. arxiu 7-1 p.1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

¹⁸¹ BARROS de Lis, Jesús (27 maig 1962): *Declaración de la I.D.C.* [Declaració class. 38, caixa 5 núm. arxiu 151-1 p.3]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

II.II.III. Una esquerra cristiana al *Contuberni de Munic*.

Les invitacions a Munic corrien com a delegacions de les tres famílies polítiques de l'europeisme democràtic: la socialdemocràcia, el liberalisme democràtic i la democràcia cristiana. En Jesús Barros de Lis sempre va defensar que va ser invitat per la via de la democràcia cristiana, i no en representació del seu partit.¹⁸² Els delegats democristians afiliats a la I.D.C. tenien el passaport disponible, així que traspassaren amb vehicle la frontera espanyola d'Irún. Altra situació visqueren els qui havien estat processats durant la crisi universitària de 1956 i havien perdut el passaport. Tot aquest capítol ho hem explicat en pàgines anteriors.

Un dels testimonis sobre el paper de la I.D.C. prové del testimoni oral de Juan Casals i Thomas. Juan Casals era un dels col·legues de la I.D.C. balear, un adinerat empresari menorquí del sector hotelier que s'havia compromès amb el foment de la cultura catalana i l'acció social, i també es declarava democristià. La seva vivència s'expressà durant la jornada d'estudis celebrada al palau del Senat espanyol el 22 de juny de 1987, que portava per nom el *Significado histórico del IV Congreso del Movimiento Europeo*. Hem destacat el més convenient de la seva intervenció sobre el paper dels *democristians d'esquerres* a Munic:¹⁸³

“
Nuestro partido, Izquierda Demócrata Cristiana, presidido por don Manuel Giménez Fernández, fue invitado por la secretaría del Movimiento Europeo, y la delegación fue presidida por don Félix Pons Marqués, su vicepresidente -padre del actual presidente del Congreso de los Diputados-. [...]
[L'accidentalisme] era nuestra posición en el Congreso de Múnich. Significativo es el hecho de que nuestra delegación se integrara en la Sección B, que coordinaba el PSOE, en virtud del Pacto que habíamos formalizado. [...] Fue don Félix Pons el que aportó la fórmula conciliadora [entre republicans i monàrquics sobre el signe institucional de l'Estat democràtic]. En cualquier caso, nuestra posición fue decisiva para llegar al acuerdo, por la influencia que tuvimos y la confianza que merecimos del Partido Socialista.
”

¹⁸² BARROS de Lis, Jesús (27 setembre 1962): *Carta a Michel Schuwer* [Epístola class. 38, caixa 14 núm. arxiu 26-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

¹⁸³ SATRÚSTEGUI, Joaquín (1993): *Cuando la Transición se hizo posible. El Contubernio de Múnich*. [Testimonis] Editorial Tecnos: Madrid. p. 95-96

No podem estar més d'acord amb la última de les afirmacions. Hem anat demostrant les amistats polítiques de Jesús Barros de Lis i Manuel Giménez Fernández amb els socialistes, tant de l'interior com de l'exterior. El testimoni de Casals deixa un interès en els lideratges de la I.D.C.. Per què Casals assenyala a Pons Marqués, vicepresident de la I.D.C., com a president de la delegació i no a Jesús Barros de Lis, qui orgànicament era superior, és una qüestió que ens agradaria argumentar a les conclusions de la nostra tasca deguda a la seva càrrega de subjectivitat.

Segons el testimoni de Juan Casals, l'aportació de la I.D.C. al *Contuberni* es podria centrar en aquella formulació que el “*govern es basarà en el consentiment dels governats*”, que s'atribueix en un principi al pensament *accidentalista* d'en Fèlix Pons Marqués. El llegat historiogràfic de l'autoria d'aquesta fórmula és dubtosa. Hi ha qui parla de l'agilitat de Salvador de Madariaga a l'hora de teoritzar, i per tant, va ser ell qui va encunyar aquesta expressió. Reconstruir i historiar el moment de Munic és una tasca que els historiadors encara tenim pendent, més encara quan les memòries polítiques es caracteritzen sovint d'imprecisions, legitimacions de la memòria i lectures parcials.

Com sigui, els *idecistes* assistiren a la comissió B, *la dels exiliats* que presidia Salvador de Madariaga. La raó per la qual la Mesa del *Contuberni* va decidir aquesta localització dels *idecistes* amb el conjunt dels republicans històrics i socialistes ens sembla del tot enigmàtica. En Jordi Amat defensava que aquest criteri d'intercanvi venia motivat a causa del desequilibri numèric entre la representació de l'exili i la representació de l'interior. Cal recordar que Giménez Fernández era l'únic *idecista* proposat com a membre de la mesa i aquest no va assistir. La interpretació de Jordi Amat podria ser vàlida, però també hi cap la possibilitat que José María Gil-Robles, també membre de la Mesa, va decidir aquesta modificació arran les conegudes relacions deteriorades amb la I.D.C. En particular, s'ha conegut l'actitud de repulsa de Gil Robles vers la possible col·laboració amb els exiliats “*rojos*”. No estava Gil-Robles en una de les posicions més còmodes de la seva trajectòria política.¹⁸⁴ També era coneguda l'animositat, hi ha qui parla també d'hostilitat, entre Rodolfo Llopis i el socialisme de l'interior. Aquesta és una qüestió blanca que s'ha d'esbrinar. En el

¹⁸⁴ AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets, Barcelona. p. 261.

marc d'aquesta situació, la intervenció de Barros de Lis va ser capital per tal de neutralitzar aquesta divisió socialista.

II.II.IV. Les negociacions de Munic: escissions i adhesions.

La situació del partit socialista va suscitar els ànims d'alguns dels assistents del *Contuberni*. Aquest descontent del socialisme de la *resistència* amb la Directiva del PSOE ho hem documentat mesos abans de Munic amb la correspondència entrecreuada entre l'advocat Pardo Reina i Julián Larrea, íntims amistats de Barros de Lis que orbitaven entre Acción Republicana Democrática Española (ARDE) i els sectors de l'esquerra moderada. En Pardo Reina comentava el present de la manera següent:¹⁸⁵

“

Los socialistas también exoneraron a su representante aquí, don Antonio Villar, a quién conoce Vd. también porque éste sostiene la primacía del Interior en la dirección de la lucha contra el franquismo, por muchas razones, entre la que no es la más leve la de que los que fuera se atribuyen su dirección. Esta es la hora que mi una sola orden han remitido - igual me pasaba a mi con Maldonado - para organizarla y desarrollarla. [...] Muerto Prieto, estando aquí Teodomiro Menéndez habiendo levantado el Partido en el Interior; hombres que por él lo han jugado y juegan todo a diario, me atrevo a exponer a Vds., mi opinión personal de que Llopis, Pascual Tomás, etc, figuras segundonas del Partido no lograrán imponer su carismático laicismo a los luchadores heroicos del Interior, y, o se someten a la voluntad de éstos, o se encontrarán olvidados en esta hora de lucha.[...]

La indignación ante tanta mendacidad como ingratitud, el temor cierto de que la conducta de París nos llevaba al fracaso, conjugado con la necesidad y deseo de seguir la lucha hicieran que algunas significativas personalidades del Partido lo abandonaran, para incorporarse a la Izquierda Demócrata Cristiana sin que yo pusiese nada a tal determinación. Incluso yo estaba decidido a seguirlos y aconsejarlos a todos, incluso a Vds, en cuanto don Manuel proclamase que abandonaba el accidentalismo institucional y aceptaba la forma de Gobierno republicana como única ya posible en España.

”

¹⁸⁵ BARROS de Lis, Jesús (26 març 1962): *Carta a Julián Larrea* [Epístola class. 38, caixa 4 núm. arxiu 8-3 p.2]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

Es parla d'Antonio Villar Massó, socialista i professor de dret a la Universitat Central de Madrid que era contrari a la direcció de Llopis. També d'en Teodomiro Menéndez, un destacat sindicalista socialista amb una dilatada experiència política des de la Segona República i durant el primer franquisme. Per tant, es tractaven de dirigents històrics de relleu, de l'interior, que mostraven públicament el seu descontent en front les sinèrgies de la Direcció i els partits democristians de centre-esquerra. Aquesta situació anava més enllà d'unes simples expressions¹⁸⁶:

“
En aquella última entrevista de larga despedida y proyecciones [del 23 de març de 1962], delante de Villar, [Manuel Giménez Fernández] se mostró conforme con mi posición y me pidió que formase un Grupo o Partido con los republicanos del Interior que adscribiese a la U.F.D., para evitar que se diluyesen entusiasmos necesarios, fuerzas necesarias y capacidad de lucha indispensable.

”

Operacions per tal d'augmentar les adscripcions polítiques a la U.F.D. Eduardo Pardo Reina seria més explícit davant Julián Larrea quan a aquesta nova empresa es referia:

“
En nuestro afán de estrechar y unir a nosotros, a los buenos y honestos republicanos del exilio, hemos creído que era el momento de formar con ellos dos grupos: uno que se adscriba a la Izquierda Demócrata Cristiana, y otro que se una, y organice ahí, democráticamente, el Partido Demócrata de la Nueva República. Aquí lo formaré con mis amigos y le notificaré su Comité Central, que quiero que presida Paratcha, y del que espero se acepte mi secretaría y la Jefatura del mando de acción que... será muy pronto imprescindible.

”

Un projecte de fundació d'un partit de significació republicana d'esquerres, en el que es poden veure diversos noms històrics de la política espanyola com el de Laureano Gómez Paratcha, ministre d'Indústria del govern de Lerroux durant la Segona República Espanyola.

¹⁸⁶ BARROS de Lis, Jesús (26 març 1962): *Carta a Julián Larrea* [Epístola class. 38, caixa 4 núm. arxiu 8-3 p.3-4]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

Si per l'ARDE de José Maldonado hi havia aquestes confabulacions des de l'interior, pel PSOE no hi hauria excepció. Per una carta de Rodolfo Llopis a Jesús Barros de Lis, hem conegut que existia una temàtica alternativa al marge dels punts fixats del debat de Munic. Una qüestió que despertava gran interès de la Comissió Executiva Federal del PSOE. El seu Primer secretari Rodolfo Llopis deia el següent:¹⁸⁷

“
No nos es posible abordar en esta carta todos los asuntos, algunos delicadísimos [...] Nosotros hemos convenido proponeros que aprovechamos el viaje que ha de hacerse con motivo del Congreso de Múnich para celebrar dicha reunión. Hay que disponer de un par de días para tratar con tranquilidad de los asuntos pertinentes y de los futuros.
”

No hem trobat una altra referència d'aquesta possible escissió socialista. El que sí sabem és el repte que va ocasionar Antonio Villar Massó amb la creació de l'Aliança Sindical Obrera a la tardor de 1962, aproximant-se amb el sindicalisme europeu de classe. Com sigui, Barros de Lis informa al setembre de 1963 l'èxit en la seva intervenció:¹⁸⁸

“
Gracias en gran parte a nuestra decidida y enérgica intervención, se desarticuló a tiempo la maniobra iniciada para crear un pseudo-partido socialista nuevo en el interior; maniobra totalmente frustrada.
”

Hí havia una qüestió més. La mateixa I.D.C va obrar també per unir la Confederació Nacional del Treball (CNT) al projecte federal de la *Unión de Fuerzas Democráticas*. Ho

¹⁸⁷ BARROS de Lis, Jesús (24 maig 1962): *Carta a Jesús Barros de Lis. Unión de Fuerzas Democráticas*. [Epístola class. 38, caixa 4 núm. arxiu 7-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

¹⁸⁸ BARROS de Lis, Jesús (16 setembre 1963): *Carta a Félix Pons Marqués*. [Epístola class. 38, caixa 21 núm. arxiu 14-3]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

hem conegut a través d'una carta de Barros de Lis que data del 26 de maig de 1963. Deia el següent:¹⁸⁹

“

Ya durante el invierno de 1962 se planteó la invitación formal de la U.F.D. a la C.N.T. para adherirse al Pacto, de que por fallos formales o imponderables ajenos a nuestra responsabilidad no se adhirió primitivamente, y en ocasión de las trascendentales reuniones de Múnich, la I.D.C. planteó a los restantes miembros de la U.F.D. la necesidad imperiosa y urgente de que la CNT entrara a formar parte de la Unión.

”

L'operació no va anar més enllà. Varen ser potser els posicionaments tan moderats de la U.F.D. els que feren massa distant una entesa amb l'anarcosindicalisme. La successió cronològica de fets que visqué Barros de Lis a Munic no va ser a partir d'aquí més diferenciada de les altres participacions. Era un més dels 120 delegats espanyols a Alemanya, però tenia les seves responsabilitats dins del seu partit i de la U.F.D. Hem parlat d'aquestes actuacions, algunes de les quals queda pendent de reconstruir detall per detall. Emplaço aquesta tasca i responsabilitat a qualsevol historiador interessat per la història del socialisme, del republicanisme i de la democràcia cristiana. En definitiva, volem acabar aquest capítol amb una breu reflexió. Si per a Robert van Schendel el *Contuberni* hagués pogut ser una anècdota intranscendent de l'Espanya del segle XX de no ser de la contundent repressió del règim sobre les personalitats, Barros de Lis va ser definitivament el seu exemple.¹⁹⁰ Volem dir que probablement aquest episodi no s'hagués conegut sense la repressió posterior del règim franquista, perquè els nou mesos de confinament i de paràlisi de la política espanyola d'oposició democràtica varen marcar les vides i les memòries dels polítics *contuberniats*.

¹⁸⁹ BARROS de Lis, Jesús (26 maig 1963): *Nota a la CNT. Secretaría General de la Izquierda Demócrata Cristiana* [Epístola class. 38, caixa 8 núm. arxiu 120-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

¹⁹⁰ SATRÚSTEGUI, Joaquín (1993): *Cuando la Transición se hizo posible. El Contubernio de Múnich*. Editorial Tecnos: Madrid. p. 50.

II.III. Sota dependència del règim: el confinament a Fuerteventura.

La nit del 9 de juny de 1962 en Barros de Lis i la resta de companys polítics de l'interior d'Espanya varen ser detinguts al pas de frontera amb França. Per imposició policial, s'havia d'escollir entre caure sota dependència del règim franquista, o bé, escollir la sortida de l'exili. Barros de Lis va escollir la primera de les opcions i va ser desterrat a Puerto del Rosario, Fuerteventura. Era una etapa nova, tant pel polític madrileny com per la *Izquierda Demócrata Cristiana*. Una declaració interna de la federació de Madrid de la I.D.C., també anomenat *Grupo Base*, entenia de Munic el següent paràgraf:¹⁹¹

“
La experiencia de Munich marca a nuestro entender una etapa nueva, tanto en la política general de la Oposición democrática española, como en el campo de la Democracia Cristiana.
”

Aquesta experiència personal de Barros s'explica també amb la participació d'altres companys confinats a l'illa de Fuerteventura. Barros compartia el procés amb Fernando Álvarez de Miranda, Jaime Miralles i Joaquín Satrustegui. Tots aquests varen ser destinats a l'Hotel Fuerteventura de Puerto del Rosario.¹⁹² A través de la Història local, l'historiador Francisco Javier Cerdeña Armas, veí de Puerto del Rosario, ha reconstruït la història de l'hotel i el seu origen:¹⁹³

¹⁹¹ BARROS de Lis, Jesús (sense datar): *Declaración del grupo I.D.C. de Madrid* [Declaració class. 38, caixa 8 núm. arxiu 118-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

¹⁹² Hem conegut aquesta localització a través de la direcció de la carta següent: BARROS de Lis, Jesús (25 juny 1962): *Carta de José M. Arigila* [Epístola class. 38, caixa 22 núm. arxiu 232-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

¹⁹³ CERDEÑA Armas, Francisco Javier (2013): *El primer parador de Fuerteventura, 1947*. [Article blog. Consulta: maig 2021]. Cuaderno de Puerto de Cabras: notas y apuntes de Historia local. Enllaç: <https://mis-blogger.blogspot.com/2013/02/el-primer-parador-de-fuerteventura-1947.html?m=1>

“

Entre los años 1944 y 1946 se había construido en Puerto de Cabras una de las últimas obras que hizo el Mando Económico de Canarias en Fuerteventura y la única destinada al turismo. [...] [L'hotel Fuerteventura] fue diseñado por el arquitecto José Enrique Marrero Regalado, que lo había concebido en reducidas dimensiones, a modo de vivienda que pudiéramos enmarcar en el estilo neocanario.

El edificio que nos ocupa intentaba cubrir funciones de parador de turismo. [...] El hotelito que dibujó Marrero Regalado junto al muelle de Puerto de Cabras estaba concebido para acoger con comodidad y calidad a muy pocos huéspedes, pero sufrió importantes alteraciones que desdibujaron por completo su diseño original; unas modificaciones que posiblemente se ejecutaran en la década de 1960, cuando se acordaron del edificio para incorporarlo a la oferta alojativa de la capital insular en los inicios del turismo de masas.

”

Amb aquesta descripció, hi ha qui podria entendre que, més que un confinament, varen ser unes *vacances pagades* a primera línia de mar. Ans al contrari, els mateixos represal·liats varen facturar els costos d'allotjament ocasionant una despesa elevada de nou mesos a la que s'hi sumava la paral·lització de les seves activitats professionals, d'exercici públic o privat. Historiogràficament, hi ha qui va senyalar alguna protesta a causa d'aquests pagaments durant el mes de novembre de l'any 1962. El cert és que la correspondència amb els confinats estava disponible, fins i tot entre ells mateixos. La segona carta que tenim coneixement d'arribar a les mans de Barros de Lis durant el seu confinament explica l'estat de la correspondència:¹⁹⁴

“

Censurada como todas las mías por el procedimiento del corte lateral. La verdad es que yo escribo siempre contando con las delgadas pinzas de la censura. Me trae sin cuidado. Después de todo lo ocurrido, sería tanto escandalizarse por la censura de las cartas. Hace mucho tiempo que he llegado a la conclusión de que no estamos en un Estado de derecho.

”

¹⁹⁴ BARROS de Lis, Jesús (1 agost 1962): *Carta a Jesús Barros de Lis* [Epístola class. 38, caixa 22 núm. arxiu 236-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

El seu autor firma en clau però hem de suposar que si la carta es va escriure des de Sant Sebastià de la Gomera l'autor d'aquesta havia de ser el catòlic Alfonso Prieto, un altre *contuberniat* que va patir confinament a aquesta localitat. Aquesta mateixa personalitat, l'Alfonso Prieto, va exposar alguna cosa més sobre la repressió¹⁹⁵:

“
Bueno, Barros, me ha tocado el dar testimonio. No por lotería, como a Joaquín le explico, sino por una elección tan maquiavélica como mal intencionada.
”

L'activitat policial de l'Estat de Franco va obrir expedients policials i va emprar interrogatoris per conèixer els impactes de la reunió de Munic. La comunitat historiogràfica ha explicat ben poc aquest apartat. Creiem que una Història del franquisme explicada des de la documentació judicial i policial ens aportaria una versió diferent de la correspondència i els manifestos.

El buit professional i polític que van deixar els de Munic, o millor dit, els desterrats a les Illes Canàries va ser de summa importància. Els processats que exercien d'advocats, igual que en Jesús Barros de Lis, varen ser reclamats a les seves oficines i reemplaçats en les seves tasques professionals. En una carta de José Arigila, advocat de Madrid, dirigida al seu amic Barros de Lis el 25 de juny de 1962 comenta l'impacte dels socis absents:¹⁹⁶

“
Mi querido amigo:
”

¹⁹⁵ BARROS de Lis, Jesús (1 agost 1962): *Carta a Jesús Barros de Lis* [Epístola class. 38, caixa 22 núm. arxiu 236-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

¹⁹⁶ BARROS de Lis, Jesús (25 juny 1962): *Carta de José M. Arigila* [Epístola class. 38, caixa 22 núm. arxiu 232]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

Sólo hace algunos días me enteré, por medio de tu hermano José Luis, de todo lo ocurrido. [...] Desde el principio me puse en contacto con los compañeros nuestros, pues había oído que algunos sustituían en los despachos para los asuntos pendientes a otros compañeros en tu misma situación: Miralles, Álvarez de Miranda, Pons, etc. [...] Me informaron que mis servicios no eran necesarios pues ya habían ido a ofrecerse a Ingrid y a sustituirse en tu trabajo inmediato.

Aquí se ha armado algún revuelo en nuestro Colegio y creo que la Junta de Gobierno piensa hacer algo. Te diré como lo he sabido. El otro día, el viernes pasado a las 5 de la tarde, se reunió la Comisión de Estatutos de nuestro Colegio presidida por Ferrer Sama, Diputado 1º como recordarás; después de estar una hora trabajando se pasó lista para comprobar las asistencias, leyéndose por Ferrer Sama los nombres de Ruiz Navarro y Cavero, diciendo entonces que estos dos compañeros estaban en Fuerteventura; Benítez de Lugo le preguntó qué pasaba y Ferrer Sama nos informó que los anteriores compañeros con otros como Satrústegui, Pons, etc estaban confinados, y que otros como Cembrero y no me acuerdo quién más estaban exiliados. Yo estaba atónito, y tanta impresión produjo estas noticias que Benitez de Lugo propuso se solicitase respetuosamente de nuestra Junta de Gobierno que intercediese cerca de nuestras autoridades para solicitar clemencia de tanto compañero, que según dijeron son doce; y fue entonces cuando Ferrer Sama dió cuenta de que nuestro Decano [Fausto Vicente Gella] ha visitado el ministro de Justicia por este motivo. Francamente, el Colegio está revuelto.

”

Aquesta petició de gràcia gestionada pel Col·legi d'Advocats de Madrid s'enviava al mateix temps que es produïa l'entrevista dels delegats del Moviment Europeu amb Francisco Franco (citar pàgina context). L'operació del Col·legi va anar més enllà quan en Juan Manuel Fanjul, fill del militar sublevat Joaquín Fanjul i secretari del *Consejo General de los Ilustres Colegios de Abogados de España*, va enviar una carta el 6 d'agost de 1962 a Camilo Alonso Vega, *ministro de la Gobernación*. (fig.22) La demanda de l'absolució dels confinats entre el sector de l'advocacia espanyola va repercutir a altres col·legis peninsulars. El 12 de febrer de 1963 en Fernando Álvarez de Miranda, Jesús Barros de Lis, Joaquín Satrústegui i Jaime Miralles enviaven una carta als col·legues advocats de València José Tortosa Gallás i Ángel Ruiz Villaplana amb unes paraules d'agraïment que hem volgut reproduir:¹⁹⁷

¹⁹⁷ BARROS de Lis, Jesús (12 febrer 1963): *Carta a José Tortosa y Ángel Ruiz* [Epístola class. 38, caixa 22 núm. arxiu 233]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

“

Vuestro propósito de no dejar por esto, sino por el contrario, tratar de que los demás Colegios expresaran también su solidaridad profesional, magnífico. Si la suma de peticiones no hiciera mella, tendría en todo caso el valor que siempre tiene los actos nobles, máximo cuando éstas son de carácter colectivo.

”

Poc coneguda és també la sol·licitud d'ajuda de Michel Schuwer, històric comunista francès d'arrel espanyola que exercia com a secretari de la Conferència d'Europa Occidental per l'Amnistia dels presos i exiliats polítics espanyols, que va enviar a Barros de Lis sobre el mes de setembre de 1962. Hem volgut reproduir la carta completa de resposta a l'ajut deguda a l'exposició inèdita:¹⁹⁸

“

Sr. Michel Schuwer

Secretario de la “Conference d'Europe Occidentale pour l'Amnistie aux emprisonnes et exiles politiques espagnoles”

12 Rue du Quatre-Septembre

Paris - 2

Puerto del Rosario (Fuerteventura-Canarias) 27 Sept. 1962

Muy Sr. mio:

En su día recibí de usted oferta de ayuda económica, etc, que me hacía en nombre de la organización que dirige. [...] Sabiendo que la inspiración y dirección de la organización son netamente comunistas, creo mi deber contestarle rechazando su ofrecimiento y precisando al mismo tiempo algunos puntos que estimo de interés.

[...] Es tan equívoca mi ideología democristiana y europeísta como mi oposición al actual régimen español, pero como cristiano y como demócrata que soy, no puedo, ni quiero aceptar ninguna clase de ayuda o de relaciones con quienes -como ustedes los comunistas- defienden la Libertad y la Democracia solo hasta que consiguen el Poder, y entonces establecen un sistema totalitario y anti-

¹⁹⁸ BARROS de Lis, Jesús (27 setembre 1962): *Respuesta a Michel Schuwer* [Epístola class. 38, caixa 14 núm. arxiu 26]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

democrático oprimiendo y persiguiendo a quienes no comparten su ideología marxista-leninista y se atreven a manifestar su oposición a ella.

Poca fuerza moral y poca seriedad tendría nuestra oposición al actual régimen español si aceptáramos la colaboración de quienes en más de media Europa y de media Asia oprimen y tiranizan a millones de seres que quisieran ser libres pero cuya única opción es resignarse o someterse a la sin-razón de la fuerza en espera del día de la liberación. Guarden ustedes ese dinero que generosamente les suministra Moscú, u ofrézcanlo a tantos y tantos miles de democristianos - correligionarios míos- que sufren persecuciones en Cuba, Lituania, Polonia, Hungría... Ofrezcan, por ejemplo, su generosa ayuda a los demócratas húngaros, quizá así les ayuden a olvidar el trágico estruendo de los tanques soviéticos en el otoño de 1956.

Los demócratas españoles queremos conseguir para nuestra patria un régimen democrático, Libertad dentro de un orden constitucional adecuado, Justicia social sin demagogia, integración política y económica a la Comunidad Europea..., pero hemos de conseguirlo sin la intervención de los comunistas o contra ellos más tarde o más temprano.

*Le saluda atentamente,
Por la Verdad, la Justicia y la Libertad,*

J. Barros de Lis Gaspar

”

Una ajuda econòmica que havia de ser important tenint en compte l'origen polític de l'associació de Schuwer. La resposta de Barros de Lis és una autèntica manifestació anticomunista que venia a equiparar-se a les tesis d'en Salvador de Madariaga sobre el perill comunista sense una oposició democràtica liberal, qui afirmava aquella frase coneguda de <Si no se consigue ahora derribar a Franco, España será comunista a más tardar dentro de dos años>.¹⁹⁹

Les grans dificultats vindrien a partir de l'hivern de 1962 i 1963, quan el confinament es va prolongar més mesos dels que els mateixos personatges podien imaginar. Els impactes dels confinaments en un sentit econòmic i polític varen ser agreujants. Barros de Lis va rebre la

¹⁹⁹ Informe de Georg van Gaupp-Berghausen, Archivo General de la Administración a SATRÚSTEGUI, Joaquín (1993): *Cuando la Transición se hizo posible. El Contubernio de Múnich*. Editorial Tecnos: Madrid. p. 204.

primera carta de les més personals el dia 15 de desembre de 1962, amb una firma difícil de descriure però que podem entendre que l'autor va ser un dels seus amics madrilenys més propers, un tal Javier Giménez Clavijo. Hem destacat les línies més significatives d'aquesta:²⁰⁰

“

Querido Jesús: Permíteme una excusa por mi prolongado silencio. Fue a causa de no haber hecho tu encargo respecto a la venta de maderas. No pude cumplirlo por multitud de causas entre las que una total ineptitud en ese campo creo fue la más poderosa. [...]

Respecto de nuestra común afición hay mucho que hablar. Se están tomando direcciones con las que no estoy de acuerdo y al diálogo ha sucedido el monólogo, de lo que ya fuiste testigo antes de Múnich. Hipnóticas elucubraciones de política teórica. [...] La táctica seguida de espera estática mientras hubiese alguien en Canarias supongo continuará hasta que vuelvas. [...]

Durante todo este tiempo he estado en contacto con Ingrid Tubbe, Jaime Cortezo, Mariano Aguilar Navarro, José Gallo y José Luis Barros de Lis. A Rafael Alcaraz [marquès de Cerverales] le he visto varias veces en casa de Manuel. [...]

”

Hi havia una certa situació crítica pel que fa a l'empresa familiar i l'economia personal no era especialment positiva. El que queda palès és que tot seguia en peu, malgrat l'absència física de Barros de Lis. Aquesta absència sí que va repercutir en l'àmbit de la política i del partit democristià que co-liderava. El comunicat de la I.D.C. de Madrid poc després de Munic va afegir el següent:²⁰¹

²⁰⁰ BARROS de Lis, Jesús (15 desembre 1962): *Carta a Jesús* [Epístola class. 38, caixa 22 núm. arxiu 228-2]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

²⁰¹ BARROS de Lis, Jesús (sense datar): *Declaración del grupo I.D.C. de Madrid* [Declaració class. 38, caixa 8 núm. arxiu 118-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

“

El Grupo de Madrid ha visto con dolor y preocupacion, como, quizá por fallos estructurales, por prudencia excesiva, por desconexión, se motivaba de hecho una parálisis casi total de la I.D.C., poniéndose en peligro evidentemente su propia existencia de la que se cree en difíciles circunstancias y con el sacrificio y riesgo de muchos de sus componentes.

”

L'ambient de la I.D.C. no era gens esperançador, així com ho havia estat anys enrere després del pacte de la U.F.D. i de la dinàmica mantinguda amb l'europèisme democràtic. A més, a aquesta situació s'hi afegia unes relacions *hostils* amb l'altra branca de la democràcia cristiana més conservadora, amb la D.S.C. de Gil-Robles. A partir de desembre de 1962, trobem un Barros de Lis més afectat per l'ordre de confinament i més escèptic amb la situació actual de la democràcia cristiana. En una carta de Juan Casals dirigida a Barros de Lis datada el 27 de gener de 1963 hem trobat manifestat el punt més crític a causa de la desil·lusió d'un confinament que es feia *etern*. Casals li escriví el següent:²⁰²

“

[...] Comprendo perfectamente que en un momento determinado busques una válvula de escape para expansionarte sin trabas. Sé bien que tu espíritu no va a flaquear por esto, ni por los siete meses ni por lo que queden, y yo creo que será bien poco, aunque no me apoye para mi creencia en ningún dato objetivo y de calidad, sino porque la discriminación no debe alcanzar planos de crueldad demasiado evidentes. [...]

Te decía que hicimos lo que debíamos. De cada día estoy más seguro. Por encima de las cosas concretas, los que fuimos a Múnich llevamos un espíritu, el de la convivencia y llegar a ella a través de una evolución. [...] Me parece que ya no está bien visto ser estático. Ahora todo el mundo quiere ser evolucionista.

”

²⁰² BARROS de Lis, Jesús (27 gener 1963): *Carta a Jesús Barros* [Epístola class. 38, caixa 22 núm. arxiu 230-2]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

Les referències a aquest *esperit* muniqüès és recurrent entre els mateixos protagonistes i el llegat historiogràfic. La col·laboració, la solidaritat i l'empatia de tots els reunits aquell mes de juny han estat els valors més reivindicats de l'episodi, de manera que alguns ho han relacionat amb l'essència de la *Transició de 1975*, o bé, amb la reestructuració de l'oposició antifranquista després del *Contuberni de Munic*. Parèntesis al marge, no hem pogut recuperar la primera carta amb la que Barros de Lis expressava l'estat de letargia que sentia a causa del confinament insular. De la letargia, Barros de Lis no desaprofitava el moment. La carta que seguidament transcrivim és potser la posició política més profunda durant el seu confinament a les Illes Canàries. Hem realitzat una selecció parcial per no estendre el seu contingut:²⁰³

“

Querido amigo y compañero:

En la calma de esta isla en la que llevo medio año confinado, he podido dedicar muchos ratos a meditar sobre el pasado próximo y remoto, sobre el presente y sobre el porvenir político español, he repasado también mis propias experiencias personales, he aireado del archivo de la memoria opiniones oídas, posiciones y reacciones observadas en grupos y personas, etc., etc., y todo ello desde una posición que quiere ser auténticamente democristiana. Hoy he tratado de recoger una pequeña parte de estas -llamémoslas "meditaciones"- en la carta que te dirijo. [...]

Ya sé que hay quienes tienen el respetable criterio de que mejor será no aclarar nada ahora, nada o casi nada, dejar todo en la confusión al uso, de esa manera se suman condicional o provisionalmente adhesiones, se evitan apriorísticas divisiones. [...] Pero de eso a querer amalgamar posiciones muchas veces diametralmente opuestas, puntos de partida radicalmente antagónicas utilizando como vínculo la mera "defensa de intereses", hay un abismo. [...] Dice la sabiduría popular que "más vale pocos, pero bien avenidos".

[L'opció del cristià] debe estar inspirada o basada en los principios del Evangelio y sobretodo en el espíritu de Caridad, que le llevará a buscar como meta de su acción temporal el Bien Común -suma de bienes individuales- con el Hombre centro de la Creación, imagen del Creador. [...]

Su fundamento [el de la democràcia cristiana] está en el propio Derecho Natural, en la "Ley gravada en los corazones" de que hablará San Pablo. [...] A ello ha de sumar lo social, la inquietud

²⁰³ BARROS de Lis, Jesús (16 desembre 1962): *Carta sin destinatario* [Epístola class. 38, caixa 5 núm. arxiu 21-4]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

reivindicativa, el ansia de Justicia Social, porque el hombre no será verdaderamente libre y de poco le valdrán los derechos y libertades que el Liberalismo le ofrezca, si previamente no es “económicamente libre”, si la Sociedad no le garantiza desde el principio una parte del conjunto de bienes de la colectividad [...] en principio igual para todos, [...] una igualdad de oportunidades y una justa distribución de la riqueza. [...] Siempre habrá, es verdad, una “minoría selecta” de hermanos mayores dispuestos a “interpretar” a su modo -o conveniencia- la voluntad o el pensamiento inexpressados o torpemente expresados de la “masa”, los ha habido siempre, en la época feudal sólo una aristocrática minoría se beneficiaba de privilegios, libertades y derechos.[...]

Mucho habrá de tomar la Democracia Cristiana de la “inquietud social” del Marxismo, que desprovisto de su Materialismo Histórico y en sus formulaciones Social-demócratas de hoy, tiene sin duda mucho de común con la social-democracia cristiana. [...]

Volveremos a encontrar en el Humanismo Cristiano la pauta para determinar los límites que al principio de libertad de iniciativa debe poner el interés colectivo, y así la intervención estatal llegará adónde el principio de servicio prive sobre el beneficio o lucro. Más siempre que -aún mediante estímulos estatales- pueda la iniciativa privada cubrir las exigencias impuestas por el interés de la colectividad tutelado por el Estado, tendrá preferencia sobre la intervención de éste, siguiendo el pensamiento del profesor Erhard. [...]

La Democracia Cristiana creo no ha de ser “confesional”, no ha de limitarse con un espíritu estrechamente “catolicista” que diría Carlos Santamaría, ni ha de limitar demasiado en sus opciones al católico; no todo católico tiene que ser necesariamente democristiano, ni todo democristiano ha de ser católico en principio. Aparte de los daños que lógicamente se le han irrogado a la Iglesia en todo tiempo y lugar cuando se ha vinculado demasiado a una posición política, estos daños sería previsiblemente mayores en el futuro de nuestro extremoso país, ya el próximo pasado nos dá muchos y dolorosos ejemplos de ello, sin entrar a examinar los más recientes y discutibles tiempos... el siglo pasado con su “fenómeno Carlista” nos dá amplia materia para la reflexión, creo yo.

Ha de plantearse los problemas nacionales sin demagogia facil, sin caer en confusos “progresismos” ideados en los laboratorios moscovitas del pensamiento. [...] Autenticidad y realismo, ni fariseismo ni utopías.

”

L'anterior és una al·lusió duríssima a la inactivitat del seus companys de la I.D.C, una crítica a la paràlisi donada des de la notícia dels confinaments. També es critica a l'excès de

conservadorisme del grup de Gil Robles, però aquesta és una constant. Destaca una visió liberal amb un component d'esquerres vindria a ser aquell *centro-sinistra* italià que algun historiador ha volgut atribuir representativament a la I.D.C. Barros de Lis fou un personatge culturalment catòlic i políticament humanista i liberal, influenciat notablement per la nova cristianitat francesa de Jacques Maritain. Aquesta vessant social, propera a l'anàlisi marxista, explica les bones relacions que Barros de Lis mantenia amb la socialdemocràcia.

La situació que l'any 1963 obria va ser del tot complicada. Hem parlat de la paràlisi de tota l'amalgama de forces que estructuraven la I.D.C., el silenci, per por o per disidència, d'una gran majoria d'actors polítics compromesos amb l'oposició democràtica des de ben enrere. Finalment, la *válvula de escape* va foragitar però van continuar els problemes de sempre, els lideratges conflictius i les aquiescències de personatges temerosos davant d'un futur incert.

II.IV. Respostes de Barros de Lis a la pregunta *I després de Munic, què?*

Nou mesos després d'unes jornades europees, el procediment legal pel qual l'Estat franquista havia confinat a deu polítics espanyols a les Illes Canàries, la suspensió de l'article 14 del *Fuero de los Españoles*, va decaure. Es posava fi a un llarg període de confinament domiciliari a l'arxipèlag de les Canàries. La primera carta que hem constatat la recuperació de drets i llibertats d'en Jesús Barros de Lis data del 3 d'abril de 1963. Aquesta anava dirigida a José Manuel Martínez de la Pedraja, advocat monàrquic de Santander i amic íntim de Barros de Lis que *militava* a la *Democracia Social Cristiana* de Gil Robles. A través d'aquesta s'explica com Barros torna a casa i com comença a pensar per un futur postconfinament.²⁰⁴

“

El proceso liberatorio de los confinados canarios fue el siguiente:

El 7 de diciembre recuperaron el derecho a moverse con cierta libertad a lo largo y a lo ancho del territorio patrio los cinco amigos que se distribuían por Lanzarote (Pons y Casals), Hierro (R. Navarro y Cavero), y Gomera (Prieto); aproximadamente dos meses después el 24 de Febrero para ser más preciso fueron obsequiados con esa gracia Álvarez de Miranda y el que suscribe, quedando en espera de merecerla Satrústegui y Miralles. Como verás el proceso a que hago referencia ha sido tan extraño como lo fue el criterio discriminatorio que presidió la imposición de sanciones.

”

Un retorn a la normalitat pausat, desequilibrat el qual es fa més que necessària una revisió històrica des d'un punt de vista policial per conèixer els detalls d'aquesta, com ja hem comentat quan analitzàvem els interrogatoris. A la primera hora del matí del dia 24 de febrer de 1963 s'enlairava una avioneta de Puerto del Rosario direcció a Madrid, en la que havien embarcat en Fernando Álvarez de Miranda i Jesús Barros de Lis. Van ser aquestes dues persones, Álvarez de Miranda del grup de la D.S.C. i el secretari Barros de Lis, les primeres en obrir una discreta negociació entre els dos grups democristians, conformats pel que Barros anomenava *afincamientos*, per elits estratègiques que no sobreixien del localisme. Sobre l'abril de 1963, l'interès de Barros era federar els dos grups conservant les seves

²⁰⁴ BARROS de Lis, Jesús (3 abril 1963): *Carta a José Manuel Martínez de la Pedraja* [Epístola class. 38, caixa 21 núm. arxiu 13-2]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

autonomies.²⁰⁵ L'èxit parcial d'aquestes maniobres vindrien tot just després dels primers intents de Barros de Lis. Una nota conjunta de la I.D.C. i la D.S.C. d'abril de 1963 contextualitzava la situació de la manera següent:²⁰⁶

“
Vistas las circunstancias creadas por los “acuerdos de Múnich”, de conformidad con su espíritu, y ante los problemas que plantea la representación exterior de la democracia cristiana española, los grupos “Democracia Social Cristiana” e “Izquierda Demócrata Cristiana” han convenido en iniciar unas conversaciones encaminadas a estudiar conjuntamente sus respectivos puntos programáticos con vistas a una posible coordinación de actividades.
”

Malgrat tenir el suport inicial d'en José María Gil Robles, la negociació va fracassar. Es va idear una comissió mixta amb una representació equilibrada entre els dos grups, el resultat de la qual va ser la suspensió indefinida d'una possible fusió.²⁰⁷ Arribaran a una col·laboració tàctica després del congrés de la D.S.C. a San Juan de Luz, però el cert és que les reticències es van anar conservant. La situació personal de Barros de Lis tampoc passava una bona temporada. Per tal de recuperar una I.D.C que s'havia paral·litzat per complet des de Munic, preparava un calendari de visites amb les elits estratègiques peninsulars del seu partit. A més, rebria dues invitacions de més interès, el setembre de 1963 al IV Congrés Mundial de la Democràcia Cristiana amb seu a Estrasburg i el setembre de 1964 al IX Congrés de la Democràcia Cristiana italiana a Roma.²⁰⁸ Amb tot, la seva situació econòmica personal estava deteriorada. Els negocis de la fusta havien quedat paral·litzats i el projecte vital de Barros de Lis i Ingrid Tubbe passava per tenir els seus primers fills. Època parental, dificultats polítiques i una repressió incansable. A setembre de 1963, Barros va explicar a Félix Pons les

²⁰⁵ BARROS de Lis, Jesús (3 abril 1963): *Carta a José Manuel Martínez de la Pedraja* [Epístola class. 38, caixa 21 núm. arxiu 13-2]. Archivo General de la Universidad de Navarra. p.3.

²⁰⁶ BARROS de Lis, Jesús (abril 1963): *Nota conjunta de la I.D.C y D.S.C.* [Declaració class. 38, caixa 14 núm. doc. 47-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

²⁰⁷ BARROS de Lis, Jesús (7 maig 1963): *Carta sin remitente ni destinatario* [Epístola class. 38, caixa 6 núm. doc. 17-3]. Archivo General de la Universidad de Navarra. p.1.

²⁰⁸ BARROS de Lis, Jesús (juny 1963 - setembre 1964): *Gastos última etapa de la I.D.C.* [Factures class. 38, caixa 10 núm. doc. 99-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

condicions amb les que es trobava en aquells moments. Hem reproduït parcialment les següents línies.²⁰⁹

“
[Segueix] *sin solucionarse el fundamental problema económico, no se ha podido hacer lo que tan necesario era y es, reestructurar y reafirmar lo que en casi ya siete años de vida política habíamos conseguido fuese una auténtica realidad, la I.D.C., en gran parte desmantelada tras el “episodio Múnich”.* [...]

Es necesaria la reestructuración y reafirmación de los núcleos locales o regionales montados, restablecer el contacto con los amigos dispersos, que en la mayor parte de los casos han perdido el contacto después de Junio de 1962, y mantener una presencia de la I.D.C. en el ámbito internacional de la Democracia Cristiana.

”

Aquí és important fer un matís, perquè la presència internacional de la Democràcia Cristiana durant aquesta dècada de 1960 va ser possible gràcies a la formació del *Equipo de los N.E.I. del Estado Español*, una delegació internacional de polítics espanyols d'oposició de les formacions de la I.D.C., la D.S.C., la Unió Demòcratica de Catalunya d'Antón Cañellas i Coll i Alentorn i el PNV.²¹⁰ Aquesta era l'objectiu més important: convèncer a la democràcia cristiana internacional del valor de la I.D.C. com el seu representant espanyol i, alhora, aconseguir la via del finançament per recuperar estructuralment el partit. Tot i la presència internacional, tot i els contactes de Barros de Lis amb els líders internacionals de la Democràcia Cristiana como ara el francès Jean Seitlinger o el veneçolà Rafael Caldera, el desmantellament de la I.D.C. era pràcticament inevitable. Per evitar aquest, Barros apuntava a una direcció:²¹¹

²⁰⁹ BARROS de Lis, Jesús (16 setembre 1963): *Carta a Félix Pons* [Epístola class. 38, caixa 21 núm. doc. 14-3].
Archivo General de la Universidad de Navarra.

²¹⁰ BARROS de Lis, Jesús (2 juny 1963): *Declaración-constitución del “Equipo Español”* [Declaració class. 38, caixa 8 núm. doc. 114-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

²¹¹ BARROS de Lis, Jesús (16 setembre 1963): *Carta a Félix Pons* [Epístola class. 38, caixa 21 núm. doc. 14-3].
Archivo General de la Universidad de Navarra.

“

[...] *Imprescindible es el contar con unos medios económicos, no muy grandes, pero seguros y regulares, ya que en caso contrario todo seguirá dependiendo de la capacidad personal de unos pocos, y si por cualquier causa estos fallan la vida política del grupo entra rápidamente en un innegable estado de coma, del que quizá algún día, cuando queramos y sea urgente hacerlo, no podamos despertarle.*

”

Trobaria aquest suport econòmic amb el grup català de la I.D.C. gràcies a les aportacions de Josep Maria Vilaseca i Felipe Lagarriga, i sobretot a les aportacions de Carmelo Cembrero des de l'exili. La capacitat econòmica personal de Barros de Lis era limitada en aquell moment, els costos dels viatges a l'exili no eren especialment menors. També se li afegia una complicació més: la sostracció del seu passaport des que va estar confinat a les Illes Canàries. Aquesta puntualització crec que és més important i poc coneguda. Sense passaports, els polítics no podien reunir-se amb els exiliats i sembla que així va passar per una bona temporada. Pel que fa a aquest assumpte, comentava Barros a Félix Pons el següent:²¹²

“

[...] *Me siguen dando largas en el asunto del Pasaporte y aún no sé si lo obtendré. Espero que mañana o pasado tendré una respuesta definitiva, y esté seguro de que haré cuanto sea posible y prudente para estar presente en Estrasburgo.* [Al IV Congreso de la D.C.]

”

Tots els que foren confinats a Canàries van recuperar el passaport el 18 de setembre de 1963, dos dies després de la comentada carta a Félix Pons. La situació per aquell moment havia canviat per complet. Una nova corrent de la democràcia cristiana espanyola liderada per Joaquín Ruiz-Giménez Cortés, ex-ministre d'*Educación Nacional* de Franco, va fundar l'octubre de 1963 una revista política i de reflexió cultural anomenada *Cuadernos para el diálogo*. Aquesta va desplaçar bona part dels simpatitzants del projecte de Barros de Lis.

²¹² BARROS de Lis, Jesús (16 setembre 1963): *Carta a Félix Pons* [Epístola class. 38, caixa 21 núm. doc. 14-3]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

Mariano Aguilar Navarro i Manuel Giménez Fernández van col·laborar en diverses editorials de la revista i, fins i tot, Óscar Alzaga, qui era del nucli promotor de la I.D.C., va acabar abandonant la seva empresa per adhesionar-se al projecte de Ruiz-Navarro. Una democràcia cristiana perpètuament dividida, però que s'hi reservaven voluntats d'unió política. En aquest marc, el paper de Barros de Lis fou rellevant. Durant el segon trimestre de 1963, va citar-se amb el grup de Santander de la D.S.C. i va reunir-se a París amb Manuel de Irujo, secretari del Partit Nacionalista Basc, per tal d'agrupar-los en una nova estructura federal entre els quatre grups democristians d'Espanya: el PNV, la I.D.C., la D.S.C. i la *Unió Democràtica de Catalunya*.²¹³ Aquesta idea tornarà a fracassar perquè cap dels esmentats demanarà la seva adhesió. Malgrat això, el que fou possible va ser la refundació de la *Unión Demócrata Cristiana*, amb l'entrada de dissidents de la D.S.C, de sectors de la premsa catòlica i de joves democristians. Hem afegit al nostre apèndix la llista de les personalitats que es varen afegir a aquest darrer projecte, entre les quals destacaven l'historiador José Antonio Rubio Sacristán, els jurista José Luis Lacruz Berdejo i Frederic Roda i Ventura per la I.D.C; els advocats Mario García Oliva, José Manuel Martínez de la Pedraja i Juan Martín Rojo pel grup de dissidents de la D.S.C.; els joves Gregorio Peces-Barba i Julio Aramberri per la *Unión de Jóvenes Demócratas Cristianos* (UJDC); els editors de premsa Pedro Altares de *Cuadernos*, Eduardo Cierco de la revista *El Ciervo* i les direccions de les revistes *Aún*, *Siembra* i *Mundo Social* i de l'escriptora i esportista de primer nivell Lili Álvarez, la primera dona que ens apareix en la vida política que hem ressenyat. (fig.25) A més, diverses delegacions polítiques participaren en el procés de fundació com a observadors exteriors, com el PNV i la Unió Democràtica de Catalunya, última de la qual hi va destacar la presència d'Antón Cañellas.

La preparació d'aquesta refundació del partit *Unión Demócrata Cristiana* va córrer a càrrec de Barros de Lis, qui, en una carta dirigida a Carmelo Cembrero el 15 de julio de 1964, comentava la veritable situació d'aquesta operació:²¹⁴

²¹³ BARROS de Lis, Jesús (28 desembre 1963): *Carta de la Secretaría general de la Izquierda Demócrata Cristiana a Angelo Bernassola* [Epístola class. 38, caixa 21 núm. doc. 139-3]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

²¹⁴ BARROS de Lis, Jesús (15 juliol 1964): *Carta a Carmelo Cembrero* [Epístola class. 38, caixa 21 núm. doc. 138-2]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

“

He asegurado el concurso a la idea de Unión de casi el 95% del grupo [de la I.D.C.], incluido D. Manuel, los catalanes, Rubio Sacristán, Céspedes, Cuéllar, Lacruz, La Concha, Madrid en pleno - después de vencer la resistencia de tu amigo Cortezo y algunas reticencias del profesor Mariano- quedando sólo como incógnita algún elemento del grupo balear, concretamente Casals, al que ya conoces.

”

L'establiment d'una comissió d'estudi per al reagrupament de les forces polítiques i per la configuració del partit en la seva línia orgànica i política va perllongar-se tot un any. Finalment, el nou any 1965 va començar amb l'assemblea de fundació de la *Unión Demócrata Cristiana* el 10 de gener al petit municipi madrileny de *Los Molinos*. Aquesta assemblea va aprovar una declaració de principis, unes bases programàtiques i uns estatuts orgànics. Hem adjuntat els que tenim a disposició a l'apartat pertinent de l'apèndix (fig.27) Una nou episodi polític de Barros que s'extén al marge dels nostres límits i que arriba fins la Transició a la democràcia, on el nostre personatge agafarà un nou rumb vers els viratges de la política.

Per acabar, hem volgut compartir una de les reflexions posteriors de Barros de Lis sobre les expectatives que es tenia amb la nova refundació del partit. Aquesta reflexió es compartia amb Rodolfo Llopis, primer secretari del PSOE, i anava de la manera següent: ²¹⁵

“

A partir de la reunión de Los Molinos, nuestro partido ha sufrido una profunda transformación, haciéndose mucho más complicada su estructura y su funcionamiento más complejo. Quizá pudiéramos decir que ha sufrido una crisis de crecimiento.

”

²¹⁵ BARROS de Lis, Jesús (9 juliol 1965): *Carta a Rodolfo Llopis* [Epístola class. 38, caixa 21 núm. doc. 81-1]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

Un creixement que comportava la preconfiguració d'un partit democràtic de masses, un partit demòcrata i cristià per esquerra i per dreta destinat a la democratització de la societat espanyola. El llarg camí que aquí començava acabaria prompte per les estandaritzades raons d'una vida política sempre volàtil. No obstant això, el valor del present, l'essència del present era d'un èxit sempre imminent, anhelat, per assolir una democràcia plena. Munic formava part d'aquesta essència. Per això, volem acabar amb una cita de Barros de Lis amb la que podem arribar a entendre l'impacte de l'assistència al *Contuberni*.²¹⁶

“
Tuvo que ser un episodio de tanta trascendencia y “ruido” como el que sabes, el que determinara las molestias correspondientes, y malo, muy malo hubiera sido para nuestra empresa el que no hubiéramos sido “tocados” por las iras oficiales.
”

²¹⁶ BARROS de Lis, Jesús (12 juny 1963): *Carta a Juan Casals* [Epístola class. 38, caixa 21 núm. doc. 19-2]. Archivo General de la Universidad de Navarra.

2. CONCLUSIONS

El paper de la *Izquierda Demócrata Cristiana* de Barros de Lis al *Contuberni* de Munic va ser destacat, no probablement en l'organització de les jornades però en el seu desenvolupament hem destacat les seves aportacions tant personals com globals. El nostre objecte d'aquesta investigació de grau era conèixer tota aquella informació que hem buidat a través del fons personal de Jesús Barros de Lis que custodia l'*Archivo General de la Universidad de Navarra*, amb una lectura i un anàlisi de dos-cents documents que contrastàvem amb un estat de la qüestió plantejat amb la ressenya de la bibliografia més recent de la comunitat historiogràfica especialitzada. Amb la finalitat de proposar les conclusions de la nostra investigació, hem volgut dividir-les per arguments en el següent ordre:

Primer. Remarcar les relacions d'en Jesús Barros de Lis amb la socialdemocràcia europea. Aquestes varen permetre una cooperació estratègica en el marc de la *Unión de Fuerzas Democráticas* (U.F.D.), organització multilateral on Barros mantenia una posició remarcable a l'estructura orgànica i per la qual va potenciar la marca de la I.D.C. davant d'altres grups de la mateixa significació ideològica que buscaven noves captacions. Amb aquesta plataforma, Barros va obtenir el suport del seu Secretari General el socialista Rodolfo Llopis per incloure la I.D.C. al *projecte Madariaga*, en un principi vetats suposadament pel grup democristià *Democracia Social Cristiana* de José María Gil-Robles.

Segon. Destacar el paper de Barros de Lis durant la seva militància a l'*Asociación Española de Cooperación Europea* (AECE), i en concret, en el simposi *Soluciones occidentales a los problemas de nuestro tiempo*. No és un punt menor perquè explica la seva participació a l'organització durant la primavera abans de Munic, la seva contribució d'alguna manera desconeguda al document marc de l'AECE que presentaria a tots els espanyols del *Contuberni*. Podem dir que la seva activitat era consistent, sobretot en relació amb en Manuel Giménez Fernández i altres intel·lectuals del seu cercle. Com que llavors el president de l'AECE era José María Gil Robles, aquestes contribucions dels *idecistes* es converteixen en discursos de retrets en forma d'al·lusions entre els dos sectors de la democràcia cristiana espanyola.

Tercer. La presència dels *idecistes* a Munic respon a un motiu estratègic. Tenint en compte el seu posicionament accidentalista, els delegats facilitaven l'acord entre posicions diferenciades entre republicans i monàrquics. Per aquesta raó el seu posicionament a les reunions va canviar favorablement a la monarquia de Joan de Borbó. En un altre sentit de coses, el *Contuberni de Munic* va significar la presentació formal de la I.D.C. davant de la resta de l'oposició democràtica espanyola, com així hem conegut la distribució d'octavetes del programa del grup. En un altre ordre de coses, la presència estratègica va apuntar-se sobretot amb la U.F.D. En el marc dels dies *Contuberni*, hem conegut que la mateixa I.D.C. va proposar a la U.F.D. la inclusió de la Confederació Nacional dels Treballadors (C.N.T.) i que aquesta va engegar unes negociacions entre el grup i els caps sindicals. El mateix testimoni que hem aportat al seu bloc pertinent parlava d'unes <*trascendentales reuniones de Múnich*>. Així doncs, la intenció dels *contuberniats* anava dirigida a una manifestació política antifranquista, coneguda generalment, però també consideraven Munic com una oportunitat a resoldre els problemes interns dels partits units. Aquesta era la implicació de Barros de Lis i de la resta dels *idecistes*. Aquesta lectura que proposem, *Munic com una oportunitat de solucions*, és una conclusió més que afegim a la interpretació un tant resultadista que havíem arribat al capítol final del marc de la qüestió: *Munic com a resposta antifranquista*. Per tant, fem constar aquesta evolució de la nostra reflexió.

Quart. Fer conèixer que Jesús Barros de Lis va actuar abans, durant i després de Munic com a informador de noves i possibles adhesions a la *Unión de Fuerzas Democráticas*, amb l'objectiu de crear d'aquesta plataforma una federació de partits polítics moderats des del sindicalisme de classe fins la democràcia cristiana humanista. També hem de puntualitzar que Barros de Lis exercia sense reconeixement orgànic com a informador a altres grups i simpatitzants no afiliats a la U.F.D., i tenint en compte que Manuel Giménez Fernández presidia el *comité d'enllaç* interior-exili de la U.F.D., considerem que aquesta tasca d'en Barros de Lis era més que important. La reconstrucció històrica de l'evolució política de la *Unión de Fuerzas Democráticas* a través del testimoniatge de la correspondència creiem que també despertaria curiositat.

Cinqué. Hem desvel·lat els indicis d'una escissió del Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) durant l'etapa que comprèn el *Contuberni* (de març de 1962 a abril de 1963), probablement entre socialistes que s'avenien amb la democràcia cristiana. Com a conseqüència que aquest és un treball acadèmic de final de grau amb les limitacions que suposa de temps i espai, no

hem arribat a saber la precisió dels fets. Aquesta era coneguda pels dirigents de la I.D.C., tant en Manuel Giménez Fernández com en Jesús Barros de Lis, perquè coneguts històrics del socialisme tractaven un intent d'escissió des de l'interior d'Espanya. Si hem arribat a conèixer aquesta amb la consulta del fons personal del democristià Barros de Lis, creiem que seria suggerent que qualsevol acadèmic interessat amb la Història del socialisme espanyol o amb la Història de l'oposició democràtica obrís una investigació amb el suport d'altres fons personals per tal d'esclarir l'abast de l'escissió i les firmes que s'havien aconseguit, tot evidenciant les dificultats amb que es trobava el Partit Socialista a nivell orgànic.

Sisé. El confinament a Puerto del Rosario va impactar negativament a Barros de Lis. Tant el seu partit, l'exercici professional com els negocis familiars van quedar paral·litzats durant nou mesos. La Policia franquista va requisar-li el passaport internacional i el cost de l'hospedatge de l'hotel Fuerteventura anava a compte d'ells mateixos. Els impactes tant econòmics com personals tardarien en recuperar-se com a mínim fins a la tardor del 1963, quan es va recuperar el Passaport i es va reactivar la vida política i professional de Barros de Lis. A més, hem observat que van existir interrogatoris policials amb l'objectiu d'aclarar els fets de Munic. Com a totes les etapes del franquisme i així és àmpliament conegut, la investigació d'aquest afer des d'una òptica policial, amb el suport dels expedients de la Policia franquista, seria més que suggerent per destapar aquests interrogatoris, i també conèixer els mecanismes pels quals l'Estat exercia el monopoli del control, la censura i la vigilància després de Munic. Contràriament, l'execució de la repressió de desterrament va comportar un allau de solidaritats i peticions de gràcia des de sectors professionals *a priori* no polititzats. Hem conegut el cas concret que afecta a Barros de Lis, el Col·legi d'Advocats de Madrid, però també hem constatat una situació similar a diversos col·legis localitzats per tota Espanya. Podem afirmar que l'*oposició tolerada* del règim franquista va solidaritzar-se per la duresa de les mesures observades, com ens ho demostra la dimissió de l'ambaixador d'Espanya a França José María de Areilza a la tardor de 1962 per entrar en l'òrbita de l'oposició democràtica a partir de l'any 1964. Per tant, el confinament, les peticions públiques, les desafeccions i la paràlisi política feien de primera plana la causa dels *contubernats*.

Vuitè. La recuperació de drets i llibertats de Barros de Lis obria un projecte encaminat a recuperar la seva formació des de 1957. El camí i les vies no foren simples. Hem esmentat les discrepàncies públiques, fins i tot personals, entre José María Gil-Robles i el grup de Barros,

també hem comentat els impactes que va ocasionar el brot d'una nova corrent democristiana a l'entorn de *Cuadernos*. La I.D.C. havia carregat des del *Contuberni* una situació desoladora amb la paràlisi i fins i tot deserció de simpatitzants. Amb l'ajut d'agents exteriors de la Democràcia Cristiana, Barros de Lis va exercir el paper principal per restituir la seva formació, sobretot amb els contactes més extensos de les Illes Balears i Catalunya. El resultat d'aquesta voluntat va ser la recuperació de la *Unión Demócrata Cristiana* l'any 1965 amb el suport de l'antic nucli de la I.D.C. i de noves adhesions provinents de la joventut democristiana, de la premsa catòlica i dels sectors crítics de la *Democracia Social Cristiana* de Gil-Robles. Una etapa nova de la vida de Barros de Lis amb coneguts i nous personatges, alguns amb una carrera política prometedora com ara Gregorio Peces-Barba.

Hem volgut concloure el present treball en dues reflexions subjectives sobre les qüestions més profundes que hem considerat del contingut. La primera d'aquestes és sobre el criteri que va portar el Consell de Ministres de Franco per represal·liar les persones que després de Munic varen tornar a Espanya. El motiu de la sanció a desterrament d'aquestes era lògicament per la seva participació. Però, cal dir que els mateixos testimonis i altres historiadors han qüestionat per què va ser la democràcia cristiana, la branca de per si més moderada de Munic, la més perjudicada davant la repressió franquista. Nosaltres no podem contestar aquesta pregunta per qüestions lògiques d'abast. La formulació d'hipòtesis han estat variades seixanta anys després. Hi ha qui parla de rendició de comptes del franquisme contra els personatges de la democràcia cristiana que tenien precedents *subversius*. En qualsevol cas, la intervenció d'Alfonso Prieto en aquella sessió d'estudis sobre el *Contuberni de Munic* al palau del Senat d'Espanya del 22 de juny de 1987 venia a ratificar el següent:²¹⁷

"[...] Está perfectamente claro que la represión tuvo lugar con aquellas personas integrantes de un presunto bloque constituido desde el 18 de julio de 1936, de la llamada derecha española. Eso es lo que no se perdona. Otras personas que estuvieron en Múnich, vinculadas a grupos políticos de la izquierda, no fueron represaliadas."

Aquesta afirmació és completament certa. Entre els confinats no hi havia ni socialistes ni nacionalistes. La resposta a la pregunta que ens havíem fet anteriorment seria contestada si

²¹⁷ SATRÚSTEGUI, Joaquín et al. (2013): *Cuando la Transición se hizo posible: el "Contubernio de Múnich"*. Editorial Tecnos: Madrid. p.82.

s'indagués entre els expedients, també les ordres policials, si existeixen, en el moment de les detencions en el retorn a Espanya. Afirmem, diriem, que seria un repte complicat i alhora apassionant per a qualsevol historiador interessat en la matèria.

La segona de les qüestions contesta a l'última reflexió del nostre treball. Vàrem escollir la persona de Barros de Lis per un criteri relacionat amb l'escassa aportació que s'havia donat d'aquest personatge en un relat global. Aquesta situació de poca visibilitat podria ser entesa des d'un punt de vista escalonat de la Història de les elits espanyoles. Es pot considerar que Jesús Barros de Lis no fou una persona de *primera línea política* de la Història política contemporània del segle XX espanyol. Una categorització d'alteritat que altres personalitats podrien no tenir, com per exemple Rodolfo Llopis, Gil-Robles o Salvador de Madariaga. També es podria considerar que la Història de les elits sempre s'explica des de la memòria dels *vencedors* o dels més afavorits perquè la posició del present legitima segons quin record, segons quina memòria del passat. El testimoni d'Alfonso Prieto en aquella jornada d'estudis de 1987 va ser fulminant. Creiem que va arribar fins el punt més interior de la crítica històrica.²¹⁸

“[...] Pero la deformación de algunos hechos se debe a que los participantes en el mismo siguieron líneas de actuación política diversas a partir de la Transición. Algunas personas, lenta o sistemáticamente, fueron borradas de la lista de asistentes e incluso de la de represaliados por los diversos medios de información.”

Creiem que podríem acabar amb aquesta cita. Com hem explicat al seu torn, Barros de Lis va optar per un escepticisme marcat en el procés de la Transició, després se'l vincularia en el cop d'Estat de 23 de febrer de 1981. No per això els únics exercicis de la comunitat historiogràfica han de ser la denúncia, l'alteritat o el silenci per a les personalitats d'una Història diferent, contraposada i controvertida. El present es construït per diversitats de factors i causes i la Història així ho ha de ser: plural, pública i democràtica. L'esperit del *Contuberni de Munic* va continuar pels seus cabals de la política. Podriem dir que encara ara ens és present. La construcció d'una experiència democràtica entre iguals, amb les virtuts de la paraula i les lletres lliures, és una de les conclusions que es poden treure si el lector treu

²¹⁸ SATRÚSTEGUI, Joaquín et al. (2013): *Cuando la Transición se hizo posible: el "Contubernio de Múnich"*. Editorial Tecnos: Madrid. p.83.

voluntat per llegir-se el recull d'intervencions dels presents en la jornada d'estudis de juny de 1987. Ratifiquem aquesta visió de Munic *com una oportunitat de solucions*. La ciutat de Madrid el 22 de juny de 1987 va ser també una *oportunitat més de solucions*.

3. SOCIALITZACIÓ

Per proposar un projecte d'impacte social del present treball acadèmic hem pensat en la confecció d'una exposició temporal que portaria per nom: *Barros de Lis, 1962: l'esquerra democristiana del "Contuberni de Munic"*. L'objecte d'aquesta és presentar una temàtica d'Història política contemporània de l'Espanya sota el règim de Franco. La localització d'aquesta podria realitzar-se en una sala d'exposicions pública o privada d'entitats europeistes, un espai reservat en una biblioteca pública o privada, o també en una estança privada d'un familiar relacionat en un ambient més privat. Aquesta exposició comptaria amb el suport de fotografies d'àmbit general i personal de la situació política espanyola de la primera mitjana dels anys seixanta, acompanyades d'unes reproduccions textuais dels documents del fons Barros de Lis de l'Arxiu General de la Universitat de Navarra (AGUN) que hem anat analitzant en el decurs d'aquest treball. Per a relacionar la part museològica amb la museogràfica, proposem que un marc tecnològic clàssic: plafons amb text explicatiu i fotografies, que voldríem acompanyar-les amb unes vitrines que exposarien els documents digitalitzats amb pantalles o exposats monogràficament. Classifiquem el fil conductor d'aquesta exposició en l'ordre següent d'ítems:

1. Rebuda amb una fotografia de Barros de Lis, títol i noms de l'equip tècnic i comissari, logos de les Institucions o mecenes que donen suport a l'exposició.
2. Règim franquista: tecnòcrates, Opus Dei, Falange, carta Castiella, entrada FMI i ONU.
3. Oposició democràtica: pacte San Juan de Luz, primeres manifestacions obreres de masses, successos de 1956 i Huelga Nacional Política.
4. Europeisme polític: AECE, CFEME i CEDI.
5. Antecedents del Contuberni de Munic: Lourmarin, Palma de Mallorca, Estrasburg i Brusel·les.
6. Contuberni de Munic: Hotel Regina, resolucions i discursos.

7. Detenció i confinament a Fuerteventura: maniobres, reflexions i retorn.
8. I després de Munic, què?: contacte amb la DSC i refundació de Los Molinos.
9. Agraïments i final amb una fotografia del Parlament Europeu.

L'entrada seria oberta a totes les edats. Amb l'ajuda d'un gabinet didàctic, decidirem l'exposició de la col·lecció d'un catàleg d'uns 20 documents que hem treballat. Les indicacions seguirien *a priori* el criteri de més interès públic.

4. BIBLIOGRAFIA I FONTS

ACEDO Castilla, José F (2005): *En memoria del eminente historiador don Jesús Pabón Suárez de Urbina en su I centenario (1902-1976)*». Minervae Baeticae. Real Academia Sevillana de Buenas Letras [Sevilla], 33.

AMAT, Jordi (2016): *La primavera de Múnich. Esperanza y fracaso de una transición democrática*. Tusquets: Barcelona.

BALADO Insunza, Francisco M (2019). *La accidentalidad de las formas de gobierno en perspectiva histórica. Recurso para el acuerdo político (1868 -1978)*. Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED): Alicante. Consulta: 29 d'octubre 2019.

ESCOBEDO-Romero, R. (2010): *La embajada en Washington de Antonio Garrigues Díaz-Cañabate (1962-1964): ¿Una diplomacia para el aperturismo?* Historia y Política: Universitat Complutense de Madrid. N.23, pp.243-273

JULIÀ, Santos (1997): *Proyectos de transición en la oposición antifranquista*. Transcripció de conferència pronunciada durant la IV Setmana hispànica d'Augsburg (Alemanya), que tingué lloc del 29 de novembre al 9 de desembre de 1996. Disponible a: <http://santosjulia.com/> Consulta: tardor 2020.

JULIÀ, Santos (2017). *Transición: Historia de una política española (1937 - 2017)*. Galaxia Gutenberg: Barcelona.

LAVIANA, Juan Carlos; ARJONA, Daniel; FERNÁNDEZ, Silvia (2006): *Del contubernio de Múnich a la huelga minera*. Unidad Editorial: Diario El Mundo.

LÓPEZ Rodó, Laureano (1978): *La larga marcha hacia la Monarquía*. Editorial Noguer: Barcelona.

MORODO, Raúl (2001): *Atando cabos. Memoria de un conspirador moderado (II tom)*, Taurus: Madrid.

PEREIRA Castañares, Juan Carlos; MORENO Juste, Antonio (1991): *España ante el proceso de integración europea desde una perspectiva histórica: panorama historiográfico y líneas de investigación*. Departamento de Historia Medieval, Moderna y Contemporánea: Universidad de Salamanca.

SATRÚSTEGUI, Joaquín et al. (2013): *Cuando la Transición se hizo posible: el "Contubernio de Múnich"*. Editorial Tecnos: Madrid.

TOQUERO, José María (1988): *El contubernio de Munich: la desproporcionada reacción del franquismo se volvió contra el propio régimen*. HISTORIA 16: Barcelona.

TUSELL, Javier (2012): *La oposición democrática al franquismo (1939 - 1962)*. RBA Editores/Planeta: Barcelona.

VIDAL-Beneyto, José (2004): *La construcción de la memoria colectiva: un ejemplo concreto*. nº201. Revista Diógenes: Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM).

ZARATIEGUI, Jesús M. (2014): *El europeísmo como arma de oposición al franquismo (1956-1962)*. Historia y Política: Universitat Complutense de Madrid. núm. 32, Madrid, págs. 217-239.

FONTS

Fondo Jesús Barros de Lis. Archivo General de la Universidad de Navarra (AGUN).

Fondo Manuel de Irujo. Archivo Histórico de la Sociedad de Estudios Vascos.

5. AGRAÏMENTS

A totes les persones aquí citades, pel seu paper exercit tant a primera fila de la Història com a retrospecció d'aquesta.

Al doctor Joan Maria Thomàs, catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat Rovira i Virgili, per la seva cordialitat, professionalitat i empatia durant el llarg camí d'un any i mig de feina, i també per la seva excel·lent disposició amb l'alumnat.

A la historiadora i subdirectora de l'Arxiu General de la Universitat de Navarra Inés Irurita, per la seva amabilitat i professionalitat amb una persona desconeguda i irrellevant com el que escriu.

A tota la meua família, que per inexperiència de la vida universitària no entenien l'extensió de temps i espai d'un treball com aquest. El resultat final de ben segur que els enorgullirà.

Als meus amics més íntims, també historiadors, per la seva comprensió i per sentir-me encoratjat a finalitzar el meu treball final de grau de la millor manera possible.

A tot el personal docent del Departament d'Història i Història de l'Art de la Universitat Rovira i Virgili, per fer-me gaudir, i també patir, uns quatre-cinc anys inolvidables i per desvetllar-me de la meua atrevida ignorància amb la que des del primer dia vaig atravesar la porta d'accés del Campus.

A tota persona que creu que aquí hauria de ser citada i no ho ha estat. Perdoneu la meua amnèsia.

6. APÈNDIX

Figura 1. Estat actual de l'oficina-domicili d'en Jesús Barros de Lis, al número 70 del carrer Martín de los Heros, Madrid. Google Maps, maig 2019.

Figura 2. Estat actual del Parc Oest de Munic, lloc de trobada del IV Congrés del Moviment Europeu de 1962. Treball anònim, abril 2011.

Figura 3. Hotel Regina de Múnic després de la Segona Guerra Mundial. TUSELL, Javier (2012): *La oposició democràtica al franquisme (1939 - 1962)*. RBA Editores/Planeta: Barcelona.

Figura 4. Hotel Fuerteventura: estat de comparació entre els anys quaranta i l'actualitat. El seu indret es troba a la cantonada dels carrers Guanchinerfe i l'Almirante Allemande de Puerto del Rosario, Fuerteventura. VV.AA. (1995): *Puerto de Cabras/Puerto del Rosario: una ciudad joven, 1795 - 1995*. Cabildo Insular, Fuerteventura. Segona figura. Oficina de Turisme i Informació de Fuerteventura, Cabildo de Puerto del Rosario. Google Maps, 2011.

Figura 5. Els quatre polítics de Munic que patiren confinament a Puerto del Rosario, Fuerteventura. La fotografia es va fer a la porta de l'Hotel Fuerteventura. Foto publicada per Jesús Giráldez Macía, historiador de Puerto del Rosario, al seu blog *La Pejiguera*. Corresponentment, d'esq. a dreta: Jaime Miralles, Fernando Álvarez de Miranda, Joaquín Satrústegui i Jesús Barros de Lis.

Enllaç: <http://lapejiguera.blogspot.com/2012/06/el-contubernio-de-puerto-del-rosario.html>

Figura 6. Edificio de la seu del *Consejo Federal Español del Movimiento Europeo*, número 23 de la Rue de la Pépinière de París. Google Maps, agost 2020.

Figura 7. Reglament del Consell Privat del comte de Barcelona. López Rodó, Laureano (1978): *La larga marcha hacia la Monarquía*. Editorial Noguer: Barcelona, 1977. p. 507 - 508.

Art. 1º: *El Consejo Privado de Su Majestad es el Supremo Cuerpo Consultivo de la Corona. Lo componen las personas designadas libremente por el Rey sin limitación de número. Sus miembros tienen el deber de ponder el mayor celo y diligencia en el desempeño de su función a la que atenderán con preferencia sobre cualquier otra, y el de guardar rigurosa reserva sobre las personas, deliberaciones, acuerdos y actividades del Consejo.*

Art. 2º: *El Consejo Privado, tiene por misión:*

- a) *Dar su consejo siempre que S. M. lo pida.*
- b) *Elevar a S. M. los informes y representaciones que estime necesarios.*
- c) *Cualquier otra que sea consecuencia de las anteriores o resulte del presente Reglamento.*

Art. 3º: *El Presidente del Consejo Privado será nombrado directamente por el Rey. El vicepresidente y el Secretario, lo serán a propuestas del Presidente. El Presidente, el Vicepresidente y el Secretario constituyen la Mesa del Consejo.*

Art. 4º: *Corresponde al Presidente:*

- a) *La representación del Consejo.*
- b) *Acordar las convocatorias del Pleno y Comisión permanente.*
- c) *La constitución de Comisiones especiales.*
- d) *Dirigir las reuniones.*
- e) *Velar por el cumplimiento de los acuerdos.*

El Vicepresidente sustituirá en sus funciones al Presidente en los casos de ausencia o imposibilidad física y cumplimentará los encargos que éste le encomiende.

Art. 5º: *Corresponde al Secretario del Consejo Privado:*

- a) *Cumplimentar los acuerdos del Pleno y de la Comisión permanente.*
- b) *Mantener la comunicación con los Consejeros y cuidar de que sean periódicamente informados.*
- c) *Confeccionar una Memoria anual comprensiva de las actividades del Consejo y de las Comisiones que, con el visto bueno del Presidente, se elevará a S. M. y de la que se remitirá copia a todos los Consejeros.*
- d) *Llevar constancia documental de las deliberaciones y acuerdos del Consejo y de la permanente.*
- e) *Cualquier otra que sea consecuencia de las anteriores o resulte del presente Reglamento.*

Art. 6º: *El Consejo podrá actuar en Pleno y constituirá además una Comisión permanente y las especiales reglamentariamente previstas.*

Art. 7º: *Las reuniones del Pleno del Consejo podrán ser ordinarias o extraordinarias. La reunión ordinaria se celebrará dentro del último trimestre de cada año. Las reuniones extraordinarias se celebrarán:*

- a) *Cuando S.M. las convoque.*
- b) *Cuando las convoque el Presidente del Consejo, bien por su propio impulso o a petición de un tercio de los Consejeros.*

Art. 8º: Si las circunstancias impiden la reunión del Pleno del Consejo, y siempre que S.M. o su Presidente lo juzguen oportuno, se pedirá opinión a los Consejeros, quienes deberán emitirla por escrito.

Art. 9º: La Mesa del Consejo y los Consejeros que el Presidente designe al efecto, constituyen la Comisión permanente.

Art. 10º: La Comisión Permanente cumplimentará los acuerdos del Consejo, preparará sus reuniones, actuará por delegación del mismo y dará cuenta de lo actuado al Pleno.

Art. 11º: La Comisión Permanente deberá reunirse mensualmente y cuando la convoque el Presidente. El Secretario levantará acta de cada reunión, de la que remitirá copias a S. M.

Art. 12º: Dentro de las funciones asignadas al Consejo y para su mejor desarrollo, el Presidente podrá constituir Comisiones especiales limitadas en duración y en cuanto a la misión que se les encomiende. El Presidente, el Vicepresidente y el Secretario del Consejo podrán asistir cuando lo juzguen conveniente a sus sesiones.

Art. 13º: Las relaciones del Consejo Privado o su Mesa, con los órganos ejecutivos que existan será objeto de un reglamento especial de acuerdo con las funciones que dichos órganos tuvieran encomendadas.

Figura 8. Retall de la nota publicada al butlletí del Consell Privat del comte de Barcelona de finals de juny de 1962, en ocasió amb les sospites aixecades de la pressumpta col·laboració amb Munic. López Rodó, Laureano (1978): *La larga marcha hacia la Monarquía*. Editorial Noguer: Barcelona, 1977. p. 206

El día 15 de junio, en aguas del sur de España don José María Pemán y Don Alfonso García Valdecasas, Presidente y Secretario del Consejo Privado del Conde de Barcelona, tuvieron ocasión de saludarle a bordo del yate "Saltillo", en el que regresaba de Atenas, y recibieron de él las siguientes manifestaciones:

El Conde de Barcelona nada sabía de las reuniones de Múnich, hasta que, después de ocurridas, escuchó en alta mar las primeras noticias a través de la radio. Nadie, naturalmente, ha llevado a tales reuniones ninguna representación de su Persona y de sus ideas. Si alguno de los asistentes formaba parte de su Consejo ha quedado con este acto fuera de él.

A este propósito, y aparte de proclamar nuestra identificación con sus augustas palabras, es preciso llamar la atención sobre el empeño y hasta la coacción con que se ha difundido en la Prensa y la Radio españolas la información de un diario extranjero, que temerariamente mezclaba el nombre del Conde de Barcelona con algo tan extraño a lo que él significa. Esto contrasta con el modo sistemático en que se han venido silenciando tantas manifestaciones personales suyas, diáfanas y terminantes, incompatibles con todo equívoco.

Figura 9. Projecte de resolució original de l'Asociación Española de Cooperación Europea en ocasió de la proximitat del *Contuberni de Munic. AGUN*, 38

PROYECTO DE RESOLUCIÓN

La A.E.C.E. estima que la integración de todo país en Europa exige de cada uno de ellos instituciones democráticas, lo que significa en el caso de España lo siguiente:

- a) La efectiva garantía de los derechos de la persona humana, en especial los de libertad de expresión, con supresión de la censura gubernativa.*
- b) El reconocimiento de la libertad de sindicación sobre bases democráticas, y la de que los trabajadores puedan defender sus derechos fundamentales incluso por medio de la huelga.*
- c) La posibilidad de organización de corrientes de opinión y de partidos políticos, y el reconocimiento de los derechos de la oposición.*
- d) La organización en intervalos razonables de elecciones libres, con escrutinio secreto, en condiciones tales que aseguren la libre expresión de la opinión del pueblo, en cuanto a la elección del Cuerpo legislativo.*

La A.E.C.E. tiene la fundada esperanza de que la evolución con arreglo a las anteriores bases permitirá la incorporación de España en Europa, de la que es un elemento esencial; y desea que esa evolución se lleve a cabo de acuerdo con las normas de la prudencia política, con el ritmo más rápido que las circunstancias permitan, con sinceridad por parte de todos y con renuncia a toda violencia antes, durante y después del proceso evolutivo.

26-MAYO-1962

Figura 10. Traducció literal al català de la resolució espanyola de Munic. AGUN/38.

Moviment Europeu

575, Avinguda d'Auderghes

Brusel·les, 4

Congrés per a la Comunitat política europea

Munic, 7 i 8 de juny 1962

Projecte de resolució

Presentada per unanimitat dels 118 delegats espanyols i aprovada, en la seva ment, per aclamació

El Congrés del M.E., reunit a Munic el 7 i 8 de juny de 1962, considera que la integració de tot país a Europa, sigui en forma d'adhesió, sigui en forma d'associació, reclama unes institucions democràtiques a cadascun d'ells, que en el cas d'Espanya, d'acord amb la Convenció Europea dels Drets de l'Home i la Carta Social europea, significa:

- 1. L'establiment d'institucions autènticament representatives i democràtiques que garanteixin que el govern es basarà amb el consentiment dels governats.*
- 2. La garantia efectiva de tots els drets de la persona humana, particularment aquells de la llibertat individual i d'opinió i de la supressió de la censura governamental.*
- 3. El reconeixement de la personalitat de les diverses comunitats naturals.*
- 4. L'exercici sobre les dues bases democràtiques de la llibertat sindical i la defensa pels treballadors dels seus drets fonamentals, en particular per mitjà de la negociació.*
- 5. La possibilitat d'organitzar els corrents d'opinió i els partits polítics, així com el respecte dels drets de l'oposició.*

El Congrés expressa la profunda esperança que l'evolució consecutiva a l'aplicació dels punts precedentment anunciats, permeten la incorporació d'Espanya a l'Europa de la qual és un element essencial. S'ha pres un acte de la ferma convicció, expressada per tots els delegats espanyols presents

al Congrés, que la immensa majoria del poble espanyol desitja que aquesta evolució es farà segons les regles de la prudència política i tan aviat com les circumstàncies ho permetin, en la sinceritat de tots i en el seu compromís de renúncia a tota violència activa o passiva abans, durant i després del procés evolutiu.

Figura 11. Recuperació parcial original de la Declaració dels accidentalistes de maig de 1958. AGUN/38.

Declaración accidentalista de mayo 1958

Quienes hemos sentido el deber de preocuparnos del porvenir de España, cuya pacificación y tranquilidad podría ser lograda con el advenimiento en las debidas condiciones de paz, independencia y autoridad, de un Rey para todos los españoles.

[...]

Creemos que la Monarquía, al prestar a la democracia un árbitro neutral, garantizaría más fácilmente la pacífica convivencia de los diversos sectores de intereses y opiniones.

[...]

Principio 5º. Si se considerase necesaria o conveniente la previa sumisión a plebiscito del signo institucional de la futura Constitución, ésta habrá de celebrarse de modo que excluya la apertura de campañas políticas que, tras de renovar la antigua división de los españoles, inhabilitaría a grandes pasas para su participación pacífica en el régimen decidido.

Figura 12. Transcripción original del pacto de la *Unión de Fuerzas Democráticas*. AGUN, 38.

Las fuerzas políticas democráticas del país, conscientes de que sólo una acción común de los distintos grupos puede precipitar la caída de la dictadura totalitaria que padece España y evitar una situación de caos que engendraría una nueva dictadura de cualquier signo, conviene en contraer un compromiso que ha de basarse en los postulados siguientes:

1º- Se ejercerá una política de total oposición al actual régimen, negándosele toda colaboración y combatiéndole por cuantos medios eficaces sean posibles.

2º- Se aceptará como único sistema político la democracia. Para ello preconizamos que a la desaparición del régimen franquista se establezca una situación transitoria con un Gobierno provisional sin signo institucional definido, que otorgue una amplia amnistía, restaure las libertades políticas y convoque elecciones para que el pueblo español, con absoluta garantía, opte por el régimen que prefiera y que todos los españoles estarán obligados a aceptar.

3º- Con un firme propósito de paz civil, las fuerzas democráticas firmantes contribuirán a modelar las futuras estructuras políticas del Estado, de entre ellas, las correspondientes a los pueblos que lo integran, cuyos derechos han de ser respetados, abriendo para ello cauce a sus aspiraciones mediante la libre expresión de su voluntad y disponiendo oportunamente las medidas propias al natural desenvolvimiento de su respectiva personalidad durante la situación provisional prevista en el apartado segundo.

4º- Reafirmando la abierta oposición a toda clase de dictaduras, las fuerzas firmantes del presente acuerdo no aceptarán coalición alguna con fuerzas de signo totalitario, sea comunista, sea fascista.

5º- La política exterior de España habrá de orientarse en el sentido de afirmar una solidaridad con todos los pueblos libres del mundo y muy especialmente con los países europeos e hispanoamericanos, con los que se intensificarán las relaciones espirituales y económicas en el máximo grado que puedan lograrse.

6º- Se mantendrá una firme colaboración entre los grupos signatarios de este acuerdo, que durará por lo menos hasta que se consiga derrocar la dictadura, liquidar con la mayor serenidad y energía todas las responsabilidades contraídas por la misma y en el plazo más breve posible establecer las normas que permitan la convivencia de los españoles dentro de una auténtica democracia.

7º- Los partidos y organizaciones signatarios conservarán sus respectivos programas y ejercerán su acción política independientemente por sus propios medios, pero acuerdan constituir un instrumento de colaboración que se denominará *UNIÓN DE FUERZAS DEMOCRÁTICAS*, al cual se someterán para su estudio y resolución los proyectos y decisiones que cada uno considere convenientes para el logro del programa común. Los partidos y organizaciones signatarios se prohíben, en tanto dura la vigencia del acuerdo, cualquier alianza marginal a ésta que no sea aprobada en común.

8º- Podrán ingresar en la U.F.D. los grupos manifiesta e inequívocamente democráticos que acepten los puntos fundamentales de este compromiso. También podrán colaborar las personas que cumplan las mismas condiciones.

Esta declaración confirma las coincidencias manifestadas en las conversaciones celebradas el cinco de abril de mil novecientos sesenta por las fuerzas políticas y sindicales signatarias. Sí, pese a lo acordado, se produjese una situación de hecho que no correspondiera a la prevista en este documento, los firmantes se reservan el derecho de adoptar su actitud, llegado el caso, a la significación y conducta de la situación que hubiese sido establecida.

24 de junio de 1961.

Izquierda Demócrata Cristiana

Partido Socialista Obrero Español

Partido Nacionalista Vasco

Solidaridad de Trabajadores

Acción Republicana Democrática Española

Unión General de Trabajadores de España

Acción Nacionalista Vasca

Figura 13. Discurs de Francisco Franco a València, el 16 de juny de 1962. Enllaç: <http://www.generalisimofranco.com/Discursos/discursos/1962/00003.htm>

Valencianos:

Gracias, muchas gracias por ese entusiasmo que ponéis al recibirme, que constituye la afirmación más rotunda y clara de la adhesión y de la voluntad de los hijos de esta bendita tierra valenciana.

La grandiosidad de esta manifestación supera todo lo que podemos encontrar por toda la geografía española, respaldando la unidad indestructible de la Patria. Yo quisiera que el extranjero, que tanto nos calumnia, pudiese contemplar este espectáculo aleccionador para decirle: He aquí mis poderes, la unión más estrecha con mi pueblo.

He venido a dialogar con vosotros, estudiar vuestros problemas y haceros partícipes de las inquietudes de la Patria en esta hora. Soy el capitán de la nave y es natural os dé noticia de las dificultades e incidentes de la travesía. Navegar en este mundo convulsionado es el sostener una constante lucha contra los elementos, pues si bien todo es lucha en la naturaleza, son estas épocas de transición, que las guerras aceleran, las de tiempos más borrascosos. La calma aparente que por estar en el vértice del ciclón sentimos, es sólo un contraste con el viento huracanado que nos rodea.

La última vez que visité vuestra capital lo hice con ocasión de aquellos días tristes, cuando Valencia, tras la inundación, aparecía sepultada bajo el fango que había destruido el vergel de sus huertas y arrasado en su corriente, con preciosas vidas, fábricas, comercios y hogares. Estas grandes catástrofes que la Naturaleza ofrece y que de tarde en tarde se abaten sobre nuestra Patria, sirven, como las viejas invasiones, para forjar y poner de relieve la solidaridad entre nuestras provincias y la eficiencia del Estado nuevo. Nuestro Régimen tiene la gran virtud de crecerse ante las dificultades, de convertir los males en bienes, y sobre los escombros y ruinas levantar las grandes construcciones, los modernos monumentos, las nuevas iglesias, las barriadas modernas con que sustituir a las chozas y edificaciones insalubres. Así, de las ruinas de la guerra y de las depredaciones de la vesania roja, salió la gran obra de las Regiones Devastadas. Del fuego de la ciudad de Santander, la nueva y bella capital montañesa. De la explosión de Cádiz, la hermosa ciudad de fuera de sus murallas. De la Sevilla inundada, los nuevos polígonos de viviendas y la solución definitiva de sus peligros. De las inundaciones de Castilla, la defensa de sus cauces y la activación de los proyectos de regadío de sus llanos. ¿Y qué he de deciros de esa bella ciudad con los pantanos en marcha que la defiendan, fecundando sus tierras, y la solución del Plan Sur de la ciudad, que abrirá la era de la nueva Valencia?

Pero no se concentra nuestra acción en la sustitución de lo destruido, pues la transformación alcanza a todas las provincias españolas con tanta más intensidad cuanto mayores sean sus necesidades. Lo realizado en estos veintitrés años, desde el término de nuestra Cruzada, constituye una ejecutoria ejemplar frente a un siglo de abandono, de atraso y de mal gobierno.

Si todo esto lo hemos podido hacer en los años más difíciles de la vida de España, sin oro ni divisas, en medio de una guerra universal y más tarde de un injusto cerco internacional, imaginaos de lo que seremos capaces con la Nación recuperada, la moneda estable, nuestro comercio floreciente, la industria en pleno avance y la balanza de pagos favorable. y si nos asomamos al campo, vosotros, que con vuestra laboriosidad habéis hecho a través de los siglos del agua un tesoro, sois los que mejor podéis comprender la gran obra de nuestro Movimiento para transformar las estructuras de nuestro campo y en especial las de nuestras tierras sedientas.

Estas realidades, al trascender fuera de nuestra frontera y convertirse en motivo de admiración para nuestros visitantes, suscitan la ira de nuestros adversarios, que tratan por todos los medios de desacreditarnos en el exterior movilizando los resortes del comunismo y de sus compañeros de viaje. Confiaban nuestros enemigos que nos abandonaban una España inviable, destruida y desposeída de todos los recursos. Se negaban a nuestro pueblo las virtudes para levantarse, se especulaba con nuestro derrumbamiento, y agoreros y especuladores esperaban eso para caer más tarde sobre su presa. Nuestro resurgimiento les ha desconcertado, incluso a aquellos que desde el interior no querían reconocer el milagro. Había que detener nuestro resurgimiento, ahogar nuestro crédito, espantar al turismo y éste es el secreto de esas algaradas frustradas con que año tras año obsequian a la Península Ibérica, pues no somos nosotros solos el blanco de la ofensiva, sino que nuestra hermana peninsular sufre con fortaleza paralelos ataques.

Como muchas veces he repetido, no constituye esto un episodio nuevo en nuestra historia, pues se recrudece en todas las ocasiones en que nuestra Nación resurge. El mundo se había acostumbrado a una España que no contaba y le ha quedado una tendencia morbosa a creer y registrar todo lo malo que se diga, de España.

¿Cuál es la causa de la persistencia en este error?, podríamos preguntarnos. Y yo respondería que, aparte de la enemiga natural de los partidos políticos, a quienes nuestra revolución ha puesto en evidencia, y que pueden justificar posiciones apasionadas, es el de la infiltración comunista en Europa, que con su acción solapada ha venido influyendo sobre la mayoría de los órganos de opinión, siendo raro el que no se encuentra parasitado por el oro soviético. Esto nos demuestra lo que son las agencias y órganos de opinión en el mundo en que vivimos. El caso de España es una

prueba clara de cómo se engaña a los pueblos. El mito del servicio a la verdad y de la libertad de Prensa ha pasado a la Historia. Cada periódico u órgano de opinión tiene su amo. ¡Cuántas veces honestos corresponsales extranjeros se dolieron, ante nuestras autoridades de haberse publicado en sus periódicos noticias totalmente contrarias a lo que ellos habían teleografiado desde España! ¿Es que deja de ser el periódico una organización influenciada por las fuerzas secretas? ¿No constituye un negocio que puede venderse al mejor postor? ¿Es que no gasta Rusia suficiente oro para poder comprar una gran parte de la Prensa del mundo a través de sus hombres de paja e influir a la otra parte con la compra de agentes? Si la Prensa fuera verdaderamente libre, sería una libertad para una exigua minoría de millonarios de cada país.

El hecho es que hemos de resignarnos por unos años a no ser comprendidos. Si nuestras cosas gustasen en ese mundo liberal que en Europa todavía se lleva, sería una muestra de haber fracasado nuestra revolución. Y no es que esos países no padezcan problemas parecidos a los nuestros, pero son tantos los intereses creados que necesitan una revolución verdadera para poder solucionarlos. De todas maneras, las naciones se olvidan que viven una guerra fría, pero guerra al fin, solapada y traicionera, que mina los puntos vitales de los países, parásita sus organizaciones, filtrando sus agentes, frente a lo cual los viejos sistemas se presentan ineficaces. Las pérdidas de las batallas de la guerra fría son más peligrosas y trascendentes para las naciones que las de los campos de batalla.

De todo esto empiezan a apercibirse los pueblos, y todo lo bueno que hay en el hombre se rebela frente a las viejas ficciones desacreditadas. Ansía una evolución que evite la catástrofe, que salve aquellos principios por los que la vida es grata: la espiritualidad, el orden, la familia y las posibles libertades y las haga compatibles con la seguridad, la justicia social y el progreso económico. No otra cosa encierra la inestabilidad política de tantas naciones, que no saben cómo acertar. Si hoy vemos a nuestra Patria asegurada contra estos peligros es porque hemos sabido ver a tiempo estas realidades y crear un ideario político eficiente, que bajo los imperativos de la fe cristiana recoge todo lo fundamental y eficiente de las teorías políticas pasadas.

Aquel ideario por que combatimos, y que se concretó desde los primeros tiempos de la Cruzada, se encuentra hoy en plena marcha y nos ofrece sus óptimos frutos. Nuestra paz se administró para todos los españoles sin distinción de bandos. La transformación de la Nación sólo los enemigos obcecados no quieren verla. El progreso espiritual, social y económico no admite discusión. Por ello somos motivo de admiración y envidias. Si con firmeza nos mantenemos, poco pueden importarnos los ladridos exteriores del comunismo o de sus asociados; lo importante es lo que pasa dentro, y, pese a las pequeñas nubes que se interpongan en nuestra marcha, el sol ha salido para España.

¡Arriba España!

DOCUMENTACIÓ
AGUN - FONDO IRUJO